

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **זקא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפקא** = טרקה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפקא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפקא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפקא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפקא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק ו** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, I; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביעי** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4 ...; **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אזלא** = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואזלא** – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק ככעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: **תלישא-קטנא** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

1.1 בראשית ויגש מד,יה:

בראשית ויגש מד,יה: וַיִּגֶשׂ אֱלֹהֵי יְהוָה בְּיָמָם בְּי אֲדָנִי

וַיְדַבֵּר-נָא עִבְדְּךָ דְבַר-בְּאִזְנֵי אֲדָנִי וְאֶל-יְחִיר אִפְּךָ בְּעִבְדְּךָ כִּי כְמוֹד כַּפְרָעָה:

[קול אליהו הגר"א] דרש בשמות טעמי הקרא: **וַיִּגֶשׂ אֱלֹהֵי** – קדמא אזלא בראש פסוק, **יְהוָה** – רביעי. התקדם והלך אליו הבן הרביעי, **יָמָם** **בְּי אֲדָנִי** – זרקא מונח סגול. ואם תשאל מדוע אני נכנס בענין יותר מאחי כי בי נוגע הדבר, בגלל שבועתי לאבי להחזיר את אחי בנימין. ואם איני מחזירו אני נזרק מלהיות מונח בעם סגולה (הרב ראשגולד אברהם צבי הי"ו בשם **[קול אליהו הגר"א]**).

יְהוָה – רביעי, - הבן הרביעי. זאת עובדה ידועה. מה הערך המוסף לטעם הרביעי?

(א) אפשר שכאן מרמז הכתוב שנלמד מהבן הרביעי שטעם רביעי תפקידו ללמד על קשר לארבע (ערך, לימודים)

(ב) אפשר כי פירוש **[אור החיים]** בפסוק מלמד על ארבעה ענינים שהם מעבר לעובדה הידועה מהכתוב שיהודה הוא בן רביעי ליעקב

יָמָם בְּי אֲדָנִי – זרקא מונח סגול, מוסיף מעין הענין על העניין או יוצר עניין משותף ל- **אֲדָנִי ו** - **כִּי**,

ופירש **[אור החיים]** (ט:ט) (א) **כִּי** נוגע הדבר **אֲדָנִי** (בגלל שבועתי ליעקב אבינו)

(ט:ט) (ב) **כִּי אֲדָנִי** – אני גנבתי הגביע ושמתי באמתחת בנימין

(ט:ט) (ג) **כִּי תלוי כנוי תיבת אֲדָנִי**, כי הוא המלך (טט לפי שעה) ויהודה ידבר בכנוי עבדות, כי יהודה הוא המלך וכסאו יכון לעולם

(ט:ט) (ד) רמז ... באמצעותי השגת זה, כי הוא הסובב ליוסף אדנות שאמר לכו ונמכרנו לישמעאלים (בר' ל"ז כ"ז) שמשם נתגלגל הדבר והשיג יוסף האדנות.

טט – לימוד (ד) ממש מכוון לתוספת ויצירת העניין המשותף. יהודה מלך ומכוחו יוסף מלך זמני **הַמְקַדִּימַן** בגלל הנסיבות. ויצירת העניין

המשותף ע"פ **[בעל הטורים]** **וַיִּגֶשׂ אֱלֹהֵי יְהוָה** – ס"ת שוה – ... שכמו שאתה מלך גם אני מלך וגו'

וכאן רמז לגאולה העתידה עת משיח בן יוסף **מְקַדִּים** למשיח מבית דוד.

ראה רביעי

מסקנות מדרשת הגר"א קדמא מורה על ענין הקשור בשורש קד"ם (כמו מוקדם, התקדם) ואזלא מורה על נמשך אחרי המוקדם. בשילוב לימוד ממקומות אחרים בהם מופיעה התבנית קדמא ואזלא, גם כאן התבנית מלמדת על כעין כלל כלשהו המבוסס על הכתוב במקום זה ואחריו טעמי פרטים. זרקא סגול באופן של **[אור החיים]** מוסיפים מיהודה על יוסף, ובאופן של **[קול אליהו הגר"א]** מזהירים על גריעה של יהודה מעמו.

בראשית ויגש מד,כח:

וַיִּצְא הָאָחִיר מֵאֵתֵי נְאֻמֵּי אֶךְ טַרְף טַרְף וְלֹא רֵאִיתִיו עַד-הַנֶּה:

מֵאֵתֵי נְאֻמֵּי – זקא-קטן זקא-גדול, גי' המלים תרצ"ח, רמז לשנת התרצ"ח בה החלו הנאצים ימה שמם וזכרם בפעולות **טרף טרף ולא רֵאִיתִיו עַד הַנֶּה**.

הפרש (תקע"ו, תרצ"ח) = 122, בצ"ל, תקע"ו כי בצ"ל הכסף בצ"ל החכמה, כל ירידתם למצרים היתה לאבטחת קיומם ללימוד התורה.

בראשית ויגש מה,ד:

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו גִּשׁוּ-נָא אֵלַי וַיִּגֶשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה:

יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו גִּשׁוּ-נָא אֵלַי – דרגא תביר מרכא טפקא, קבוצת פרטים קשורים שעל כל אחד חל הענין, אבל **וַיִּגֶשׁוּ** – אתנה, ממעט, המתאים למפרש שהרחיק את בנימין מלגשת עם שאר האחים שלא ישמע **אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה** וזה יתאים עם **וַיֹּאמֶר** – קדמא, שהקדים להרחיק את בנימין ואח"כ הזמינם לגשת אליו. המדרש מלמד כי היו תשעה ושיתפו את הקב"ה עמהם בשבועה שלא לגלות, אם כך גם ראובן ידע על המכירה אע"פ שלא היה שם, ואם גם יוסף היה בשבועה אז הרחיק גם את ראובן.

אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה – מרכא טפקא סלוק – אתי יתור לרבות,

- אפשר שבנוסף על המכירה של יוסף התרבתה פגיעה באבינו יעקב, וברוח הנבואה שלא שרתה עליו
- מאפין את הכתוב לפניו – **אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם** – מכירת אחיכם אף-על-פי שהתחננתי לפניכם שאני אחיכם
- אפשר שיוסף מתגלה עם כל מטען הרגשות בלי להסתיר דבר כדי לפרק אחת ולתמיד את השנאה של אחיו **(בר' וישב)** כי בפסוק הבא הוא מסביר שהנראה שפעלו מעצמן היה מוכרח מאלקים.

בראשית ויגש מה,ה:

וַעֲתָהּ אֶל-תַּעֲצָבוֹ וְאֶל-יְחִיר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מִכְרַתֶּם אֹתִי הַנֶּה כִּי לְמַחְתָּה שְׁלַחְנִי אֶל-הַיָּם לְפָנֵיכֶם:

וַעֲתָהּ – מונח פסק בראש פסוק כעין מידה ל"א של **רבי אלעזר בריה"ג** סדור שנחלק ומלת **וַעֲתָהּ** ושייכת לשני פסוקים. זה ממשיך **(בר' ויגש מה,ד)** **אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה (בר' ויגש מה,ה) וַעֲתָהּ** אף שאני משנה למלך – אני עדיין מכור, עיין הרב כיטוב – שיוסף היה מלך עבד שמעולם לא שוחרר אף על-פי שנשא את אסנת בת פוטי פרע כהן און שעל-פי הרמב"ן היה אמור לתת לו מעמד של משוחרר.

בראשית ויגש מה,כז: וַיַּדְבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל-דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת-הַעֲגֻלֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּהִי רִיחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

וַתְּהִי – זקא-גדול – **[רש"י]** שרתה עליו שכינה שפרשה ממנו. רמז לתורת האר"י **לְשֵׂאת אֹתוֹ** **וַתְּהִי רִיחַ יַעֲקֹב** – ר"ת לוריא, אור לי **וַתְּהִי** – **[תורה שלמה בשם ספר התגין]** שתי קרניים לאחוריו קרן אחת לקדמיהו, טט – היינו שני תגים בצד ימין של גג החי"ת, תג אחד

ב"ה טוב טעם ודעת לדעת מדוני (טו"ט) כי במצוותך האמתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תכר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפקא = טרקה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תכר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תכר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תכר מרכא טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ...; זקף-קטן ...; זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פזר – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.**

בצד השמאלי של גג החי"ת ולזה מרמז תמונת זקף-גדול, שתי נקודות לימין וקו לשמאל, וזה גם בתפקידי הזקף-גדול, שלוש נקודות אשר אפשר ששתיים מהן באופן אחד ואחת באופן אחר.

בראשית ויגש מו,ב:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב

וַיֹּאמֶר הַגָּנִי:

יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב - מונח פסק אתנה, ע"פ (זוהר ועוד) אין דומה יעקב לפני כל הנסיונות ליעקב השלם אחרי כל הנסיונות, ודומה לו אברהם אברהם, לפני העקידה ואחריה, שמואל שמואל, אבל במשה משה אין פסק כי אין הבדל בין משה העליון ובין משה התחתון.

בראשית ויגש מו,כח:

וְאֵת-יְהוָה שָׁלַח לְפָנָיו אֱלֹהֵי-יִסְכָּף לְהוֹרֹת לְפָנָיו וְשָׁנָה

וַיָּבֵאוּ אֶרְצָהּ וְשָׁן:

וְאֵת-יְהוָה שָׁלַח לְפָנָיו - גרשיים מהפך פשטא, כעין יצא לידון בדבר אחר כענינו, יצא להקל ולא להחמיר

[רש"י] ... ומדרש אגדה להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה [תנחומא יא, ב"ר צה ג]

[תיב"ע] ולמכבשא ית עמודיא דארעה [פירוש יונתן] ... אי נמי פירושו לכבוש לפניו השומרים שבארץ והם שרים ושלטונים, שיראה להם שברשות פרעה באים לגור ... וכן עיקר.

- טט - יהודה נשלח לגושן להקל את התישבות בני ישראל בה ע"י (א) יישוב התנגדויות השלטון המקומי על לבואם וקבלת קרקע במיוחד להקמת בית הוראה וישיבה לתורה. יצא מן הכלל קודם כל להכין מקום תורה ורק אחר-כך שאר עניני חומר.

בראשית ויגש מז,ח ט:

[ח] וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה אֶל-יַעֲקֹב

כַּמָּה יָמֵי שָׁנֵי תַחֲיֶה:

[ט] וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-פְּרַעֲה יְמֵי שָׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה

מַעֲט וְרַעִים הָיוּ יְמֵי שָׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיֵנו אֶת-יְמֵי שָׁנֵי חַיֵּנוּ אֲבֹתֵינוּ בְיַמֵּי מְגוּרֵיהֶם:

[ט] וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-פְּרַעֲה יְמֵי שָׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה – פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים

מַעֲט וְרַעִים הָיוּ יְמֵי שָׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיֵנו אֶת-יְמֵי שָׁנֵי חַיֵּנוּ אֲבֹתֵינוּ בְיַמֵּי מְגוּרֵיהֶם: – פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים, ויתירה

מזאת רביע זקף-קטן רביע זקף-קטן, תבנית שמזכירה שלוש פעמים זקף מכל סוג. כעין עצמת תלונה שאין לה מקום בכלל ובודאי לא לומר תלונה לפני פרעה.

[רמב"ן] (ט) מעט ורעים היו ימי שני חיי - לא ידעתי טעם הזקן אבינו, מה מוסר הוא שיתאונן אל המלך, ומה טעם לאמר לא השיגו את ימי שני חיי אבותי, כי אולי עוד ישיגם ויחיה יותר מהם? ! ונראה לי, כי יעקב אבינו זרקא בו שיבה והיה נראה זקן מאד, ופרעה תמה על זקנתו, כי אין רוב אנשי זמנו מאריכים ימים כל כך, שכבר קצרו שנותם, ולכן שאל לו: "כמה ימי שני חייך" (לעיל,ח), כי לא ראיתי כמותך זקן בכל מלכותי? אז ענה יעקב, כי ימיו שלשים ומאת שנה, ואל יתמה בהם, כי מעט הם כנגד שנות אבותיו שחיו יותר, אבל מפני היותם רעים בעמל ואנחה, זרקא בו שיבה ונראה זקן מאד.

[רד"ק] (ט) ימי שני מגורי - הימים והשנים שגרתיה הנה והנה עד כה היו שלשים ומאת שנה, והיו מעט ורעים, כי בצרה הייתי כל הימים שחייתי עד הנה; זהו שאמר רעים, אבל מעט - היאך ידע עדין כמה יחיה? אלא מפני הצרות אשר מצאוהו, הרגיש בעצמו חולשה, וידע כי לא יוכל לחיות עוד אלא מעט. ולא השיגו - לא בטובה ולא בשנים.

[תורה שלמה (כג) מדרש]. מעט ורעים בשעה שאמר יעקב מעט ורעים היו אומר לו הקב"ה אני מלטתיך מעשו ומלבן והחזרתי לך דינה גם יוסף ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים, חייך שנמנין התיבות מן (בראשית ויגש מז ח) ויאמר פרעה עד (בראשית ויגש מז ט) בימי מגוריהם, כך יחסרו משנותיך שלא תחיה כחיי יצחק אביך, והם ל"ג תיבות ובמנין זה נחסרו מחיי שהרי יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז.

(כג) מסביר שאפשר שזה גם במנין ל"ג אותיות מַעֲט וְרַעִים הָיוּ יְמֵי שָׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיֵנו אֶת-יְמֵי. ובאגדת בראשית (פס"א פס"ב) ד"א למה תאמר יעקב וכו' וכן יעקב כי במקלי וכו' ועשיתי עמו כל אותו הטובה והוא אומר לפרעה מעט ורעים היו וגו' הרע(ו)תי לך מימך שאתה **אומר כן?**

הָיוּ יְמֵי – פשטא פשטא, **אֶת-יְמֵי שָׁנֵי** – פשטא פשטא,

כעין זה וזה גורם, ע"פ רשב"ם רמב"ן ורד"ק מפני הצרות הזקין יותר מדאי והרגיש בעצמו חולשה וידע כי לא יוכל לחיות עוד אלא מעט, אבל חי עוד 17 שנה וזה לא מעט, אלא כמדרש היות והתלונן לפני פרעה קצרו ימיו ב-33 שנה.

(בר' ויגש מז,ט) מַעֲט וְרַעִים וגו' רביע זקף-קטן רביע זקף-קטן - כעין תוקף / עצמת התלונה.

- האדמו"ר ממ"ש מחב"ד הסביר בשיחה משנת התשנ"ב פ'ר' מקץ כי יעקב מתמרמר על מעט ימים כיוון שחסר במ העיקר – הגאולה.
- בקרא זה ובקרא ב- דברים וילך לא ין וחרה אפי בו ביום-ההוא - מונח מונח מונח תלישא-גדולה ועזבתים והסתרת פני מהם - גרשיים קדמא מהפך פשטא, התוכן נשמע שלילי מאד ואילו האדמו"ר ממ"ש מחב"ד מסביר כי מדובר בהתעכבות הגאולה שכבר התחילה עד לזמן שתבוא.

ב"ה טוב טעם ודעת לדעת מונדי (טסודר) ל" כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא התורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; **מצות ההשערת**: **אתנח**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מוציא; מרנא – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל פרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

1.2 בראשית ויגש מד, יח

בראשית ויגש מד, כג:

והאמר אל עבדיך אם-לא יגרד אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני:

ע"פ **כלי יקר** הם התנגדו להקצרת בנימין ולכן יוסף שחררם ממאסר אחרי שלושה ימים והסכים שיורידו את בנימין ולא יחקר לבדו. **אם-לא יגרד אחיכם הקטן** - מרכא תביר מרכא טפחא, קבוצת פרטים קשורים לענין מסוים שלכתחילה לא צריכים להיות ביחד, או לא על כל אחד אותו ענין, אלא כיון שכאן המשפט בלשון שלילה אז ההיגיון מתהפך ללמד שצריכים כולם להצטרף לענין **אתכם** – אתנח, מגביל שצריך להורידו בנוכחות כולכם, ולא ע"י תת-קבוצה מכך כי אז אי אפשר לאמת שבנימין הוא אכן בנימין. **לא תספון לראות פני** - **בעה"ט** ... לא די שלא תראו עוד את פני אלא בכל הדרך לא תוסיפו לשוב עוד. טט - כתוב זה מאפיין את הכתוב לפניו. אם ירד בנימין עם כולם אז יראו את יוסף, לא ירד עם כולם לא תרדו כלל למצרים ביחד או בתת-קבוצות.

בראשית ויגש מה, א – ג:

[א] ולא-יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל-איש מעלי ולא-עמד איש אתו בהתנדב יוסף אל אחיו:

[ב] ויתן את-קלו בבכר וישמעו מצרים וישמע בית פרעה:

[ג] ויאמר יוסף אל-אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא-יכלו אחיו לענות אתו כי נבדלו מפניו:

ליקוטי שיחות, כרך טו, תרגום חפשי, האדמ"ר מ"מ שניאורסון ויגש שיחה א (תש"מ) ... ד. אין אדם מקבל תנחומין על החי. ... זוהי כוונת דברי יוסף לאחיו **[ג] ... אני יוסף** (ולכן קיימת התמיהה) **העוד אבי חי** - כיוון שאני יוסף - יוסף חי, יוצא שעשרים ושתיים שנים רצופים הצטער יעקב עליו - ואפילו יותר מכך ויתאבל כי אהב אותו יותר מכל בניו - צער נורא, בלתי רגיל כלל וכלל. ואם כן, הרי זה פלא גדול ביותר כיצד יכול היה יעקב לשאת צער גדול כל כך במשך שנים רבות, ולמרות הכל להשאר בחיים. לפי זה מובן מדוע צריך היה יוסף לגלות את תמיהתו זו לאחיו. זו היתה הקדמה להדגשתו בהמשך דבריו את הדחיפות של הבאת יעקב למצרים.

[ב] ויתן את-קלו בבכר וישמעו מצרים וישמע בית פרעה:

[ג] ויאמר יוסף אל-אחיו - קדמא מהפך פשטא, הכתוב המלמד על הכתוב לפניו בפסוק **(מה, ב)**. ע"פ **ליקוטי שיחות, כרך טו, תרגום**

חפשי, האדמ"ר מ"מ שניאורסון עצמת בכי יוסף היתה מפני הצער הנורא, הבלתי רגיל כלל וכלל של יעקב במשך עשרים ושתיים שנה כי אין אדם מקבל תנחומין על החי. ויש לומר כי האחים קלטו לפתע את הצער שגרמו לאביהם **ולא-יכלו אחיו לענות אתו** - זקף-קטן בתפקיד שתיים, יוסף במקום והקב"ה ביום דין כנדרש ב- **בראשית רבה פ"ר צ"ג, ויתן את-קלו בבכר** אבא כהן בודלא אומר אוי לנו מיום הדין ... יוסף קטנן של שבטים היה וכו' לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כאו"א (כל אחד ואחד) לפי מה שהוא **(תהי נבא) אלה עשיתו** **והחרשתו דמות היות-אהיה כמותך אוכיחה ואערכה לעניף**: עאכ"ו! (על אחד כמה וכמה) **כי נבדלו** – מרכא טפחא, יתור לרבות בהלתם מפני מה עשוי יוסף לעשות להם, כפי שהביעו פחדם בסוף פרשת ויחי, אבל יוסף הוא אדם המוגבל באורך חייו, ויותר נבדלו **מפניו** – סלוק מגביל, מפני הקב"ה ביום דין.

[ג] ויאמר יוסף אל-אחיו - קדמא מהפך פשטא, כעין כלל הצריך לפרט והמאופיין ע"י הכתוב שלפניו בפסוק **(מה, ב)**. ע"פ **מאור ושמש**

מה, א ד"ה עוד על פסוק הנ"ל ... הבכי ושמיעתו ע"י מצרים ופרעה בא להכנעת יוסף מכל מידות רעות והתפשטותו מהגשמיות כדי שיוכל להדבק עם אחיו והעולמות העליונים שהם הביאו עמם. בכ"י אלו ל"ב נתיבות החכמה ואז השכינה דיברה מגרונו ולכן אמר דברים של הבטחת העתיד בגלות שאחרת ילוד אדם לא יכול להבטיח.

[א] עליו ויקרא - זקף-קטן זקף-גדול (גי' תקע"ו) מרמז לחישוב גי' המלים העולה גל"ת, ומרמז לחישוב גי' ההפרש בין גי' המלים ובין גי' תקע"ו והתוצאה היא הגי' ג"ק"ם. ואפשר להסביר כי השכינה הודיעה (היינו תקע"ו) שגם ב-גל"ת (גלות) יהיו להם ג' ק"ם (שלוש קימות) (א) **(מה, ז)** **לשום לכם שארית בארץ** (ב) **ולתחנות לכם לפליטה נדלה**: (א) **(מה, ג)** **והנדרתם לאבי את-כל-קבורי במצרים** שאף-על-פי שאני בגדולה עבור מצרים ופרעה **אני יוסף** – מונח זקף-קטן, אבל עבור בית אבי נשארת יוסף קטנן של שבטים שעושה כל מעשיו מכח דיוקן אבי שהוא תמיד לפני ולכן אני שואל **העוד אבי חי** ומהגעת האחים יכולתי לדבק עצמי בעולמות עליונים וכך גם ישראל אבי ואתם אחי ותוכלו לדבק עצמכם בעולמות עליונים גם בגל"ת.

בראשית ויגש מה, כג: ולאביו שלח פזאת עשרה חמרים נשאים משוב מצרים:

ועשר אתנת נשאת בר גלחם ומזון לאביו לדרך:

נסביר הפסוק מהמלים ותבנית הטעמים **ועשר אתנת נשאת** – מונח פזר תלשא, כעין שני תפקידי פזר, ותלשא בתפקיד אלפניו ולאחריו. תלשא באחד הכיוונים או בשניהם בתפקיד אומדן ולפחות פזר אחד לענין נדרים ע"פ **ירושלמי עירובין פ"ג ה"א, ו-בבלי נדרים מט, א** מדובר האם בנדרים הולכים אחר לשון תורה כגון בפסוק זה וזה לחומרה או הולכים אחר לשון בני אדם וזה לקולה. ונראה כי תבנית הטעמים מרמזת כי בנדרים אומדים משמעות הנדר לפי לשון בני אדם להקל. ולכן המלים הבאות ותבנית הטעמים שלהן **ולאביו שלח פזאת** – גרשיים מהפך פשטא, תבנית כעין יצא להקל ולא להחמיר, בפשט להקל כלכלתם בשעת הירידה למצרים, אבל בדרש בגמרא ללכת אחר לשון בני אדם ולא לשון תורה ולהקל בנדרים. לפי דוגמת דברי רבי יוחנן הנודר ממזון מותר בפירות.

תורה שלמה [פג] בר גלחם ומזון, א"ר חייא בר בא ר' יוחנן אכל חליטין, ואמר לא טעמית מידי [מזון] [בהדא, בהדין] בהווא יומא (מפריש שרבי יוחנן אכל פירות גיטוסר ואין זה נחשב מזון, ואין זה מה שנלמד במקום אחר כי חליטה היא פת לחם של בעלי בתים, וקרוב העדה פירש שכל הדברים ואפילו פירות קרויין מזון), ונתנינן הנודר מן המזון, מותר במים ומלח, פתר לה כר' יאשיה, דר' יאשיה אמר הילכו בנדרים אחר לשון תורה (וזה להחמיר, אבל **בבבלי נדרים מט, א** מסיק דגם ר' יאשיה סובר שבנדרים הולכין רק אחר לשון בני אדם וכן מבואר בב"ר פר' צד **ולאביו שלח פזאת עשרה חמרים** וגו' אמר ר' יאשיה הלכו בנדרים אחר שיחת בני אדם וזה הקלה), ומניין שכל הדברים קרויין מזון, ר' יוחנן

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור) (ל) כי במצוות האמתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנן, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – מהפך פשטא – מוציא מפשטא = מרקא = מארד, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרקא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרקא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרקא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ ברור לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, I; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל פרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

אחא בי ר' עילא אמר ועשר אתנת נשאת בר גלחם ומזון, מה תלמוד לומר ומזון, אלא מיכן שכל הדברים קרויין מזון. (ירושלמי עירובין פ"ג ה"א)

ועשר אתנת – מונח פזר תלישא-גדולה בר גלחם ומזון לאביו – מונח דרגא תבר טפחא, כעין שני ענינים ואו שתי קבוצות של פרטים שעל כל אחד חל אותו ענין או הלכה לדרף – סלוק ולפי ההסבר כי הדברים מרמזים ללשון בני אדם בנדרים, יובן כי קבוצות הפרטים תהיינה מה מוגדר מזון ומה לא מוגדר מזון, ואז הנודר מן המזון אסור בקבוצת המאכלים השייכת למזון, ומותר בקבוצת הפרטים שאינה שייכת למזון.

שלח קזאת – מהפך פשטא – ע"פ פרש"י והמהרש"ל – כחשבון הזה של משא אתנת וחמרים שלח בעגלות, ולא בפועל, אבל כתב בלקח טוב ששלח חמור ואתון עם כל אחד מבני יעקב פרט לבנימין אשר נשאר במצרים.

בראשית ויגש מה, כז: ונדברנו אליו את כל-דברי יוסף אשר דבר אליהם וירא את-העגלות אשר-שלח יוסף לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם: ... אליהם – זקא-קטן וירא – פשטא את-העגלות – מונח זקא-קטן במלה אחת, כעין ריבה וריבה את הכל,

זקא-קטן זקא-קטן בין שני קיסרים, כעין היקש, ראה עגלות והיזכר בלימוד התורה האחרון שלמדנו יחד: העגלות – (א) ע"פ רש"י יוסף מסר לאחיו סימן לאביו שעצרו בלימוד בפרשת עגלה ערופה (העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה); (ב) וירא את העגלות ששנתן להם יוסף על-פי פרעה. רביע ... זקא-קטן ... זקא-קטן בין שני קיסרים, דבר עוצמתי כאן כעין הבאת הוכחה חזקה שהאיש במצרים הוא אכן יוסף.

בראשית ויגש מה, כז: ואת-העם העביר אתו לערים מקצה נבול-מצרים ועד-קצהו: ואת-העם – קדמא זקא-קטן בתבה אחת העביר אתו לערים – מרקא טפחא אתנח מקצה נבול-מצרים – מרקא טפחא ועד-קצהו – סלוק

ת"א וית -עמא אעבר יתה מקרי-לקרי מסיפי תחום מצרים ועד-סופה, נתינה לגר - פירוש על ת' אונקלוס, בחומש בהוצאת האלמנה והאחים ראם, וילנא התער"ב, הרב נתן אדלר ז"ל שומר משמרת הקודש בק"ק לונדון והמדינות - לערים, מקרי לקרי. משמע שמפרש כבעל הטעמים ש" מקצה (טט - נבול-מצרים) איננו שב על הערים, רק שב על העביר (טט - אתו) - מרקא טפחא ראשון) (ועי' בנתה"ש ובס' תל"ע. סי' שנ"ו בהוראת? המ"ם) אפשר להסביר את ת"א ע"פ ואת-העם [אתו (קרא יתר)] - קדמא זקא-קטן במלה אחת, כעין מוקדם והוא מאוחר בענין, ומרמז כאילו נכתב ואת-העם העביר אתו מקצה נבול-מצרים ועד-קצהו, לערים – הגלה כולם מאדמות ועשאים עירוניים, שלא רק אחיו יהיו גרים בארץ לא להם.

בראשית ויגש מה, כז: רק אדמת הפהנים לא קנה כי חק לפהנים מאת פרעה ואכלו את-חקם אשר נתן להם פרעה על-פן לא מקרו את-אדמקם: רק אדמת הפהנים לא קנה - תביר מרקא טפחא מונח אתנח

תורה שלמה (נו) ב"ר פצ"ה מכת"ו במנח"י אמר ר' אבא בר כהנא פטריקן שלהם קנה, מה שקנו לעצמם לא קנה. הסבר ת"ש האדמה שירשו מאבותיהם קנה, ... ולפ"מ דמבואר לקמן אות נז. סט. דדרשו מיעוט מקרא דלקמן (מז, נב) רק אדמת הפהנים לבדם, ברור דגם ר' אבא ב"כ דרש כן אלא בסגנון אחר ד-רק מה שקנו לעצמן לא קנה אבל מה שקבלו בירושה כן קנה. טט - ר' אבא ב"כ דרש מיעוט רק אדמת הפהנים – תביר מרקא טפחא, מרקא טפחא מרבה באדמות הכהנים על מה שקבלו בירושה את מה שקנו בעצמם וע"פ מדרש ל"ב מידות ל-בר' ויגש מה, כז, גם אדמות שהיו המצרים מבריחים עצמם לכומרים כדי לא למכרם ליוסף בשם פרעה. בתורה אכ"ו ורק"ו ממעטים, וכאן רק - תביר ממעט במיעוט ללמד שמשלושה מיני אדמות הפהנים מיעט את אדמות כהנים שקנו בעצמם ואותם לא קנה. בדיון מורחב ב-תורה שלמה מברר האם גם לא קנה אדמה בירושה. לא קנה – מונח אתנח, כעין רבוי והגבלה וזה עשוי להתייחס אל הנאמר ב-מדרש ל"ב מידות ל-בר' ויגש מה, כז, לפי שהיו המצרים מבריחים עצמם לכומרים (מבריחים אדמות אל נחלות הכהנים) כדי לא למכרם ליוסף בשם פרעה. אפשר לפרש שהאדמות הרבות האלו לא היו בבעלות אמיתית של הכהנים ולכן ההגבלה משמעה שלא קנה כי לא צריך היה לקנותם כי הבריחים מהמלכות והחרימם לפרעה בלי קנייה.

בראשית ויגש מה, כז: ויגשם אתה יוסף לחק ער-היום הזה על-אדמת מצרים לפרעה לחקם רק אדמת הפהנים לבדם לא היתה לפרעה: ויגשם אתה יוסף לחק – מונח מונח פזר תלישא-קטנה, תבנית כאילו שלוש פזר. לענינו ואף דרשהו לענין אחר. ע"פ תורה שלמה (סה) כבר הראה שלוש דרשות הלכתיות לענינים אחרים.

תורה שלמה [סח] נר השכלים כת"י יוסף חכם גדול היה יודע שעתידין ישראל להוציא תרומה ומעשרות משדותיהם כשתחשוב כל שמוציאין ישראל תמצא אותו כמו שמוציאין המצרים לפרעה. (עד חומש) רק אדמת הפהנים - ממיעוט כיצד, המיעוט בשלש לשונות אך, רק ומן. רק למעט כו', כיוצא בו רק אדמת הפהנים לבדם - גרשיים מהפך פשטא זקא-קטן, כעין יצא להקל ולא להחמיר

המשך ת"ש ע"פ מדרש ל"ב מידות לפי שהיו המצרים מבריחים עצמם לכומרים ומומרין שיש להם חוק יכול נתן להם ת"ל רק אדמת הפהנים לבדם - גרשיים מהפך פשטא זקא-קטן, אותן שהיו כתובין בטומס"ין בלבד. הקל כי כאמור לעיל קנה מה שקבלו בירושה והותר להם מה שקנו בעצמם.

בדרך סוד אדמת הפהנים גי' 575 עולה יצ"ר הר"ע, הרש"ע, ו- הפהנים לבדם לא היתה – ס"ת מ' מ' א' ה' עולה בגי' 86 אלו פ"ו ניצוצין הקדושין מתוך רפ"ח שגפלו בקליפות בשבירת הכלים ורובם במצרים (וחלקם בשכם, בדור המבול, בדור הפלגה) שאותם לא ביררו בני ישראל בעבודת הפרך במצרים, לא היתה לפרעה – גי'(ל) שכינ"ה ונתורו לשאר ישראל לבררם על פני הדורות. בני ישראל ביררו ר"ב ניצוצין קדושים אותם הוציאו ממצרים בעבודתם בכל האדמה שהייתה שייכת לפרעה מהקנין של יוסף.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ר) כי במצוותך האמיתי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות; אתנח, סלוק = סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשט – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשוט – 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופוט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק ככעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

1.3 בראשית ויגש מד, יח

בראשית ויגש מה, ג: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחִיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי תָי וְלֹא-יָכֹלוּ אָחִיו לַעֲנֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהַלְוּ מִפְּנֵי:

הַעוֹד אָבִי – מרכא טפחא, יתור לרבות, על האב יעקב את הענין הרוחני של יעקב, שהרי הודיעוהו קודם שאביהם חי. האחים נבהלו כפי **רש"י מפני הבושה על ששיבשו את השראת השכינה על יעקב.**
תָי – אתנח, מגביל לענין שריית השכינה על יעקב.

בראשית ויגש מה, ד: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחִיו וְשֵׁנוּ-נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה:

יוֹסֵף אֶל-אָחִיו וְשֵׁנוּ-נָא אֵלַי – דרגא תביר מרכא טפחא, קבוצת פרטים קשורים שעל כל אחד חל הענין, אבל וַיִּגְשׁוּ – אתנח, מגביל, המתאים למפרש שהרחיק את בנימין מלגשת עם שאר האחים שלא ישמע **אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה** וזה יתאים עם **וַיֹּאמֶר** – קדמא, שהקדים להרחיק את בנימין ואח"כ הזמינם לגשת אליו. האם הרחיק גם את ראובן שלא היה בשעת המכירה?
אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי – מרכא טפחא, יתור לרבות במכירה את (א) הפגיעה בעצמם באטימת אוזנם מהתחננותו לפניהם שהוא אחיהם; (ב) הפגיעה באביהם יעקב, ברוח הנבואה שלא שרתה עליו
מִצְרַיִמָּה – סלוק, מגביל שבמכירה קבעו סופית איך תתממש גזרת בין הבתרים, גר יהיה זרעך בארץ לא להם.
מִצְרַיִמָּה – גי' 385 עולה שכינ"ה, כדי לפרק אחת ולתמיד את השנאה של אחיו (**בר' וישב**) מגלה להם שהנראה שפעלו מעצמן היה מוכרח מאלקים, בנמשך בפסוק הבא.

בראשית ויגש מה, ה:

וַעֲתָהּ אֶל-תַּעֲצָבוֹ וְאֵל-יָחֵר פְּעִינְיֹכֶם כִּי-מִכְרַתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחְזָה שְׁלַחְנִי אֶלְהִים לְפָנֵיכֶם:

וַעֲתָהּ – מונח פסק בראש פסוק (סיבה א לפסק) כעין מידה ל"א **של רבי אלעזר בריה"ג** סדור שנחלק ומלת **וַעֲתָהּ** ושייכת לשני פסוקים. זה ממשיך **אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה וַעֲתָהּ** אף שאני משנה למלך – אני עדיין מכור, כהסבר הרב כיטוב – שיוסף היה מלך עבד שמעולם לא שוחרר אף על-פי שנשאת את אסנת בת פוטי פרע כהן און שעל-פי הרמב"ן היה אמור לתת לו מעמד של משוחרר.
וַעֲתָהּ אֶל-תַּעֲצָבוֹ – מונח פסק רביע, (סיבה ב לפסק) מפני שבא להפריד בית מלה המסתימת באות אהו"י ובין מלה הפותחת באות אהו"י (סיבה ג לפסק) – כעין שני שמות לענין משותף אחד, או שם אחד ושני ענינים שונים, צ"ע
אֶל-תַּעֲצָבוֹ – מונח רביע, לפחות ארבעה ענינים הקשורים לעצב, או משהו אחר
א' אל תעצבו על העבר – על השנאה; ב' על מעשה המכירה; ג' אל תעצבו על ההווה – בושה מאביהם (רש"י), ד' על העתיד – כי איני ברשות עצמי אלא שליח א-לקים
וְאֵל-יָחֵר פְּעִינְיֹכֶם – פשטא מונח זקף-קטן (שני טעמים במלה אחת) כעין ריבה וריבה את הכל, הרי אח אחד בלבד רצה להרגו, ואח אחד בלבד הציע מכירתו, וכולם סבלו מכך, לכן עכשו יוקל לכולם
כִּי-מִכְרַתֶּם אֹתִי – מרכא טפחא, יתור לרבות על מכירת יוסף את כל שהשתלשל מכך (ליוסף: נסיון פגיעת פוטיפר בו, התגרות אשת פוטיפר בו, ישיבת יוסף בכלא; ליהודה פרישת יהודה) **הִנֵּה** – אתנח, מגביל ללמד על החידוש שבדבר **כִּי לְמַחְזָה שְׁלַחְנִי אֶלְהִים לְפָנֵיכֶם**: במובן של אוכל לבני ישראל, ובמובן של נישואי יוסף ואסנת שבכך נגאלה בת דינה ונולדו מנשה ואפרים שימנו על שבטי י"ה מהם קם עם ישראל ועל שבעים הנפשות שירדו למצרים. ליהודה יצא אורו של משיח מפרץ בן יהודה ותמר.

בראשית ויגש מה, ו:

וַיִּנְדְּרוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשְׁלַל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְגַּע לְבוֹ כִּי-לֹא-הָאֱמִין לָהֶם:

וַיִּנְדְּרוּ לוֹ – קדמא ואולא, תבנית כעין כלל ופרט
וַיִּפְגַּע לְבוֹ – מונח זקף-קטן, **כִּי לֹא-הָאֱמִין לָהֶם** – מרכא טפחא סלוק, תבנית של כל הכתוב כעין לימוד אלפניו ולאחריו
● טט – אלפניו אולי יעקב חשש שיוסף לא עומד בצדקתו. בא פסוק **מה, ו** הודיע שיוסף עומד צדקתו.

בראשית ויגש מה, ז:

וַיַּנְדְּבוּ אֵלָיו אֵת כָּל-דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת-הַעֲגָלוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

... **אֲלֵהֶם** – זקף-קטן **וַיֵּרָא** – פשטא **אֶת-הַעֲגָלוֹת** – מונח זקף-קטן במלה אחת, זקף-קטן זקף-קטן בין שני קיסרים, כעין היקף, יעקב ראה עגלות שהיו סימן שיוסף זוכר לימוד התורה האחרון שלמדו יחד: כפי **רש"י הַעֲגָלוֹת** – (א) יוסף מסר לאחיו סימן לאביו שעצרו בלימוד בפרשת עגלה ערופה (העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה); (ב) וירא את העגלות ששנתן להם יוסף על-פי פרעה.

אֶת-הַעֲגָלוֹת – מונח זקף-קטן במלה אחת, כעין ריבה וריבה את הכל, יוסף מסר סימן על לימוד עגלה ערופה, ותבנית הטעמים מרמזת שכך גם זוכר את כל תלמודו ועומד בצדקותו
אֵלָיו רביע ... **אֲלֵהֶם** זקף-קטן ... **אֶת-הַעֲגָלוֹת** זקף-קטן בין שני קיסרים, דבר עוצמתי כאן כעין הבאת הוכחה חזקה שהאיש במצרים הוא אכן יוסף. וכתוצאה מהוכחה זאת **וַתְּחִי** – זקף-גדול – **רש"י** שרתה עליו שכינה שפרשה ממנו (טט – כבר כ"ב שנה).

וכן רמז למחדש הגדול בתורת הסוד **לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב** – ר"ת לורי"א, אור לי
וַתְּחִי – **תורה שלמה** בשם **ספר התנין** שתי קרניים לאחוריו קרן אחת לקדמיהו, טט – היינו שני תגים בצד ימין של גג החי"ת, תג אחד בצד השמאלי של גג החי"ת ולזה מרמזת תמונת זקף-גדול, שתי נקודות לימין וקו לשמאל, וזה גם בתפקידי הזקף-גדול, שלוש נקודות אשר אפשר ששתים מהן באופן אחד ואחת באופן אחר.

בראשית ויגש מה, א: וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֹׁבַע וַיִּזְבַּח זָבָחִים לְאֱלֹהֵי אָבִיו יַצְחָק:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמתי – הללים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנח**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שבחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל פרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בענין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

בראשית ויגש מו,ב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי:

ת"א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְיִשְׂרָאֵל וְגו' **רמב"ן (מ,א) ...** והנה בזכות הקרבנות נראה אליו אלקי יצחק אביו במראות הלילה במדת הדין רפה, זהו שאמר אלקים במראת הלילה ... והוא מה שאמר **(בר ויגש מו,ג) אָנֹכִי הָאֵל אֲלֹהֵי אַבְרָהָ, כִּי הוּא הָאֵל בֵּית אֵל וְגו' הוּא הַשֵּׁם הַיָּחִיד הַמְּדַבֵּר בְּמַחֲזָה שֶׁלֹּא יִירָא בְּמַצְרִים כִּי יִזְכֶּה בְּדִינֵו וַיִּגְאֵל אַחֲרָי הַעֲנֻי, וְזוֹהוּ טַעַם וְאֲנִי אֶעֱלֶךְ גַּם עִלָּה.**

וכתב הרב (טט - הרמב"ם) **בפרק כ"ז בחלק ראשון במורה הנבוכים, ...** ופירש הרב כי בעבור שאמר בתחלת הענין **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְיִשְׂרָאֵל** בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה, לא היה קשה לאונקלוס לספר המאמר (טט - ולהרחיק כעין גישום שהוא נמנע ממנו בהתמדה) כאשר נאמר **בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה**, כי הוא סיפור אמירה ולא סיפור מעשה שהיה, כי יש הפרש גדול בין מה שיאמר בחלום או במראה הלילה, ובין מה שיאמר במחזה ובמראה, ובין מה שיאמר בדבר מוחלט וגו'.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְיִשְׂרָאֵל - קדמא מהפך פסק פשטא, הפסק מפריד בין מלת א-לקים שהוא שם משמות הבורא שבו מנהיג את העולמות והוא גם מידת גבורה וגלוי אחד שלה הוא מידת הדין, וגם שם למלאכים, ובין מלת ישראל שהוא שם הבא מהתגברות יעקב על המלאך **וישלא לבט** **כִּי-שְׂרִיַת עַם-אֱלֹהִים וְעַם-אֲנָשִׁים וְתוֹכַל**: ומבטא ע"פ **רבי יוסף בכור שור** גלוי של גבורה רוחנית, וע"פ **הרלב"ג** מעלות רוחניות כמלאכים כי הוא שרר עם מלאכי השם עד שמדרגתו קרובה למדרגתם, ולא נלאה כחו בזה, ויהיה שר גם כן עם אנשים ולא ינוצח. וע"פ **הרד"ק** ... יכל ללבן ועשו וכן יקרה עם עשו ואלופיו. ושם ישראלמלמד על גדולת נשמת עם ישראל המייצג את כנסת ישראל – שריית השכינה בעולם הנברא, ועל אהבת ה' לישראל. לכן אפשר כי התבנית מהפך פסק לומר **במדת הדין רפה** כי ירידת ישראל למצרים היא משימה שיש לבצעה בגבורה בשליחות הבורא מעל ההנהגה באמצעות המידות.

יעקב ויעקב - מונח פסק אתנח, ע"פ (זוהר ועוד) אין דומה יעקב לפני כל הנסיונות ליעקב השלם אחרי כל הנסיונות, ודומה לו אברהם אברהם, לפני העקידה ואחריה, שמואל שמואל, אבל במשה משה אין פסק כי אין הבדל בין משה העליון ובין משה התחתון.

בראשית ויגש מו,ג - ד:

[ג] וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֲלֹהֵי אַבְרָהָ אֶל-תִּירָא מִרְרָה מִצְרִימָה כִּי-לִנְיָ גְדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם:
[ד] אָנֹכִי אֲרַךְ עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאָנֹכִי אֶעֱלֶךְ גַּם-עֲלֶיךָ וְיוֹסֵף יֵשִׁית יָדָו עַל-עֵינֶיךָ:

אֶל-תִּירָא מִרְרָה מִצְרִימָה כִּי – ס"ת אהה"י שם אה"י בצירוף לחדש אייר **מִצְרִימָה** – ג' שכני"ה, ולזה מוסיף פסוק **(מ,ד) אָנֹכִי** – רביע, מרמז לגלוי אהבת הקב"ה באופן הנעלה ביותר גבוה מעל גבוה שומר **אֲרַךְ עִמָּךְ מִצְרִימָה** - מרמז ליחוד קוב"ה ושכינתה **וְאָנֹכִי אֶעֱלֶךְ גַּם-עֲלֶיךָ** - טפחא מונח אתנח, כמו ב-(שמ' יתרו כב) **אֲנִי ה' א-** לקיך, בטעם תחתון גאולת השכינה מגלותה עם הניצוצין הקדושים שנפלו בשבירת הכלים (ראה מאור ושמש בר' וישב) **אֶעֱלֶךְ גַּם-עֲלֶיךָ** – ס"ת מכ"ה וצ"ע מה ס"ת **וְאָנֹכִי אֶעֱלֶךְ גַּם-עֲלֶיךָ** מיכ"ה מרמז כאן? וזה קשור ל-**(בר' ויחי ג,כ) וְאֵלֹהִים פָּקֹד וְיַפְקֹד אֶתְכֶם** – גרשיים דרגא מונח רביע, גאולת השכינה מגלותה בתיקון יצר הרע והעולמות.

בראשית ויגש מו,ב:

וּבְנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וַפְרִץ וְזָרַח וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְהִי בְנֵי-פְרִץ חֲצֵרוֹ וְחַמּוּל:

וּבְנֵי יְהוּדָה - מונח רביע – מונח חמישה **עַר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וַפְרִץ וְזָרַח** - דרגא תבר טפחא – קבוצת פרטים מצטרפים, ובמקום ער ואונן שלא התקיימו, נכנסו **בְנֵי-פְרִץ חֲצֵרוֹ וְחַמּוּל**

בראשית ויגש מו,ז: וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וַיְשֻׁנָה וַיִּשְׂנֵי וּבְרִיעָה וַיִּשְׂרַח אֲחֵתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמְלִכִיאֵל:

וַיִּשְׂרַח אֲחֵתָם - מונח אתנח, מגביל שהייתה אחותם רק מאבא, אפשר שזה מקור המדרש ששרח היתה בת אשת אשר למאן דאמר שלא נשאו תאומותיהם או שהיו לו לפחות שתי נשים.

בראשית ויגש מו,כו – כז: [כז] כָּל-הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לַיעֲקֹב מִצְרִימָה יִצְאִי יָרְכוּ מִלְּבַד נָשִׁי בְנֵי-יעֲקֹב כָּל-נֶפֶשׁ שְׂשִׁים וָשֵׁשׁ:

[כז] וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר-יָלְדוּ לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנַיִם כָּל-הַנֶּפֶשׁ לְבֵית-יעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרִימָה שְׁבַעִים: ס כָּל-הַנֶּפֶשׁ - תלישא-גדולה, פרט ראשון

הַבָּאָה לַיעֲקֹב מִצְרִימָה יִצְאִי יָרְכוּ - קדמא מהפך פשטא מונח זקף-קטן, כעין כלל הצריך לפרט

א' אפשר שפסוקים (מו, כו – כז) כָּל-הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה ... כָּל-הַנֶּפֶשׁ לְבֵית-יעֲקֹב הַבָּאָה ... מהוים תבנית כעין פרט וכלל ופרט וכלל הפרט הראשון **כָּל-הַנֶּפֶשׁ** - תלישא-גדולה, מציינן ע"פ **(רש"י)** פרט מובהר ומאוחד ומיוחד בעבודת אל אחד, פרט זה מפורט בכלל הצריך לפרט והוא יכול לומר את **יִצְאִי יָרְכוּ מִלְּבַד נָשִׁי בְנֵי-יעֲקֹב** שע"פ הרמב"ן בשם רבי יהודה בא להוסיף ולא להפחית והכלל האחרון **(מו, כז) כָּל-הַנֶּפֶשׁ לְבֵית-יעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרִימָה שְׁבַעִים**: ירבה את יעקב עצמו שע"פ **רשב"ם** נכלל בחשבון 33 בני לאה, וירבה את יוכבד בת לוי שנוולדה בין החומות (נכללת ב- 33 בני לאה) כי בשמות יש רק 31 אנשים חיים, וירבה את נשי בני יעקב מהאחיות התאומות.

כָּל-הַנֶּפֶשׁ - תלישא-גדולה, בתפקידי שיעור (תיב"ע, רשב"ם, רמב"ן ע"פ ב"ר, תורה שלמה), ראש, יחוד (רש"י ע"פ ו' רבה), עקירה

שיעור הבאים מצרימה, מושלמים לשבעים ע"י הקב"ה או יוכבד. ועוד שהיו יותר משבעים כי נשיהם לא נמנו.

ראש, אלופו של עולם, יחוד - מרמז לקב"ה והוא פרט ראשון והפרטים הבאים אלו יעקב ויוצאי ירכו המובהרים, המאוחדים ומיוחדים לאל אחד הקב"ה, ושגזרת הכתוב נתלשו מארץ-כנען לרדת לגלות מצרים.

ב"ה טוב טעם ודעת לדעתנו (ט"ו) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות; אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח = רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישי: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופוט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק ככעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.4 בראשית ויגש מד,יח

בראשית ויגש מה,ז:

וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֶל-יוֹסֵף אֲמַר אֵל-אֶחָיךְ זֹאת עָשׂוּ טַעֲנוּ אֶת-בְּעֵירְכֶם וְלָכוּ-בָאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן:

טַעֲנוּ - פשטא אֶת-בְּעֵירְכֶם - מונח זקף-קטן בתיבה אחת, כעין ריבה ריבה את הכל, להטעין כל בהמה גם אלו שנועדו לכתחילה לרכיבה

בלבד

בראשית ויגש מו,ז:

כִּינּוּ וּבְנֵי כִּינּוּ אֹתוֹ בְּנִתָיו וּבְנֹת כִּינּוּ וְכָל-זָרְעוֹ הֵבִיא אֹתוֹ מִצְרַיִמָּה: ס

בהוצאת בלום כִּינּוּ וּבְנֵי כִּינּוּ אֹתוֹ - זקף-גדול מהפך פשטא זקף-קטן בין שני קיסרים, תבנית המלמדת על עשיית תיקון גדול המשנה

הסדר הטבעי של עונש על עוון.

בשאר הוצאות הגירסה היא כִּינּוּ וּבְנֵי כִּינּוּ אֹתוֹ - גרשיים מהפך פשטא זקף-קטן, כעין יצא להקל ולא להחמיר.

נסביר את הפסוק בשילוב שתי הגירסאות.

פסוק זה מסיים את פרשת ירידת יעקב ובניו למצרים. אפשר כי במעבר בין תולדות האבות בארץ כנען לגלות מצרים מתחיל תקון גורת ברית בין הבתרים (בר' לך טו,ג) וַיֹּאמֶר לְאֲבֹתָם לֵדַע תְּדַע כִּי-גָרוּ וַיִּהְיֶה זָרְעוֹ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: זה התקון הגדול של העלאת ניצוצות הקדושה משבירת הכלים בבריאת העולם וניצוצות הקדושה שנפלטו מאדם הראשון בגלותו 130 שנה במצרים.

דמיון במיקום התיקון במעבר מארץ כנען לארץ מצרים ובין מיקום המעבר מעולם התהווה לעולם התיקון (בר' וישלח לו,לט) וַיִּמַּתְּ בְּעַל כְּנָעַן בֶּן-

עַכְבֹּר וַיִּמְלֵךְ תַּחֲמִילֵי הַדָּר וְשֵׁם עִירוֹ עָנּוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטָבָל בַּת-מִטְרָד בַּת מִי זָהָב:

וַיִּמְלֵךְ תַּחֲמִילֵי הַדָּר וְשֵׁם - ר"ת תוה"ו וגו' תיקון המתחיל מיד בהקמת בי"ת תלמו"ד (המרומז ס"ת וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטָבָל בַּת-מִטְרָד בַּת מִי זָהָב, הצירוף תרומת ר' אליהו שגב) שהוקם ע"י יהודה בשליחות יעקב כנדרש על (בר' ויגש מו,ב) וְאֶת-יְהוֹדָה שָׁלַח לְכִנּוּי אֶל-יוֹסֵף לְהוֹרֵת לְכִנּוּי גִּשְׁנָה וַיָּבֵאוּ אֶרְצָה גִּשְׁן: ארץ גשן היא ארץ המעבר ממצרים ובה ניצוצות הקדושה של אורות דתוהו ובין ארץ כנען ובית המקדש - מקום התיקון המושלם - אורות התיקון.

(בר' ויגש מו,ב) וְאֶת-יְהוֹדָה שָׁלַח לְכִנּוּי אֶל-יוֹסֵף - גרשיים מהפך פשטא זקף-קטן, יוצא מענין הבאים למצרים לדון בענין כענינו והוא הקמת בית תלמוד בארץ המעבר בין מצרים ובין כנען שמשם תצא הוראה, להוֹרֵת לְכִנּוּי - מרכא טפחא, יתור לרבות על הוראת התורה את הוראת השאיבה - היניקה הברור והתיקון של ניצוצות הקדושה של אורות דתוהו, שיתכנסו אל גִּשְׁנָה - אתנח בתפקיד הגבלה לגשן בלבד.

וַיָּבֵאוּ - טפחא, מתאפיין מהכתוב אחריו אֶרְצָה גִּשְׁן ומאפיין את הכתוב אלפניו, כאן וַיָּבֵאוּ - כמו ויביאו היא העלאת של אורות הקדושה ממצרים בעבודת העינוי והפרך שישאל יעשו בטיט ובלבנים ובכל העבודות בשדה אשר המצרים יעבידו בהם בפרך בהכנה לעליה לארץ כנען ובית המקדש - מקום התיקון המושלם - אורות התיקון בכלים. אֶרְצָה גִּשְׁן - מרכא סלוק

בראשית ויגש מז,יד:

[יד] וַיִּלְקַט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר-תָּם שְׂבָרִים

וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרַעֲהַ:

[טו] וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ כָּל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לְאֹמַר הִבֵּה-לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוֹת נִגְדָהךָ

כִּי אֲפָס כֶּסֶף:

תורה שלמה [מא] [יד] וַיִּלְקַט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף, שרתה רוח נבואה על יוסף וידע מה שיש לכל אחד ואחד ומכר לעשיר ביוקר ולעני בפחות, לכל אחד כפי מה שהיה לו, שתם כסף העני והעשיר כאחד (מדרש)

[מא] מאמר זה מובא בפי' הטור עה"ח בשם מדרש ובפדר"א (פרקי דרבי אליעזר) פל"ט רבי פנחס אומר שרה רוח הקודש על יוסף מנעוריו ועד יום מותו וכו'. וראה לעיל (פרק)ל"ז אות לב (יוסף בן תורה ונביא ומכלכל את אחיו). בביאור ובמבוא לתנ"י ע. מכת"י וַיָּבֵאוּ

כָּל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לְאֹמַר הִבֵּה-לָנוּ לֶחֶם ... כִּי אֲפָס כֶּסֶף משמע שבאו כלם עניים ועשירים, ותימה היאך תם הכסף העני והעשיר יחד, וי"ל שכל מי שקנה תבואה מיוסף ה' צריך להביא כתב כמה טיפול ביתו, והיה נותן לעני בפרוטה כמו לעשיר בדינר ובזה תם הכסף בשוה.

וַיָּבֵאוּ - תרסא, בתפקיד בחינה נעלה ובתפקיד אומדנה. בעל בחינה נעלה של רוח נבואה המביאה לאומדנת המצב הכספי של כל אחד.

ילקוט איים רבים התשע"ג: איתא בספר עטרת תפארת בשם הרבי צבי הירש מזידיטשוב: יוסף ליקט את כל הכסף והזהב, והצלמים של ע"ז שהיה של כסף והזהב העכו"ם עצמם בטלום בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר-תָּם שְׂבָרִים אותם ואז מותר לישראל להינות ממנו.

בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר-תָּם שְׂבָרִים - אמנם לא ברישא פסוק אבל בתבנית (שמ' יתרו כ) אנכי ה' א-לקיך בטעם תחתון - שבתלו ע"ז שזה משבע מצוות בני נח.

אֲשֶׁר-תָּם - מקף, בתפקיד רב מצב, אפשר שמלמד שגוי העובד עבודה זרה אחת מבטל עבודה זרה שאינו עובד.

אֲשֶׁר-תָּם - מרכא, רבוי מיני ע"ז שעובדיהם בלבד שְׂבָרִים הנרמז בטעם אתנח המגביל את השבירה אליהם ולא ליוסף. טעם טפחא ללא מרכא של בַּשֶּׁבֶר (א) בתפקיד להתאפיין מהכתוב אחריו ו-ב) בתפקיד התפשטות האפיון לכתוב לפניו ומרמז להיתר להינות מהחמרים אחרי הביטול הבא מהשבירה.

בראשית ויגש מז,יט:

לָמָּה נָמוֹת לְעֵינֶיךָ נָם-אֲנַחְנוּ גַם אֲדַמְתָּנוּ קִנְיָה-אֲתָנוּ וְאֶת-אֲדַמְתָּנוּ בְּלָחֶם

וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאֲדַמְתָּנוּ עַבְדִּים לְפַרְעֹה וְתַן-זָרַע וְנַחֲיֶה וְלֹא נָמוֹת וְהֵאדָמָה לֹא תִשָּׁם:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני מונח רביע, ח' ביממות האמתי - הלהים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א - התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתגן, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; מונח - רבוי; מהפך פשטא - מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא - מצרף; תביר - מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא - שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא - סודר שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט; 1; זקף-קטן - 2; זקף-גדול - 3; רביע - 4; מונח רביע - לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק - היקף; השלישיה; קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופוט, רבוי מיעוט; דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנא = תרסא - דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא - דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור - דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

לְמָה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ - דרגא מונח רביע, חטא אדם הראשון קנס מיתה לעולם, התוצאות ההילכתיות הן הרחקה ממת התופס ארבע אמות, מבית הקברות (**בבלי ברכות ג, יח,א**), וממקום של ערום כמו מבית המרחץ למצוות שונות. מקור נוסף שכל ד' אמות הם רשות בפ"ע. **שכל טוב (בובר) בראשית פרשת ויגש - ויחי מזיט לְמָה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ**. כלומר מה הנאה יש לך שאנו מתים ואתה רואה: **לְעֵינֶיךָ**. נקוד ברביע ששם גבול המחזה ...

מדרש זה יוסבר בשלבים: (א) **לְמָה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ**. כלומר מה הנאה יש לך שאנו מתים ואתה רואה (ט) - הרי זה בבחינת לעג לרש, ועני חשוב כמת); (ב) **לְעֵינֶיךָ**. נקוד ברביע ששם גבול המחזה ... פירוש המלה המחזה עשוי להיות גבול הראיה, גבול המורה על חפץ, גבול חוות (נתינת) הדעת, רשות בפני עצמו, ע"פ (**בר' ויגש מא, יאמרה** ת"א וחוי, לכן משמע ששם גבול המחזה - ששם גבול האמירה. (ג) ט - המצרים באמרם **לְמָה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ** אם אינו מאכילם, הרי זה בבחינת לעג לרש כי הוא בעל האוכל שיכול לפעול ולהם אין אוכל ולכן הם בבחינת מת שאינו יכול לפעול. תוכן הכתוב מספר על המצב במצרים, מדרש שכל טוב בדרשו את טעם רביע במלת **לְעֵינֶיךָ** מעביר את **נְמוֹת לְעֵינֶיךָ** לעניני הלכה של ארבע אמות שתחום תפסת המת (סביבו), שבתוך תחום זה אומרים רק מה ששיך למת, ומעבר לו אפשר לקיים מצוות שונות מבלי שיהא בזה לעג לרש, היינו למת שאינו יכול לקיימם.

(ד) תבנית הטעמים של **לְמָה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ** - דרגא מונח רביע, היא כתבנית הטעמים (**בר' ג, ו**) **וְכִי תֵאָדָּר-הַיּוֹא לְעֵינַיִם** (במופע הראשון בתורה) מרמות לחטא אדם הראשון שקנס מיתה לעולם, הביא יצר הרע לעולם ועמו הבושה מהערום והמסתעף מהם. ומכאן להלכות הקשורות להרחקה ממת התופס ארבע אמות (**בבלי ברכות יח,א**), וממקום של ערום, ומאשה ע"פ **עין משפט** שו"ע או"ח מהא, (תפילין ד' אמות ממת, מבית הקברות ומבית המרחץ); יו"ד רפב, ד (ספר תורה מעבר לד' אמות ממת ובית הקברות); שדמ, טז, יז (דברי תורה מעבר לד' אמות ממת ע"פ ש"ך, ט"ז); שסז, ג (מעבר לד' אמות ממת תפילין, ספר תורה; צציית, קריאת שמע ותפילה); או"ח קב,א,ד (לא לעבור בד' אמות של מתפלל) **רמב"ם הלכות איסורי ביאה פכ"א,ה"כ"ב** ... אסור הלך אחרי אשה ... עד שירחק ד' אמות ... **שו"ת תורה לשמה סימן שפב** (ט - השאלה) אסור לאדם שיהלך אחר אשה מהו המרחק שצריך להיות ביניהם (ט - התשובה) ... הנה השיעור הוא ארבע אמות ... **דכל ארבע אמות הוא חלוקה ורשות בפ"ע** ... וכן הדבר מפורש יוצא מפי רבינו הגדול האר"י זצ"ל בטעמי המצוות ונתן שם טעם מספיק ע"פ הסוד **בשיעור ארבע אמות דסגי אחרי אשה**. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי (ג' יוסף חיים, הלא הוא הבן איש חי) נר"ו.

בבלי ברכות ג,א ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי: אין אומרין בפני המת אלא דבריו של מת. אמר רבי אבא בר כהנא: לא אמרן אלא בדברי תורה, אבל מילי דעלמא לית לן בה. ואיכא דאמרי, אמר רבי אבא בר כהנא: לא אמרן אלא [אפילין] בדברי תורה, וכל שכן מילי דעלמא.

בבלי ברכות יח,א והתניא: המשמר את המת אף על פי שאינו מתו - פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. משמרו - אף על פי שאינו מתו, מתו - אף על פי שאינו משמרו. מתו ומשמרו אין, אבל מהלך בבית הקברות - לא, והתניא: לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא, ואם עושה כן עובר משום (משלי יז) לזעג לרש חרף עושהו! ה"ם תוך **ארבע** [אמות] הוא דאסור, חוץ ל**ארבע** אמות חייב, דאמר מר: **מת תופס ארבע אמות** לקריאת שמע, הכא - חוץ ל**ארבע** אמות נמי פטור.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן מה דין תפילין בבית הקברות ובבית המרחץ, ובר' סעיפים. **סעיף א *** אסור ליכנס (א) א בבית הקברות <א> או (ב) בתוך ארבע אמות של מת, ותפילין בראשו, משום לזעג לרש (משלי יז, ה). <ב> ואם הם מכוסים, (ג) מותר.

סעיף ב בבית המרחץ, (ד) בית החיצון שכל העומדים בו הם לבושים, יכולין להניח שם תפילין לכתחלה. ובבית האמצעי, שמקצת בני אדם עומדים שם לבושים (ה) ומקצתן ערומים, אינו יכול להניחם לכתחלה, ואם היו בראשו אינו צריך לחלצן. (ו) ובבית הפנימי שכל העומדים שם ערומים, אפילו היו בראשו, צריך לחלצן. טט - הרחקה ממת, הבושה מהערום הגיע מחטא אדם הראשון

שולחן ערוך יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רפב סעיף ד יאחזו אדם ס"ת ויכנס בו לבית הכסא או לבית המרחץ ו או לבית הקברות, אף על פי שכרוך במטפחת ונתון בתיק שלו, (ד) <ג> ולא יקרא בו יג] עד שירחק ד' אמות מהמת או מבית הקברות יד] או מבית הכסא. ז (ה) ולא יאחזו ספר תורה בלא מטפחות.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות אבילות סימן שדמ סעיף טז יא אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת, (ג) כגון צרכי קבורתו והספד; אבל שאר כל דבר, יב אסור. והני מילי בדברי תורה, אבל במילי דעלמא לית לן בה. **שי"ך** אין אין אומרים כו' - משמע דעת המחבר דד"ת אפילו חוץ לד' אמות אסור ומילי דעלמא אפי' תוך ד' אמות שרי והב"ח פסק דד"ת אסור אפי' חוץ לד' אמות ומילי דעלמא אינו אסור אלא תוך ד"א ודבריו של מת מותר אפי' בד"ת אפי' תוך ד"א וכן נהגו לדרוש באגדות ופסוקים אפי' תוך ד"א בפני המת ויוצאין מענין לענין עד שמגיעין לספר שבחיו של מת מעסק תורתו וחסידיותו ויותר מדות טובות שהיו בו ע"כ וכתב המרדכי דכל אותו חדר שהמת מונח בו חשוב כד' אמות וכן פסק הב"ח וע"ל סי' שס"ו:

סעיף יז מותר לומר פסוקים ודרשה <ה> לכבוד המת, ת] בתוך ארבע אמותיו או בבית הקברות (מהרא"י בבאיור מא"ח לדעת רמ"ה).

ט"ז (ה) לכבוד המת - דכל שאין לכבוד המת ודאי אסור ... וכתב הטור בשם רב האי גאון דאפילו חוץ ל**ארבע** אמות אסור בד"ת: **שולחן ערוך יורה דעה הלכות אבילות סימן שסז סעיף ב** לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת ותפילין בראשו, משום לזעג לרש (משלי יז, ה), ואם הם מכוסים, מותר.

סעיף ג ב לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות (א) של מת או של קבר וספר תורה בזרועו (ב) ויקרא בו ג או יתפלל, והוא הדין על פה אסור לקרות, אלא אם כן לכבוד המת, כמו שנתבאר. (וע"ל סימן שד"מ סעיף ט"ז). **סעיף ד** מותר ליכנס לבית הקברות או לתוך ד' אמות של מת או של קבר, והוא לבוש ציצית, והוא שלא יהא נגרר על הקבר. אבל אם נגרר, אסור משום: לזעג לרש (משלי יז, ה) במה דברים אמורים, בימיהם שהיו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמן, ד אבל האינדא שאין אנו לובשין אותו <א> אלא לשם מצוה, אסור, אפי' אינם נגררים. ב] והני מילי כשהציצית מגוללים, אבל אם הם מכוסים, מותר.

סעיף ו כיון שהרחיק ד' אמות, קורא ומתפלל, ואפילו רואה הקבר או בית הקברות. ואם יש שם מחיצה, מותר אחר המחיצה, סמוך אפילו תוך ד' אמות לקבר.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן קב סעיף א (א) <א> אסור לישב (ב) א בתוך ד' אמות (ג) של מתפלל; בין מלפניו <ב> בין מן הצדדין (ד) (בין מלאחריו), (תוס' ומרדכי ואשרי פ' אין עומדין) צריך להרחיק ד' אמות; וגו' **סעיף ד *** (טו) אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ד' אמות, ודווקא (טז) לפנייהם, וגו'

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורד) כי במצוות האמתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתגן, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור רבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק כבעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

הוכן בעזרת הרב יעקב ויגדור הי"ו והרב אהרן רובינשטיין הי"ו.

1.5 בראשית ויגש מד, יח:

בראשית ויגש מד, יח:

וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי-חֲזַק עָלֵהֶם הָרַעַב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה:

נשתמש במדרש הבא בשלבים אחדים של הסבר הכתוב.

שכל טוב (בובר) בראשית פרשת ויגש - ויחי מז, כ: וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם. שלא היו שמיין הקרקע בדמים, ולא התבואה

בדמים, אלא כל אדם היה מחליט קרקעו ליוסף בדמי פרנסתו ופרנסת בני ביתו כל אותה שנה וזרע כדי לזרוע איש אדמתו באותה שנה מכאן ואילך להיותן **כאריסין** שיורדין לשדה בעל הבית ועובדין אותה, אלא בשביל שכולם עבדיו הם, והוא צריך לפרנסם, התנה עמהם לעבוד הקרקע וליטול הם ד' חלקים והוא נוטל את החמישית לפרעה (**בר' ויגש מז, כד**), ואעפ"כ לא קנה אותם לצרכו כי אם

לפרעה: **כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ.** כשפרשנו: **כִּי-חֲזַק עָלֵהֶם הָרַעַב.** לפי שהיה רואה כי חזק עליהם הרעב לא היו שמיין את הקרקע אלא בין שהיה למצרי עשר שדות, בין שהיה לו שדה אחת, היה נותן את כל קרקעותיו לפרנסתו בשנת הרעב ולזרע השדה: **וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה:** מעתה ועד עולם היו כל השדות מוחלטות לפרעה:

הפסוק (**בר' ויגש מז, כ**) עוסק במכירת וקנית אדמה בין נכרים כאשר יוסף הוא שליח המלכות. הפסוק מוסבר להלן ע"פ ההלכה כיצד תהליך מכירה בכלל ומכירת אדמה בפרט חל בין בני ישראל.

תהליך מכירה מתואר ב-**משנה בבא מציעא פ"ד, מ"א** הוזהב קונה את הכסף ... וההסבר הוא (משיכת) הוזהב (כסחורה) קונה את הכסף ופירשו מחייב את (תשלום) הכסף. אח"כ בא התשלום עצמו. המשנה עוסקת במטלטלין, אבל גם לאדמה התהליך דומה.

נתבונן במהלך אפשרי ללימוד מתבניות טעמי המקרא:

וַיִּקַּח יוֹסֵף – קדמא ואולא, בתפקיד של סדר מוקדם ומאוחר במכירה וקניה. ברשות המוכר משהו שהקונה מעוניין בו והם הסכימו שזה יעבור מהמוכר לקונה, הקונה צריך לעשות פעולה כדי לקנות:

(א) בקרקע – פעולת חזקה או שטר או כסף (או שווה כסף שלא נדון בו כאן)

(ב) במטלטלין – פעולת משיכה או הגבהה

(ג) ולכל אחד מהם (קרקע או מטלטלין) מתאים האופן הבא: (א) פעולת נתינת סודר מקונה למוכר (למאן דאמר כליו של קונה קונים) (ב) נשוא המכירה נקנה לקונה אפילו לא נמצא במקום (כגון מכירת החמץ שבבית המוכר לרב) החפץ או הקרקע עובר לבעלות הקונה, (ג) נוצרה התחייבות הקונה לשלם.

אפשר כי (ג) מרומז בתבנית הטעמים פעמיים זקף בין שני קיסרים של הכתוב **אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ** המרמזת לכעין בנין אב או הקש לכל תהליך מכירה שבו יש משהו שמוכרים, פעולה המסמלת שהנמכר נקנה לקונה, נוצרת התחייבות לקונה לשלם.

הכתוב **כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ** מתחיל את המכירה, כי המצרים יזמו את המכירה

הכתוב **וַיִּקַּח יוֹסֵף** מרמז כי הקונה מקנה למוכר כלי שלו למוכר (למאן דאמר כליו של קונה קונים) בעקבות כך

נשוא המכירה הכתוב **אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם** נקנה לקונה **לְפָרְעָה** מלמד שהאדמה או החפץ עוברים לבעלות הקונה, נוצרה התחייבות הקונה לשלם. הכתוב (**בר' ויגש מז, כג**) **הָא-לְכֶם זָרַע** הוא אמצעי התשלום של אספקת הזרע לכל מקום שהמוכר נמצא בו, כי המלכות

העבירה את המוכרים למקומות שונים ממקום שבו מכרו האדמה שלהם.

עכשו נסביר איך במכירת האדמה אין אונאה.

משנה בבא מציעא פ"ד, מ"ט אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות אין להן תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה ... **פירוש המשנה לרמב"ם ב"מ פ"ד, מ"ט** אמר ה' (**"י בהר נהיג**) **וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְּכָר לְעֵמִיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עֵמִיתְךָ אֶל-תּוֹנֵן**, דבר הנקנה מיד ליד, יצאו קרקעות שאין מטלטלין, ויצאו עבדים שהוקשו לקרקעות לפי שנ' בהם לרשת אחווה, ויצאו שטרות דאמר קרא ממכר מי שגופו מכור וקנוי יצאו אלו שאין גופן מכור וקנוי אלא לראיה שבהן. וגו' (**"י בהר נהיג**) **וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְּכָר לְעֵמִיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עֵמִיתְךָ אֶל-תּוֹנֵן אִישׁ אֶת-אָחִיו:**

ה-**משנה בבא מציעא פ"ד, מ"ט** ופירושה מוציאה קרקעות וכו' מאונאה בדרך הסקה שהפסוק עוסק באונאה במטלטלין ע"פ דרשת "דבר הנקנה מיד ליד" ולכן מה שאינו מטלטלין אין בו אונאה. ע"פ מדרש **שכל טוב** הפסוק (**בר' ויגש מז, כ**) **וַיִּקַּח יוֹסֵף** וגו' מדגים ישירות, שאין אונאה בממכר קרקעות גם בהפרשי שווי מופלגים בין שהיה למצרי עשר שדות, בין שהיה לו שדה אחת, היה נותן את כל קרקעותיו לפרנסתו (שווי זרע של) שנת הרעב ולזרע השדה: וסוף הפסוק **וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה** – סלוק כמגביל, מעיד שאין כאן ביטול מקח.

כאמור הפסוק מוסבר ע"פ ההלכה כיצד תהליך מכירה בכלל ומכירת אדמה בפרט חל בין בני ישראל. לכן איננו מתיחסים לענין רקבון התבואה שלא באוצרות המלכות שאילצה את המצרים למכור אדמתם למלכות.

לפי פתרון יוסף המצרים היו צוברים בר לעצמם והמלכות לעצמה. הכתוב **כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ** הוא טעמא דקרא של **וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפָרְעָה** כי הוא לכתחילה לא התכווין לקנות האדמות, רק הם הציעו לו אותם בתמורה לזרע לאכילה. במצב זה, היצע האדמה היה גדול, המלכות היתה הקונה היחיד שהיה בידו תשלום שהיה גם הצלת חיים והוא היה בשווי זרע לשנת רעב שאיפשר למצרים להתקיים. כך הראינו שבמכירת האדמה לא היה אונאה. אח"כ המלכות בעלת האדמה המציאה להם זרע כרצונה לזריעה כאריסים, ואח"כ כנראה קבעה בתכנון מרכזי מה יגודל ואיפה.

אֶת-כָּל-אֲדַמַּת – מקף כרב-מצב של טיב האדמה וטיב פירותיה: **אֶת-כָּל-אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפָרְעָה** – מהפך פשטא זקף-קטן, שתי דרשות (א) מוציא הכתוב מפשוטו, **שלא היו שמיין הקרקע בדמים** (שמכרו בהצ' גדול ולא היה קונה אחר פרט למלכות שקנתה שלא כשווי שומה), ולא התבואה (שקנו) בדמים, אלא כל אדם היה מחליט קרקעו ליוסף בדמי פרנסתו ופרנסת בני ביתו. (ב) ועוד מוציא הכתוב מפשוטו שלא קנה האדמות בהימצאו במ אלא בקנין סימלי ע"י הקניית כלי של המלכות למוכר.

ב"ה טוב טעם ודעת ולדני (טורד"ל) כי במצוותך האמתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשט – מוציא מפשט; מרכא = מרבי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרפא – שנוי משמעות, רבוי ממשות; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרנא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק I** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, I; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בענין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: **תלישא-קטנא** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. **פזר** – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

כִּי-מִכְרֶיךָ – מקף כרב-מצב של מכירה: (א) מכירה לפי שומת שווי (ב) מכירת שלא לפי שומת שווי. ועוד דרך (א) מכירה בשלבים (ב) מכירה בבת אחת. **כִּי-מִכְרֶיךָ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂרָהוּ** – מהפך פשטא זקף-קטן, מוציא הכתוב ממשוטו לשני דברים כי מפני הרעב (טט – א) לא היו שמין (טט – ב) לא מכרו בשלבים כנדרש ב- **שכל טוב** לא היו שמין את הקרקע אלא בין שהיה למצרי עשר שדות, בין שהיה לו שדה אחת, היה נותן את כל קרקעותיו לפרנסתו בשנת הרעב ולזרע השדה:

הרחבה בענין מכירת אדמה תמורת זרע (שאינן בו טענת אונאה) לעומת מכירת זרע תמורת אדמה (שיכולה להיות בו טענת אונאה) כדתנן **משנה בבא מציעא פ"ד,מ"א** הוזהב קונה את הכסף וההסבר הוא (משיכת) הוזהב (כסחורה) קונה את הכסף ופירשו מחייב את (תשלום) הכסף.

מצריים מכרו קרקע, המלכות החזיקה בקרקע ובוזה התחייבה לשלם תמורה, שהתבטאה בזרע לא מסוים אלא לפי בחירת המלכות (**בר' ויגש מז,ג**) **הֲאֵלֶיכֶם זָרַע** בכל מקום שצריך לספק אותו שם, אפילו לא הראה להם. זה יתאים לכך ש-**(בר' ויגש מז,כא)** **זָרַע-הָעֵמ** העביר ממקום למקום ובכל מקום סיפק תשלום עבור הקרקע שקנה במקום המקורי של מקבלי הזרע במקום הימצאם לפי החלטת המלכות (הקונה). זה הזרע משמש לאכילה ולזריעה אינו חלק מתהליך המכירה. ע"כ הקרקע היא הסחורה הנמכרת ונגנית, הזרע (שהוא לא מסוים) הוא התשלום כמו כסף. ולא יכולה להיות טענת אונאה.

אם היה הפוך, כי המלכות רוצה לקיים את עמה ולכן מציעה לעם לקנות ממנה זרע (זה מטלטלין) והם מושכים ובוזה מתחייבים לתשלום, כל זמן שהיה להם כסף (שהוא לא דבר מסוים) היה יכול להיות להם טענת אונאה. אבל כאשר נשאר להם רק האדמה איך יעשו? בלי להתחשב במאן דאמר שקרקע מסוימת לא יכולה להיות תשלום אז צריך לעשות באופן אחר.

(א) במשיכת הזרע מהמלכות המצרי המושך מתחייב בתשלום שהוא **שדהו** – קרקע שלו (היינו מסוימת) אם זה לא חליפין אז נקרא תשלום על קניית הזרע ובוזה יכולה להיות טענת אונאה לקונה.

(ב) אם זה חליפין אז הקרקע לא מהווה תשלום ואין אונאה (חוץ מענין שאין אונאה בקרקע)

ע"כ הסחורה היא הזרע והתשלום הוא קרקע.

(המשך ל-א) ואם לא בחליפין, המוכר (המלכות) יתנה מראש שתמורת הזרע הקונה מתחייב להקנות הקרקע ואז המקבל (המלכות) תעשה חזקה בקרקע. לפני-כן לא קנתה.

בראשית ויגש מז כג: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-הָעַם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאַתֶּם-אֲדָמְתְּכֶם לַפְרִיעָה הֲאֵלֶיכֶם זָרַע וְזִרְעֹתֶם אֶת-הָאֲדָמָה:

תורה שלמה (סא) הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וגו' נעשו כולן **כעריסין** אצלו עובדין ומוציאין יציאות ונותנין לו החומש וארבעה חלקים להם (מדרש הגדול)

תורה שלמה (סב) תוספתא סוטה (ליברמן) פ"ה,ה"ט עד שלא ירד יעקב למצרים היה רעב שני' (**בר' ויגש מה,ג**) **כִּי-יָהּ שְׁנַתִּים הָרָעַב** וגו' משיירד מהו אומ' **הֲאֵלֶיכֶם זָרַע וְזִרְעֹתֶם אֶת-הָאֲדָמָה:**

הֲאֵלֶיכֶם זָרַע – זקף-קטן, שתי דרשות, דרשה (א) תמורה לקניית דבר מה. במצב זה **הֲאֵלֶיכֶם** – מקף כרב-מצב של תמורה לקניית דבר מה (א) באופן שעלול להיות בו טענת אונאה (ב) באופן שאין בו טענת אונאה וזה בקרקע שאין בה טענת אונאה.

דרשה (ב) **הֲאֵלֶיכֶם** – מקף כרב-מצב של נתינת הזרע לזריעת שדה בארסות: **תורה שלמה (סג) הֲאֵלֶיכֶם זָרַע** (טט – א) מכאן אמרו מקום שנהגו שיתן בעל השדה את הזרע נותן. (טט – ב) מקום שנהגו שיהיה הזרע על העריס לא יתן (טט – ג) ואם התנו ביניהן הרי הן כפי התנאי (מדרש הגדול)

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-הָעַם – מהפך פשטא זקף-קטן, מוציא הכתוב ממשוטו ע"פ הביאור ב-**תורה שלמה (סא)** כי המצרים אמרו לו שיקנה אותם לעבדים מלאים לפרעה לעשות מלאכת המלך כרצונו, ואילו יוסף קנה רק האדמה והתנה עמהם שיעבדו אותה לעולם ויהיו בה ארוסי בתי אבות לפרעה. ואח"כ אמר **הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאַתֶּם-אֲדָמְתְּכֶם לַפְרִיעָה** לא לעבדים ... רק עם האדמה תהיו לו.

אור החיים ... הטיל תיבת הַיּוֹם בין אֶתְכֶם ל-**וְאַתֶּם-אֲדָמְתְּכֶם**, טט – המלה הַיּוֹם יתירה ללמד שלגבי כל מצרי משעת החליפין אדמה למלכות תמורת פרנסה מהמלכות, הוא נמצא בשירות המלכות.

אור החיים הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם...ובמעשה שעשה ההעביר העם לערים מקצה וגו' זו היא קניתם, לזה אמר **הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם**, פירוש במה **שהעבירם** **אז** להערים ... (**בר' ויגש מז,כא**) **זָרַע-הָעֵמ** - קדמא זקף-קטן בתיבות מוקפות, כעין מוקדם שהוא מאוחר בענין, ההעברה היא החלק המוקדם של קניית המצרים בקנין שכיר ולא בקנין עבד. ואילו האדמה נקנתה בקנין גמור.

אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאַתֶּם-אֲדָמְתְּכֶם – מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא הקנין והשונים בהלכותיהם או עניניהם בקשר לנושא. דבר אחד הוא ההבדל בין הקנין של האדמה שהיה קנין מוחלט לעומת קנין העם שלא היה לעבדות אלא לשכירות בשירות המלכות. אפשר לומר כי יוסף השאיר לאנשים את היוזמה והענין לעבוד ולהרוויח בזה שלא שיעבדם, כי לעבד אין רווח מהשתדלותו, וגם שגבה מהם רק חמישית בתבואות של כל שנה ולא יותר וגם לא בתנאי חכירה של כמות תבואה קבועה או דמי חכירה קבועים, שאם השנה קשה עדיין ייאלצו לשלם את דמי החכירה המלאים. תנאים אלו מתבטאים במשנות שונות ב-**בבא מציעא פ"ט**

(**בר' ויגש מז,ג**) **הֵן** – תרסא בתפקיד קביעת שיעורי ותנאי אריסות (= שוכר בחלק קבוע מן התבואות שתביא האדמה) חכירה (שוכר במידה ידועה של התבואות לא משנה מה האדמה הניבה) קבלה בשכר (שוכר בערך כסף קבוע בלי קשר לתנובת האדמה), **קָנִיתִי** – קדמא, קודם לקבלת האדמה ע"י כל אחד משלושה סוגי מקבלי האדמה.

(**בר' ויגש מז,ג**) **אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאַתֶּם-אֲדָמְתְּכֶם** – מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא יחסי ההתקשרות בין בעל אדמה ובין מקבלי אדמה לעיבוד משלושה סוגים והשונים בהלכותיהם לגבי מה עליהם לעשות באדמה ומה עליהם לספק לבעל האדמה. **וְאַתֶּם-אֲדָמְתְּכֶם** – מקף כרב-מצב החלקה שמקבל המקבל ולפי זה משתנה התחייבותו לבעלי האדמה.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור) (ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל פרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

משנה בבא מציעא פ"ט, מ"א

המקבל שדה מחברו מקום שנהגו לקצור יקצור לעקור יעקור לחרוש אחריו יחרוש הכל כמנהג המדינה כשם שחולקין בתבואה כך חולקין בתבן ובקש כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים ושניהם (בעל הבית והארים) מספקין את הקנים (לתמוך בגפנים):

משנה ב

[ב] המקבל שדה מחבירו והיא בית השלחין או בית האילן יבש המעיין ונקצץ האילן אינו מנכה לו מן חכורו אם אמר לו חכור לי שדה בית השלחין זה או שדה בית האילן זה יבש המעיין ונקצץ האילן מנכה לו מן חכורו:

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת בבא מציעא פ"ט

[ב] צריך שתדע שלשה שמות אלו על איזה ענין אומרים אותם, והם שוכר וחוכר ומקבל. והוא ששוכר הוא השוכר את האדמה לזרעה בדמים ידועים בכך וכך דינרין. ומקבל הוא השוכרה בחלק מתבואתה כגון שיסכים עמו בחצי מה שתביא האדמה או בשלישו. וחוכר הוא השוכר את האדמה במדה ידועה מן החטים או משאר הזרעונים הנזרעים כגון שהסכים עם בעל הקרקע שיתן לו כך וכך סאין ממין פלוני מן הזרעונים בין שתביא האדמה מעט או הרבה. ועוד, שם מקבל נאמר בסתם על חוכר ושוכר שפעמים ואמר במשנה מקבל וכוונתו בכך חוכר או שוכר וכאלו אמר המקבל שדה בחכירות או בשכירות, ומה שאמר במשנה זו ובהלכה שלפניה מקבל הוא הדין עצמו גם בחוכר. ולפי שפירש ואמר לו השכיר לי בית השלחין זה, השמיענו שכוונתו כמות שהיא עתה במצבה הנוכחי ולפיכך מנכה לו מחכורו. ופירוש מנכה, מחסר.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת בבא מציעא פרק ט

[ג] כבר ביארנו כי מקבל הוא השוכר את הקרקע בחלק מתבואתה, ולפיכך אם הכירה ולא זרעה משערין כמה היתה עושה אלו נזרעה, ויתן ממנו החלק שהוסכם עליו. וזה ברור.

[ד] לנכש, לנקות את השדה, כי כאשר גדל הזרוע צומחים עמו מיני עשבים ונקיים ממה שמוסיף בתבואה הרבה מאד, לפי שחזור כל הלשד לזרוע, וזה ידוע אצל עובדי האדמה, ולפי שזה חוכר המשלם שיעור קצוב היה לו לומר לו אני לא אנכש ואינך יכול לכוף אותי לנכש לפי שאין עליך הפסד במיעוט התבואה, אלמלי מה שהזכיר מהפסד האדמה לעתיד.

[ה] כרי, גדיש שהרחת מתכסה בגבהו, והוא שיעור סאתים חוץ מן ההוצאות. אמר ר' יהודה כי זה שיעור שאינו מוסיף. לפי שכלי זה הנקרא רחת פעמים שהוא ארוך או קצר. וכדי נפלה, שיעור מה שנזרע בה. ודין זה אינו אלא במקבל, שביארנו שהוא שוכר בחלק מן התבואה. ואין הלכה כר' יהודה.

[ו] דין זה כולל לשוכר וחוכר. ומכת מדינה, הוא שהוכר רוב שדות אותה מדינה, ואין הלכה כר' יהודה.

[ז] זה ברור ואינו צריך פירוש.

[ח] דינים אלו שבבבא זו חוזרים כפי שנויי השדות. וכללו של דבר זה שאם הסכים עמו לחרוש את השדה ולזרוע בה מין מסויים הרי הוא רשאי לזרוע בה מה שנוקו לקרקע פחות מאותו הדבר שהוסכם עליו, ולא יזרע מה שנוקו יותר, והולכין בזה על פי בעלי ידיעת טבע אותו המקום בזריעה מאותם המתעסקים בחרישת אותן הקרקעות ועבודתן.

(בר' ויגש מז,ג) **אֵת-אֶרְמְתְּכֶם** – מקף כרב-מצב החלקה שמקבל המקבל ולפי זה משתנה התחייבותו לבעלי האדמה.

(בר' ויגש מז,ג) **וְזָרְעֶתֶם** – טפחא, רבוי והשתנות, רשאי לשנות לזרוע מה שנוקו לקרקע פחות מאותו הדבר שהוסכם עליו, ולא יזרע מה שנוקו יותר, **אֵת-הָאֲדָמָה** – מקף כרב-מצב החלקה ולכן ע"פ טעם סלוק מגביל הטיפול באדמה בכך ש-הולכין בזה על פי בעלי ידיעת טבע אותו המקום בזריעה מאותם המתעסקים בחרישת אותן הקרקעות ועבודתן.

משנה ג המקבל שדה (רמב"ם השוכר בחלק מתבואתה) מחבירו והובירה שמיין אותה כמה ראויה לעשות ונותן לו שכך כותב לו אם אוכיר ולא אעביד אשלם במיטבא:

משנה ד המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש ואמר לו מה אכפת לך הואיל ואני נותן לך חכורה אין שומעין לו מפני שיכול לומר לו למחר אתה יוצא ממנה ומעלה לפני עשבים:

משנה ה המקבל שדה מחברו ולא עשתה אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב לטפל בה אמר רבי יהודה מה קצבה בכרי אלא אם יש בו כדי נפילה:

משנה ו המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכורו אם אינו מכת מדינה אין מנכה לו מן חכורו רבי יהודה אומר אם קבלה הימנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה לו מחכורו:

משנה ז המקבל שדה מחבירו בעשרת כור חטים לשנה לקתה נותן לו מתוכה היו חטיה יפות לא יאמר לו הריני לוקח מן השוק אלא נותן לו מתוכה:

משנה ח המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים לא יזרעה חטים יזרעה שעורים רבן שמעון בן גמליאל אוסר תבואה לא יזרענה קטנית קטנית יזרענה תבואה רבן שמעון בן גמליאל אוסר:

הסבר נוסף למלת **קְנִיתִי** וטעמה: **קְנִיתִי** – קדמא, קנין האדמה קדם להצעת האריסות **תורה שלמה [סב] הערות** רש"י פסוק יט, לקח טוב פסוק יח, (בר' ויגש מז,ח) **וּתְתַם הַשָּׂנֶה הַהוּא וַיָּבֵאוּ אֵלָיו בַּשָּׂנֶה הַשְּׂנִית**, יש לומר שהוא שנה שניה לרעב, וא"ת והרי למעלה מן הענין כתוב כי זה שנתיים הרעב וזה המעשה שמכרו המצריים איש שדהו לא היה אלא אחר שבאו אחיו למצרים, יש להשיב שהענין **מוקדם ומאוחר**, ונאמר שזה המעשה היה בשנה שבא יעקב אבינו ובניו למצרים, ושבאו נפסק הרעב והתחילו לזרוע, והוא מסייע למה שאמרנו רז"ל ויברך יעקב את פרעה, אמר לו יהי רצון שיעלה נילוס לרגליך, וכן היה, כי בשנה הראשונה מכרו הכסף והמקנה ובשניה גם שדותיהם ומקניהם ועצמם, וכאן ואילך נפסק הרעב והיו זורעין ונותנין חמישית לפרעה.

... ואם רצונך אמור כי הכתוב ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר, ואיך יהיו זורעין בשנה השלישית, אלא שאמר הכתוב ויבואו אל יוסף בשנה השנייה, שנית למכירת מקניהם, שהיא שביעית בסוף שני הרעב, כי מה שאמר למעלה ותלה ארץ מצרים הוא בשנה הששית עד כי תם הכסף ומקנה הבהמה, ובשביעית מכרו גויתם ואדמתם וכן הוא אומר ותן זרע וגו'.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"י) כי במצוות האמתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התש"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביר; **מונח** – רבוי; **הפך פשט** – מוציא מפשט; **מרכא** = מרבי; **זרע** – מוציא מרבי; **דקא** – מוציא מרבי; **מחלק** – ממועט, לא ממש; **טפחא** = טרקה – שני משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דקא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה הפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה הפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעותים חלק הפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בר"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק ככעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנא** = **תראא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. **פז** – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

1.6 בראשית ויגש מד, יח: (התשע"ו) (בהשתתפות נחלת יעקב)

בראשית ויגש מז, כג: ויגש יוסף אל-ה' ויאמר יוסף אל-ה' היום ואת-אדמתכם לפרעה
הא-לכם זרע וזרעתם את-הארמה:

בראשית ויגש מז, כד: והיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה

וארבע הית' יהיה לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאשר בבתיכם ולאכל לטפכם:

(בר' ויגש מז, כג) וישם אתה יוסף חלק עדי-היום הזה על-אדמת מצרים לפרעה להקמש רב אדמת הפהנים לבדם לא היתה לפרעה:

תורה שלמה [סה] (בר' ויגש מז, כד) והיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה, ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי פרעה אין לו כלום בעולם
והוא אומר (בר' ויגש מז, כד) והיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה וגו' אבל הקב"ה שהכל שלו אינו אומר לך שתפרוש לו אלא אחד מעשרה (בר' פצ"ה מכת"ו במנח"י) (ט: להקל רק למעשר ראשון? ומעשר עני רק בשתי שנים מתוך שש, כי מעשר שני נאכל ע"י הבעלים בירושלים ולא חמישית כל שנה כמו של פרעה)

באור **תו"ש [סה]** ... ראה לעיל אות נט ולקמן אות סח ומענין זה בכת"י מושב זקנים רק אדמת הכהנים (ט: שני פסוקים (בר' ויגש מז, כג) **רב אדמת הפהנים**, (בר' ויגש מז, כג) **רב אדמת הפהנים**) הקשה החסיד למה נכתב זה בתורה אלא משה כתבו בעבור ישראל שלא יהיו צרי עין לתת תרומות ומעשרות להביא לירושלים שעולה לחומש (ט: בסה"כ אבל מעשר שני נאכל ע"י הבעלים) ראו מה עשה פרעה לכומרם שלא קנה קרקע שלהם, וגם פטרם מן החומש בעבודה זרה שלו, כל-שכן אתם שאתם בני ואני נותן לכם את ארץ כנען בחנם שתתנו במקום מצוה כי אתם בני אל חי. וכ"ה בקיצור בס' פענח רזא משם ר"ח. ולפינו בספר חסידים לרבינו יהודה ההסיד הוצאת מק"נ סי' תת"ז (בר' ויגש מז, כג) **רב אדמת הפהנים לבדם לא היתה לפרעה: למה הוצרך זה לכתוב בתורה?**

(בר' ויגש מז, כג) **רב אדמת הפהנים לבדם** – גרשיים מהפך פשטא זקא-קטן, זקא-קטן מלמד על שתי דרשות, אחת מהן **רב אדמת הפהנים** – גרשיים מהפך פשטא תבנית טעמים בתפקיד כעין יצא להקל ולא להחמיר, ומלמד מכומרי עבודה זרה לתלמידי חכמים של ישראל כהמשך הביאור של **תו"ש [סה]**

אלא לומר לך אם המלך מטיל מס על העיר בני העיר ותלמידי חכמים שעוסקים [בתורה] יומם ולילה לא יתנו עמם דבר כי לא בעבורם הוטל על העיר אלא בעון עמי הארץ ותורת אלהים משמרתן. הנה פרעה לכהנים לע"ז עשה טובה וכ"ש עובדי ה' שיהיו ישראל מספיקין מזונותיהם וכל צרכיהם שנאמר (תה' לו, כה) **ולא-ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש-לחם: אלא עשיתי תקנתם לכל צרכיהם. ובכת"י מושב זקנים (בר' ויגש מז, כד) ארבע הית' יהיה לכם** (ט: החלק הראשון יהיה) **לזרע השדה** (ט: החלק השני יהיה) **ולאכלכם**

(ט: החלק השלישי יהיה) **ולאשר בבתיכם** (לעבדים ולשפחות שישנו לאדם). (ט: החלק הרביעי יהיה) **ולאכל לטפכם** (ואת מאחר שאמר להם יוסף ואביו היות יהיה לכם תו למה ליה לומר ולאשר בבתיכם בר' וי"ל דכיון שהזכיר יוסף ד' היות רצה לחלק כל חלק חלק, השני לבדל דבר דהיינו בעלי בתים והיינו לאוכלכם, שהרי הוא היה מדבר עמם וחלק השלישי לבעדים ולשפחות שישנו לאדם והיינו דאמר ולאשר בבתיכם והחלק הרביעי לבנים והיינו דאמר ולאכול לטפכם (וכ"ה במדרש) [שכל טוב] כאן) **וארבע הית' חסר וי"ו כלומר מכאן אמרה תורה שלא יבזבו אדם יותר מחמש, והד' יניח לעצמו, וכנגד ארבע דברים שאמר כאן לזרע השדה, לאכלכם, לאשר בבתיכם ולאכול לטפכם.**

המשך הביאור של תו"ש [סה] מלמד על שתי הלכות הנלמדות מהתוכן (בר' ויגש מז, כד) **היה בתבואת**. ותבנית הטעמים מלמדת משהו אחר.

... וב-**רביד הזהב** (רבה"ז) [מביא שני דינים שיש ללמוד מפסוק שלפינו. (ט: הלכה א) ב-**ש"ת מהר"ם בר ברוך סי' תקמ"א** (הלכות מס מרבינו יוסף טב עלם (רי"ט"ע)) כותב ולא מצינו בכל התורה שישעבד הקב"ה כלום את ישראל בקרקע (ט: כנאמר לעיל ארץ כנען בחינם) אלא (ד' ראה יד, כג) **היצא השדה ל-שגה**. וכן בלקט שכחה ופאה ועוללות ובהענקה. (ו:ט: ואילו) במלכותא דארעא נמי כתיב (בר' ויגש מז, כד) **היה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה** ולא (ט: נשאר לעם המצרי) כלום (בקרקע). ונראה דכוונת רי"ט"ע רק לרמז בעלמא והרי מבואר בקרא שאמר (בר' ויגש מז, כג) ויקון יוסף את-פל-אדמת מצרים לפרעה וגו'.

בראשית ויגש מז, כג: ויקון יוסף את-פל-אדמת מצרים לפרעה פיימקרו מצרים איש שדהו פיינתקו עליהם הרעב ותהי הארץ לפרעה:
דברים ראה יד, כב: עשר תעשר את פל-תבואת ורעך היצא השדה שגה שגה:

(ט: הלכה ב) **בתבואת** ראה [פיהמ"ש להרמב"ם פאה פ"א ה"ד] שם תבואה נופל על חמשת המינים והוא חטה (והכוסמין) והוא שני מינים והשעורה והוא שלשה מינים (שבלת שועל והשיפון) ואלו הם חמשת מינים הנזכרים בכל מקום וראה [נדרים נה]. הנודר מן התבואה אינו אסור כ"א בחמשת מיני דגן, וב[רבה"ז] מעיר דמכאן למדנו מדכתוב מקודם ב-**(בר' ויגש מז, כג) ויקון יוסף את-פל-הארץ וגו'** ולחם לא מיקרי כ"א ה' מיני דגן.

אבל בהמשך הביאור של תו"ש [סה] ... (מובא כי חולקים על) [פיהמ"ש להרמב"ם פאה פ"א ה"ד] ש-שם תבואה נופל (ט: רק) על חמשת המינים (דגן) (וממשיך הביאור ואומר)

ול"נ (ולי נראה) דאין מכאן ראיה דהרי פשוט הקרא (בר' ויגש מז, כג) **הא-לכם זרע וזרעתם את-הארמה** יהיה בתבואת ונתתם חמישית משמע דמכל מה שזרעו נתנו חמישית ולא רק חמשת חמינים. ומביא שם מ-**[פסקתא פ' אמר] (וי' אמר כג, לט) באספקם את-תבואת הארץ** דכל הפירות בכלל תבואה וכן בנדרים שם דהיינו דכתיב **(מ"ב ח, ג) תבואת השדה** כל הפירות בכלל תבואה, ועי' בש"ע יו"ד סי' רי"ז ס"ק י"ח ובנ"כ (ט: והנושאי כלים) שם.

[ש"ע יו"ד הלכות נדרים סי' רי"ז, ס"ק יח] (ד) כה] הנודר מהתבואה כו] או הנודר <כג> מעלתא (פירש [ט"ז יורה דעה סימן ריז ס"ק כג] כג) מעלתא. כל דבר מעולה ומשובח כ"כ הרא"ש שם;), אינו אסור אלא כו בחמשת המינים. <כד> והוא הדין לנודר מהדגן.

[פתחי תשובה יורה דעה סימן ריז ס"ק ד] (ד) הנודר מהתבואה – בגמרא (ט: נדרים) דף נ"ה ע"א מבואר דאם אמר (מ"ב ח, ג) תבואת השדה אסור בכל הגדל שבשדה וצ"ע שהשמיטו הפוסקים. תפ"מ (ט: תפלה למשה):

אפשר כי דעת ה-[פסקתא פ' אמר]** כי כל הפירות בכלל תבואה (גם ללא ההדגשה (מ"ב ח, ג) תבואת השדה כמאמר פתחי תשובה) נתמכת בתבנית הטעמים הבאה.**

היה בתבואת – (סלוק) פשטא זקא-קטן והתוכן הוא תאור ואחריו פעולה, תבנית העשויה ללמד דרך לימוד של דרשה לאחרי ואלפניו, כאשר כאן הלאחרי מלמד על הלפניו. הכתוב אחרי ונתתם חמישית לפרעה הוא רווח תמידי על הלוואה ראשונה שב-**(בר' ויגש מז, כג) הא-לכם זרע** (ט: מכל מין) **וזרעתם את-הארמה**. כי ממה שיגדלו ואחרי שיפרישו חמישית לפרעה, אחת מ-**ארבע הית' יהיה לכם לזרע**, לכן אינם לווים שוב ממחסי פרעה.

זה רווח קרן מלאה בכל שנה ויש לעיין בהלכות רבית ואונאה, האם רווח כזה הוא דבר ראוי. אפשר שכאן אחד המקורות להלכה, שאין אונאה בקרקעות, ובתשלום האריס או החוכר נדרש ב-**[משנה בבא מציעא פ"ט, מ"ה]** אריס למחצה לשליש ולרביע (מהתבואות ומזמורות ועוד), ויוסף עשה עמם חסד וגבה רק חומש.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני לטור (י"ז) כי במצוותך האמתית – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; המצות ההשקפות: אתנה, סלוק = סוף-ספוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבו; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרמק – מרמך, רבו; דרגא – מוציא ממשט; מרמקא = מוציא ממשט; מרמקא = מוציא ממשט; רבוי מתפזר; רבו מתפזר; מרמקא טפחא – קבץ ששעוה לגול; יתור לרבנות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שה לפרטיה; מרמקא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שה לפרטיה; תביר מרמקא טפחא – קבוצה שמעמדים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1, זרקא-קטן – 2, זרקא-גדול; 3, רביע – 4, מונח רביע – לפחות 4 ... זרקא-קטן ... זרקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא – גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל פרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק כענין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכהה. פזר – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

אבל המשך הביאור של **תריש** [סה] ... ולעיל (טט: **בר' ח"ש כז,ז**) **פ"כ** אות פ"ד בכאור דהמוכר את השדה מוכר גם את האילנות מקרא ונקסם ... **השדה וגו' וכלהעין אשר בשדה**,

(בר' ח"ש כז,ז) ונקסם שדה עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא השדה והמערה אשר-בו וכלהעין אשר בשדה אשר בכלגבולו סביב: א"כ כאן דמכרו איש שדהו גם האילנות מכרו וגם מזח נתנו חמישית לפרעה.

ונתתם חמישית – **דמכל מה שזרעו** נתנו חמישית ולא רק מחמשת חמינים. **ונתתם חמישית** – מרמקא טפחא כיתור לרבנות. מוצע לדרוש על חלוקת היבול גם חלוקת תבן קש זמורות וקנים בתנאים דומים (טט): ובזה הקשר לאילנות שבתוך השדה והמקיפים אותו כמוכרז ב-(**בר' ח"ש כז,ז**)). **לפרעה** – אתנח מגביל למסירת יבול ופסולת חקלאית, אבל לא תוצרת אחרת כגון כדים, בגדים. מוצע לומר כי תבנית הטעמים של **ונהיה בתבואות** – פשטא זרקא-קטן, מלמדת שתי דרשות על תנובת שדה: (א) בעל הבית קובע מה יגדלו ע"י שמוסר להם הזרע, או שקובע להם תנאי בחוזה וזה מתאים לארים וחוכר, אבל המקבל אדמה בשכר מעות קבוע אינו מחויב (ב) שיעשו שהאדמה תניב באופן מיטבי.

מעיון בספרים (באוצר החכמה) הדנים ב-**[הלכות מס מרבינו יוסף טב עלם]** (ריט"ע) מתברר כי ריט"ע הציע מסוי לצרכי הקהל ע"פ קושי העבודה וגודל ההכנסות. מסוי קרקע וחקלאות במדרגת מס נמוכה עד אפסית, רבית במדרגת מס גבוהה. לכן אפשר כי **ונהיה בתבואות ונתתם חמישית לפרעה** מלמד על דינה דמלכותא דינה. והחלק השני ע"פ טעמיו, מלמד בתבנית פרט וכלל הצריך לפרט על מסוי רצוי. **וארבע היתר יהיה לכם** – פרט קדמאה, **לזרע** כלל הצריך לפרט, **השדה ולאכלכם ולאשר בבתים ולאכל לטפכם** – פרט בתראה המברר את הפרט קדמאה.

בפרט בתראה נמצאת תבנית הטעמים **השדה ולאכלכם ולאשר בבתים** – דרגא תביר מרמקא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא מסוי עם הלכה שווה לכולם שככלל (המרוזם בטעם קדמא של **לזרע**) יש להשתתף במסוי לצורך הקהל. ואילו תבנית הטעמים **ולאכלכם ולאשר בבתים** – תביר מרמקא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא מסוי הפוטרת חסרי הכנסות ובעלי הכנסה נמוכה ממסי קהל ולזה נוסף גם **ולאכל לטפכם** – מרמקא סלוק, כרובי מגבלות של מסוי. וזה יברר את טעם תרסא של **לכם** במשמעות הערכת הכנסות ויכולת לשלם, וטעם פזר של **היתר** מעביר מהנושא הדן במסוי תבואות למסוי רצוי לצורך הקהל. הסברים נוספים לטעם פזר **היתר ותרסא לכם**

(בר' ויגש מז,כד) **וארבע היתר** – מונח פזר, שתי דרשות בתפקידי פזר, אחת בדרך מוסר **תורה שלמה [סה]** ... ובפירושי ר"י מוינה **ארבע היתר מכאן המבזבז אל יבזבו יותר מחומש**. וכן"ה (ב(מדרש)) **שכל טוב** (כאן) **וארבע היתר** חסר וי"ו כלומר מכאן אמרה תורה שלא יבזבו אדם יותר מחמש, והד' יניח לעצמו. להשוואה כתב הגר"א ב-**קול אליהו, פרשת תשא עי** הנגינות של התיבות **(שמי תשא לטו)** **העשיר לא ירבה** הוא מונח רביעי, ... לרמז על מאמרם ז"ל במס' כתובות (דף נ' ע"א) המבזבז אל יבזבו יותר מחומש. וב-**בבלי ערכין כח,א**] רבי אליעזר אומר המחרים לא יחירים כל רכושו אלא עד כדי שישאיר לו מעט, רבי אלעזר בן עזריה אומר כרבי אילא שאמר באושא התקיניו המבזבו אל יבזבו יותר מחומש וישאיר לעצמו ארבע חלקים, ורמז לכך ל-**(וי' בח' כז,כח)** **אך-כל-תירם אשר תירם איש ה' מכל-אשר-לו** – רביעי, ישאיר ארבע חלקים.

ונהיה לכם – מונח תלישא-קטנה **לזרע** – קדמא **השדה ולאכלכם ולאשר בבתים** – דרגא תביר מרמקא טפחא **ולאכל לטפכם** – מרמקא סלוק

ולאשר בבתים – מרמקא טפחא – יתור לרבנות כפ' **רש"י** העבדים והשפחות אשר בבתים. משמע שהמצרים לא היו עבדים לפרעה אלא כפ' **רש"י** בקניית האדמה – הפכו לאריסים וכפ' **רש"י (מז,כח)** – והיינו עבדים לפרעה – להעלות לו המס הזה בכל שנה לחק שלא יעבור. ט: כעין מס עובד בצורה של דמי אריסות בשווי של חמישית מהיבול בתבואות שגדלו מהזרע שנתן להם פעם אחת בלבד. **ולאכל** – מרמקא מרבה **לטפכם** – סלוק, מגביל לטפכם בלבד ולא ולטף של אחרים או לבהמות. וכל בהמתם כבר מכרו לפרעה לכן האכלת הבהמות היתה מהחמישית של פרעה. לפיכך זאת הקלה נוספת שפעל יוסף לטובת העם המצרי.

(בר' ויגש מז,כד) **וארבע היתר** – מונח פזר, שתי דרשות בתפקידי פזר, אחת בדרך פנימיות התורה, **היתר** – פזר להעביר ענין האכילה לברכות הנהנין מפני שהטעם תרסא של **לכם** – כבעל בחינה נעלה, האכילה היא בבחינת "בורא" המהפך מדומם צומח וחי למדבר בתוך גוף האוכל. **קדושת לוי בראשית פרשת ויגש** ובאופן אחר יבואר, **(בר' ויגש מז,כד)** **ונתתם חמישית לפרעה ואתתם בתבואות ונתתם חמישית לפרעה** – דהנה אמרו במשנה דברכות פרק אלו דברים (נא, ב), בית שמאי אומרים 'שברא' מאור האש, ובית הלל אומרים 'בורא' מאורי האש. נמצא אתי שפיר, דבכל ברכות הנהנין שייך למימר 'בורא' פרי העין או 'בורא' פרי הגפן אפילו לבית שמאי, דבוה שייך לומר 'בורא', כי 'בורא' לשון הוה, שהרי כשאדם אוכל ונהנה אזי מתעלים כל הדברים לבחינת מדבר, ונעשה מבחינת דומם צומח חי, בחינת מדבר, ונמצא בעת אכילת האדם נעשים ברואים חדשים ומתעלים לבחינת מדבר, ושייך בוה שפיר לברך בלשון הוה, היינו 'בורא', שהרי בשעת האכילה נעשה בריה חדשה, שמתהפכים הכל מבחינתם לבחינת אדם. ולזה אף בית שמאי מודו בכל הברכות הנהנין מברכינן 'בורא' פרי העין לשון הוה, רק גבי הבדלה שהוא דבר שאינו נכנס לגוף האדם, רק שעושים מצוה בהמאור, בוה סבירא לבית שמאי דלא שייך בוה 'בורא', כי אינו נעשה בריה חדשה, כי אינו נכנס לגוף האדם, לכן סבירא להו דיחל בלברך 'שברא' דייקא, היינו שכבר ברא.

(בר' ויגש מז,כז) **ויגש אתה יוסף לחק** – מונח מונח פזר תלישא-קטנה, תבנית כעין שלוש פזר. תלישא-קטנה תרמז על אומדן לשווי קרקע ומסוי שכאן מתבטא בדמי אריסות, הכעין שלוש פזר ילמד לענינים אחרים: (טט – א) **תורה שלמה [סה]** **(בר' ויגש מז,כד)** **ונהיה בתבואות ונתתם חמישית לפרעה, ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי** פרעה אין לו כלום בעולם והוא או' **ונהיה בתבואות ונתתם חמישית לפרעה וגו'** אבל הקב"ה שהכל שלו אינו אומר לך שתפרוש לו אלא אחד מעשרה (ב"ר פצ"ה מכת"י"ו במנח"י) (ובהערות) ... בכת"י מושב זקנים **(בר' ויגש מז,כב)** **רק ארמית הכהנים לא קנה** למה זה נכתב בתורה ... בעבור ישראל שלא יהיו צרי עין לתת תרומות ומעשרות להביא לירושלים שעולה לחומש, ראו מה עשה פרעה לכומרים שלא קנה קרקע שלהם, וגם פטרם מן החומש בעבודה וזה שלו, כל-שכן אתם שאתם בני ואני נתן לכם את ארץ כנען כחנם שתתנו במקום מצוה כי אתם בני אל חי. וגו' (טט – ב, פטור תלמידי חכמים ממסים) **ספר חסידים** לרבינו ... לומר לך אם המלך מטיל מס על העיר בני העיר יתנו ותלמידי חכמים שעוסקים בתורה יומם ולילה לא יתנו וגו' ... וכו' עובדי ה' שיהיו ישראל מספיקין מזונותיהם וכל צרכיהם שנאמר **(תה' לו,כב)** **ולאראיתי צדיק יצגע וצדיק יורעו מבקשלתם**: אלא עשיתי תקנתם לכל צרכיהם.

(טט – ג) **(בר' ויגש מז,כ)** **ונתה הארץ לפרעה** – סלוק כמגביל, מעיד שאין כאן ביטול מקח, אף שהיתה אונאה גדולה, כגון בעל עשר שדות ובעל שדה אחת מכר באותו שווי זרע לאכילה. ואח"כ יוסף אמר **(בר' ויגש מז,כ)** **הא-לכם זרע ונתתם את-הארמה**: **(בר' ויגש מז,כד)** **ונהיה בתבואות ונתתם חמישית לפרעה** הוא רווח תמידי על הלואה ראשונה שב-**(בר' ויגש מז,כב)** **ונתתם**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורד"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנן, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות, פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, ו; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה; (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגה = שכחה. פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה.

אַת-הַאֲדָמָה . כי ממה שייגדלו ואחרי שיפרישו **חַמִּישִׁית לַפְרָעָה**, אחת מ-**אַרְבַּע הַיָּהִּה לְכֶם לְזָרַע**, לכן אינם לוויים שוב ממחסני פרעה.

זה רווח קרן מלאה בכל שנה ויש לעיין בהלכות רבית ואונאה, האם רווח כזה הוא דבר ראוי. אפשר כי כתובים אלו הם מקורות להלכה, שאין אונאה בקרקעות.

ב' ויגש מזב, **נתתי הארץ לפרעה** (עולה בגי' שכינ"ה) – בפנימיות התורה **נתתי הארץ שכינה**, יוסף הכינה לעבודת ישראל להוציא ר"ב נצוצות הקדושה ממנה.

ע"פ **חידושי הזוהר ח"ב דף** ... יוסף פזר זרע בכל מצרים כדי להעלות את ניצוצי הקדושה שנפלו בה. פירוש המתאים ל- **ב' ויגש מזב** – **ואַרְבַּע הַיָּהִּה לְכֶם** – מונח פזר **יהנה לכם** – מונח תלישא-קטנה בתפקיד תלישת, העלאת בחינה מעולה של ניצוצין קדושין משׁכָּם.

ב"ה טוב טעם ודעת ולדעת (מטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות; מכל מקום: דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרנא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; זולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואזלא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק כבעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.**

1.7 בראשית ויגש מד, יח: (התשע"ז)

בראשית ויגש מד, לא: וְהָיָה כִּפְרָאוֹתוֹ כִּי-אֵין הַנְּעֵר וְהוֹרִירוֹ עֲבָדֶיךָ אֶת-שִׁיבַת עֲבָדֶיךָ אֶבְיָנוּ בִּיגוֹן שְׂאֵלָה:

אפשר כי תבנית הטעמים של הכתוב **וְהוֹרִירוֹ עֲבָדֶיךָ אֶת-שִׁיבַת עֲבָדֶיךָ אֶבְיָנוּ בִּיגוֹן שְׂאֵלָה**.
תבנית (א) **וְהוֹרִירוֹ עֲבָדֶיךָ** – קדמא ואזלא, כעין סדר ואפשר שהתבנית מלמדת שבפסוק יש לימוד בכלל מסוג כלשהו.
תבנית (ב) **עֲבָדֶיךָ אֶת-שִׁיבַת** – אזלא וקדמא, כעין היפוך סדר שמה שהיה אמור לקרות מאוחר הקדים ובא לפני מה שהיה אמור לקרות מוקדם. וזה כפ' **רש"י** **וְהָיָה כִּפְרָאוֹתוֹ כִּי-אֵין הַנְּעֵר וְהוֹרִירוֹ עֲבָדֶיךָ אֶת-שִׁיבַת עֲבָדֶיךָ אֶבְיָנוּ בִּיגוֹן שְׂאֵלָה** – אביו מצרתו. היינו מת מוקדם מכפי שהיה לו קצבה מה.
וכן פי' **רש"י הירש** **[בר' ויגש מד, לא]** אך יראה שהילד איננו, מיד ימות ולא יהיה סיפק בידנו להבהיר לו את הענין ולהראות אותו באור נוח יותר.

עֲבָדֶיךָ אֶבְיָנוּ - **תו"ש צב** ר' ישמעאל אומר ' פעמים אמרו בני יעקב ליוסף עבדך אבינו (טט: בחצישה צירופי מלים שונים בלשון הקודש וכן בתרגום למצריית) שמע יוסף את הדבר ושתק ושתקא כהודייה דמיא לפיכך נתקצרו מחייו ' שנים. (פדר"א פל"ט)
לפיכך אפשר כי דרישת האמור להיות מאוחר הקדים את האמור להיות מוקדם, עשויה גם לחול על קיצור חיי יוסף.
וְהוֹרִירוֹ עֲבָדֶיךָ – קדמא ואזלא, כעין סדר ואפשר שהתבנית מלמדת שבפסוק יש לימוד בכלל מסוג כלשהו.

כתב ב-**שול"ת משנה הלכות חלק יב סימן קטז**] שמע בזיון אביו אם חייב למחות. אור ליום ג' קדושים התשמה"ב בני" יצו"א
כבוד האי צורב כו' כמות"ר יצחק אייזיק לעפלער הי"ו תלמיד דשיבה הקדושה צאנו ביוניאן סיטי בדבר שאלתו מה שאמרו הנעלבים ואינם עולבים וגו' אם שמע בזיון אביו או אמו אי נמי הלכה כן או דילמא על אביו או אמו לא ישתוק.
עיין אורחות חיים להרא"ש (אות פ"ב) אל תרים ידך על חבירך ואף אם הוא מקלל את אביך ואת אמך בפניך ע"כ. ובדרך ישרה שם הבאתי דעל קללת אביו ואמו לא ראוי לשתוק ולהשים יד לפה, דעל בזיון עצמו יכול למחול ולא על בזיון אביו ואמו. ועיין סוטה (י"ג ע"ב) **מפני מה נענש יוסף מפני שלא מיחה בכבוד אביו**, וק"ו השומע בזיון אביו ואמו או מקללם שצריך למחות. ובתנחומא (ויקרא ז') אם מקלל אביו בפניו הוא נותן את נפשו ואומר אהי קללתם. וברבינו יונה באגרת התשובה שאם שמע אדם מדבר עליהם שלא כהוגן יקהה את שיניו ויאמר לו שקר אתה דובר וכ"ש שומע מקללם. ובס"ח (סי' ע"ב) המדבר על אביו ואמו דבר שאינו הגון לא ישוב שלא כהוגן אלא אף אתה הקהה את שיניו ואמרו לו אין אתה אומר אמת ולא תשיב עוד דבר גדול ולא דבר קטן ע"ש. דו"ש בלב ונפש, מנשה הקטן

וְהוֹרִירוֹ עֲבָדֶיךָ – קדמא ואזלא, כעין סדר ואפשר שהתבנית מלמדת שבפסוק יש לימוד בכלל ופרט וכלל. קדמא ואזלא זה הכלל הפותח. אחריו **אֶת** – אפשר שהוא הכלל הסוגר, שירבה אם ואח גדול, אשת האב, בעל האם. ההסבר נעזר בקונטרס **[נזר ים הלכות כיבוד אב ואם" הרב י"מ רושצקי הי"ו]**.

והפרט בסוף **אֶת-שִׁיבַת עֲבָדֶיךָ אֶבְיָנוּ בִּיגוֹן** ויש להטילו בין שני הכללים,
הפרט מרכב מתאני מקדים המרומז בטעם קדמא של **אֶת-שִׁיבַת**, מקף כרב-מצב (א) אב המקים תורה ומצוות (עושה מעשה עמך) (ב) אב שאינו מקיים תורה ומצוות, ותלוי במחלוקת שו"ע ורמ"א **[נזר ים ... סעי' (יח)]**. שו"ע מצווה למחות על בזיון, רמ"א פוסק שאין למחות על בזיון אלא אם עשה תשובה.

עֲבָדֶיךָ אֶבְיָנוּ בִּיגוֹן – מרכא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא מחאה על בזיון, והשונים בהלכותיהם ביחס לנושא. על אב ואם העושים מעשה עמך מצוות מחאה, מצוות כיבוד, מצוות מורא. על אח ימחה אך לא חייב במוראו.
[נזר ים ... סעי' (טז)]... ע"פ **[שו"ע י"ד רמ או רמא]** אם פלוני ציער לאביו אין לבן להתפייס עמו עד שהלה יפייס לאביו כי העלמת עין מן הצער, זאת פגיעה בכבוד אביו. ומותר לנקום נקמת אביו ממי שהרע לו, כאשר היתה סתם מריבה ביניהם. אבל באופן שהרע לאביו נגד היושר, מותר לבן לקחת עבור כבוד אביו, ולא להתעסק עם המיצר לאביו.
שְׂאֵלָה – סילוק, מגביל **[נזר ים ... סעי' (יח ז)]** שאם האב, אם, אח מוחלים על בזיונם, אין לבן או לאח הצעיר חובת חיוב למחות. אבל אין אב יכול למחות על חירופים וגידופים של הבן.

בראשית ויגש מד, לד: כִּי-אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל-אָבִי וְהַנְּעֵר אֵינְנוּ אִתִּי פֶן אֲרָאָה בְּרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת-אָבִי:

כִּי-אֵיךְ – מקף פשטא, מקף בתפקיד רב-מצב (א) איך אני (יהודה) כמלך שהתחייבתי להחזיר את בנימין חי לאבי (ב) ואיך פשטא – בפשטות איני יכול לעמוד בהתחייבות.
אֶעֱלֶה – מונח לפני זקא-קטן בתפקיד ספק, כי ספק אם **אֶעֱלֶה** כי כבר אמרנו שאם לא יתנו לנו לפדות את יוסף באנו להרוג ולהיהרג. אז בעוד שלגבי יוסף יש ספק אם מת ולכן אין אבי יורד לשאול אבל כאן בנימין עלול למות, יהודה עלול למות ואז **אֶל-אָבִי** – זקא-קטן בתפקיד שניים, אבי יעקב, אבי הקב"ה. ואם יהודה לא יחזור ליעקב אז יוריד את שיבת אביו יעקב שאולה, אם יהודה לא יחזור אל הקב"ה כל משימת ישראל לתקן עולם במלכות ש-די ידה. וזה משמע הסיפא **פֶן אֲרָאָה בְּרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת-אָבִי** – רב-משמע יעקב, הקב"ה.

לנוכה טיעונים אלה **(בר' ויגש מה, א)** **וְלֹא-יָלֵךְ יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק** – להמשיך בהוצאת חרטה מפי אחיו על מכירתו והצער שגרמו לאביהם, וכך למנוע גלויות נוספות לעם ישראל בגלל אי השלמת גלותם במצרים ל-400 או 430 שנה, והריגת עשרת הרוגי מלכות. עדיף היפרעות גזרת ברית בין הבתרים בגלויות מאשר אי ביצוע משימת ישראל לתקן עולם במלכות ש-די.
וְלֹא-יָלֵךְ – מקף רב-מצב (א) היה יכול (ב) לא-יכל – לא רצה למנוע תיקון עולם במלכות ש-די
וְלֹא-יָלֵךְ יוֹסֵף – קדמא ואזלא, כלל מלמד על דחיית שיקול פרטי מפני שיקול אלקי
לְהִתְאַפֵּק – רביע, אם עמד בסירובו לא היו ארבע גלויות אבל מי יודע אם היה עם ישראל ומלך מבית דוד, אבל היות **וְלֹא-יָלֵךְ יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק** – עם ישראל יוצא לתקן עולם במלכות ש-די באמצעות ארבע גלויות.

בראשית ויגש מה, ד: [ד] וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו גִּשְׁוּ-נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ:

וַיֹּאמֶר אָנִי יוֹסֵף אֶחֱיִכֶם אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה:

וַיֹּאמֶר – רביע, יוסף מספר מחשבותיו על ההשגחה הפרטית שהביאה אותו להיות **(מה, ה)** **מִשְׁלַל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם**: ויש בהם ארבעה

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במוצאות האמתי – הוללים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותקדימים) – להגביל: מונח – רבי; מוציא מפשט – מרכא = מאריך, רבי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי משמעות, רבי מפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממטעים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בר"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מנח רביע – לפחות 4; ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישי: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל פרט, רבי מיעוט) דרוש בפסוק בענין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

ענינים ומסומנים בתוך פי [כלי יקר] (בר' ויגש מה, א) ... על כן אמר להם שנית (מה, ד) **אני יוסף אחיכם אשר-מכרתם אתי מצרימה** :: (טט: א תחילה חשב) אף על פי שלפחות היה לכם למכור אותי לאיזו אומה אחרת שאינן שטופי זימה כל כך, מכל מקום אחיכם אני (מה, ה) **ואל-יתר בעיניכם אשר-מכרתם אתי** הנה למצרים (טט: ב ואח"כ הבין שזה מכוון שיגיע בין שטופי זימה) (מה, ה) **כי למחזה שִׁלַחְנִי אֱלֹהִים**, כי רואה אני שנתגלגל הדבר שבאתי בין שטופי זימה (טט: ג כי כיוון שהם שטופי זימה) וקרה לי מקרה באשת פוטיפר שכבשתי את יצירי ועל ידי זה זכיתי להיות רועה ישראל זן ומפרנס, כמו שנאמר (בר' ויחי מט, כד) **ותשב באיתו קשתו וגו' משם רעה אבן ישראל** וחז"ל הסכימו לזה שאמרו (בבלי סוטה ד ב) כל הבא על אשת איש לטוף מבקש ככר לחם ואינו מוצא וכו', (טט: ד) ואילו לא הייתי בין שטופי זימה אולי היה נבחר איש אחר לתיקון שני הרעב, אבל מאחר שנודמן לי שנמכרתי לעם שטופי זימה לא זכה שום אחד מהן לתקן הרעב כי אם אני, ואם כן המכירה הנה למצרים גרמה לי (מה, ה) **כי למחזה שִׁלַחְנִי אֱלֹהִים לפניכם** :: **אני יוסף אחיכם** – זקא-קטן שתי דרשות ללמוד מבהלת אחי יוסף לתת על לב מהדרת יום הדין כדרשה הבאה: וחז"ל אמרו [בראשית רבה צג יא] שמכבהה זו יוקח לימוד על יום הדין, כדאמר רבי אלעזר בן עזריה ווי לנו מיום הדין ווי לנו מיום תוכחה ומה יוסף כשאמר לאחיו **אני יוסף** לא יכלו לענות אותו כשהקב"ה עומד לדין על אחת כמה וכמה שנאמר (ישעיה יג) **ומה-תעשו ליום פגזה וגו'**, כי האחים סברו שיוסף הזכיר עוונם בדרך שנתבאר, ומה יעשה האדם ליום פקודה כי יפקד מושבו ומשאו ומתנו, וכיד כל אדם יתתום לומר ראי דרכך מה עשית, ודעת ר' אלעזר שלכך כתבה לנו התורה שאחיו נבהלו כדי שהמשכיל יתן אל לבו חרדת יום הדין וללמוד קל וחומר מאחי יוסף: **אשר-מכרתם** – מקף כרב-מצב מטרת המכירה (א) האחים מכרוהו כדי להיפטר ממנו (ב) ה' כיוון המכירה כדי להקל על ירידת יעקב וביתו לקיים גזירת ברית בין הבתרים. ובקו רעיוני זה ממשך יוסף דבריו.

בראשית ויגש מה, ה: ועתה אל-תעצבו ואל-יתר בעיניכם כי-מכרתם אתי הנה כי למחזה שִׁלַחְנִי אֱלֹהִים לפניכם:

בפרשת מקץ יוסף מעורר אחיו בנסתר, שיעשו תשובה כדי להיטיב לבני ישראל לעתיד לבוא. מה מבקש יוסף, בפרשת ויגש, מאחיו בעוררו לפניהם פעמיים ענין התשובה? הרי בכל פעם הוא מזכיר כי א-לקים שלחו. (בר' ויגש מה, ה) **ועתה אל-תעצבו ואל-יתר בעיניכם כי-מכרתם אתי הנה כי למחזה שִׁלַחְנִי אֱלֹהִים לפניכם:** (בר' ויגש מה, ה) **ועתה לא-אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים וישימיני לאב לפרעה ולאדון לכל-ביתו ומשל בכל-ארץ מצרים:** פעם ראשונה (בר' ויגש מה, ה) **ועתה** הוא מבקש מהם שיעשו תשובה על מה שהם עצמם מודים שאטמו מלשמוע תחנוניו כנאמר ב- (בר' מקץ מב, כא) **ויאמרו איש אל-אחיו אבא אשמעו אנתנו על-אחינו אשר ראינו צרת נפשנו בהתקננו אלינו ולא שמענו על-כך באה אלינו הצרה ה זאת:**

אפשר שפעם שניה (בר' ויגש מה, ה) **ועתה** הוא מבקש מהם לעשות תשובה על כי נבחרו להיות שליח להוצאת הגזרה של "ידוע תדע" שבברית בין הבתרים. כי מגלגלים זכות ע"י זכאי ומגלגלים חובה ע"י חייב. מובא ב-[דבר מלכות התשע"ו ע' ריד, ליקוטי שיחות כרך ו ע' 14] (בר' ויגש מה, ה) **ועתה לא-אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים בספר התניא מבואר, שכאשר אדם גורם נזק לזולתו – אין לו לניזק לכעוס על המזיק, שכן אף המזיק נענש על רוע בחירותו. הנה על הניזק כבר נגזר בשמים, והרבה שלוחים למקום, ויש לשאול, אם כן מדוע אמרו רז"ל [בבא קמא צב, ב] לגבי השפעת הטוב "חמרא למריה טיבותא לשקיה", והטעם = כיון שהשליח הוא בעל בחירה. ויש לומר, שבהשפעת הטוב, השליח מוסיף לפעמים בהשפעה שלמעלה (כמו שמועילה תפלת צדיק או ברכתו) וראה תוספות דבור המתחיל חמרא: המשקה נותן בעין יפה למי שהוא רוצה ... טוב עין יבורך. (בר' ויגש מה, ה) **אלהים** – אפשר במשמע של גזרה ומידת הדין (בר' ויגש מה, ה) **האלהים** – גי' העולה כשילוב שם הוי"ה בשם אדנ"י במשמע של רחמים בדין ראה בראשית ויחי נ, כא: **ועתה אל-תיראו,****

בראשית ויגש מה, ח: ועתה לא-אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים וישימיני לאב לפרעה ולאדון לכל-ביתו ומשל בכל-ארץ מצרים:

(בר' ויגש מה, ח) **ועתה** – רביע, אפשר כרמז לארבעה שלבים בתשובה כמו שהוסבר ב-(דב' עקב יג) **ועתה ישראל** ראה בראשית ויגש מה, ה: בענין תשובה

בראשית ויגש מו, א: ויסע ישראל וכל-אשר-לו ויבא בארץ שבע ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק:

[שו"ע י"ד הלכות כבוד אב ואם סי' רמ, סכ"ד] [לב] כב חייב אדם <יט> לכבוד (כ) חמיו. הגה: [ג] י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק שורש מ"ד ל"ו). [דן] ואינו נ"ל, כג (כא) אלא דחייב <כ> בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו (וראיה ממדרש גבי **ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק** (בר' ויגש מו, א)). **אביו** – מרכא לפני סלוק בתפקיד רבוי אפשר שכאן מרבה כבוד אבי אביו על כבוד אביו, אבל היות והכתוב מציג את יצחק אביו של יעקב אז לדרשת ההלכה, הכתוב הוא משל שבו הבן יעקב מכבד את אביו יצחק כי מוצג בשמו, וגם מכבד את אביו המרומז בטעם מרכא. בא טעם סלוק במלת **יצחק** ומגביל הכבוד לאבי האב, ללמד שכבוד אביו יותר מכבוד אביו. **ויזבח זבחים** – בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב (כעין **לאלהי**) ע"י שילך ללמוד למקום אחר, אינו צריך לשמוע לאביו בזה, כנרמז ע"י טעם טפחא במלת **לאלהי** בתפקיד מפסיק ללמד שאינו צריך לשמוע ל-**אביו** [שו"ע י"ד הלכות כבוד אב ואם סי' רמ סכ"ה] אם האב רוצה לשרת את הבן, מותר לקבל ממנו אלא א"כ האב בן תורה. לה' תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, (כב) שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, (כג) אינו צריך לשמוע לאביו בזה. הגה: [לו] וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפוץ בה הבן, א"צ לשמוע אל האב (מהרי"ק שורש קס"ו/קס"ו).

בראשית ויגש מו, כד: ובני נפתלי ויחצאל ונוני ויצר ושלם:

ובני נפתלי ויחצאל ונוני ויצר ושלם: – (סלוק) טפחא אתנה, מרכא טפחא מרכא סלוק, כטעמי הפסוק (דב' וא' יד) **שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד:** פרט לפסק שאחת הסיבות לו היא להפריד בין אותיות אהו", כאן ה"א אחרונה בשם הוי"ה ואל"ף ראשונה במלת אחד. [תורה אחת, הרב אברהם יצחק הכהן ה"ו] ציטט מ- [בראשית רבה ויגש צד, עץ יוסף] **ובני נפתלי**, שהיו מופתלים על שבעים

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוד"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעותים חלק מפרטיה מעניין מסוים; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, I; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ...; זקף-קטן ...; זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגה = שכחה. פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה.

ושתים ניר, שהיו בקיאים במעשה הפרוכת, שהיה נארג על ע"ב נירין.
יְחַצְאֵל, שחיצו אלוהות בידם, שכתתו ושברו עכו"ם, והם מצחצחים בשיניהם ומלעיגים בשפתותיהם לעכו"ם, וכן נפסק ב-[שור"ע
י"ד סי' קמו, סעי' טו] צריך לשרש אחר האלילים ולכנות להם שם גנאי. שכך דרשו חכמים (בבלי ע"ז מה, ב) מהפסוק **(דב' עקב יב, ג)**
וְאֶבְדְּתֶם אֶת־שִׁמְם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא: שיש לכנות שם לע"ז.
למעשה הפסוק מצווה גם לשבר ע"ז **(דב' עקב יב, ג)** **וְנִמְצַתֶּם אֶת־מִזְבְּחֵיהֶם וְשִׁפְרָתָם אֶת־מִצְבֹּתָם וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וְפִסְלֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדַּעוּן וְאֶבְדְּתֶם אֶת־שִׁמְם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא**:
הערה: האם אריגת הפרוכת על ע"ב נירין, קשורה לשם הוי"ה במלוי יו"ד הנקרא שם ע"ב וכיצד זה קשור לקריאת "שמע ישראל"?
הגירסה של **[בראשית רבה (וילנא) ויגש צד, ח]** שלפני היא **וּבְנֵי נִפְתָּלִי**, שהיו מופתלין על שבעים ושתים ניר שהיו פותלין את עבודת
הניר, **יְחַצְאֵל**, שחיצו אלוהות בידן, והן מצחצחין בשיניהם ומלעיגים בשפתותיהן. **וְגִנְנֵי**, שהיו מגונים בלשונם, **וְנִצְר**, שהיה יצרן
קשה מכל בני אדם, **וְשִׁלְּם**, שהיו מושלמים ליצרם ומשלמין רעה תחת טובה.
[תורה אחת] מפנה אל **[צרור המור בראשית יא]** המפרש את שמות **נוֹנִי וְנִצְר וְשִׁלְּם** במשמעות של דבקות בה'. דרך זאת מתאימה לאחד
מתפקידיה של תבנית הטעמים של "שמע ישראל" גם אם היא רק של המלים "שמע ישראל" המלמדת על התחזקות בקבלת עול מלכות
שמים. **[צרור המור בראשית יא]** **וּבְנֵי נִפְתָּלִי** וגו'. זכו בני נפתלי שלא כלתה משפחה מהם ולא שינה שמם בשום מקום. ועל שם
זכות משפחתם נקראו שמם **יְחַצְאֵל** שעשו חציצה בין הקדוש ברוך הוא לעבודה זרה. שבטחו בהקב"ה ומאסו בע"ז. **וְגִנְנֵי** שעשה
הקדוש ברוך הוא להם נס ומגן. **וְנִצְר וְשִׁלְּם**. כל כך למה על שהיה יצרם שלם להקב"ה.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ח"י במצוותי האמתי - תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א - התשפ"ג; **תמצית ההשקפה**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; **מונח** - רבוי; **מקף** - מוציא מפשוט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דוקא** - מפרץ; **תבר** - מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא - שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** - קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דוקא תבר טפחא** - קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** - קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** - כד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** - סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** - פשוט, 1; **זקף-קטן** - 2; **זקף-גדול** - 3; **רביעי** - 4; **מונח רביעי** - לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק - היקף; השלישיה: (קדמא - סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרש"ם - יוצא מהענין; **קדמא ואולא** - סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) **דרוש בפסוק** בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנא** = **טרסא** - דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלישא** - דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** - דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

1.8 בראשית ויגש מד, יח: (התשע"ח) (בהשתתפות נחלת יעקב)
 לכבוד "חנוכה" **בענין נוסח ברכת להדליק** "נר חנוכה" להדליק "נר של חנוכה"
[שורשי א"ח הלוות חנוכה סי' תרעו, סעיף א] (א) המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות: (א) [א] להדליק נר חנוכה, ושעשה נסים, ושהחיינו אותנו; (ב) ואם בירך זמן בליל ראשון, מברך בליל שני (ב) או כשיזכור.
[משנה ברורה סימן תרעו ס"ק א] (א) להדליק נר חנוכה - בגמרא **[שער הצינור]** וכל הפוסקים איתא נר של חנוכה וכ"כ המהרש"ל אך שכתב שיאמר שלחנוכה במילה אחת ולא של חנוכה שתי מילות. והעולם אין נוהגין להקפיד בזה [פמ"ג]. בזמן הזה [ב] ולא ובזמן. והגיענו לזמן הזה הלמ"ד בחיר"ק ולא בפת"ח: **בגמרא [שער הצינור]** (א) וכן בשאלות ובה"ג ובסדור רב עמרם גאון ובמסכת סופרים גם כן הגרסא של חנוכה:

ראשי תיבות **להדליק** "נר חנוכה" נח"ל אומרים שזה שם קודש. מוסבר שיש בברכה זאת שלש עשרה תיבות, ויחד עם השלש עשרה תיבות שבברכה שעשה נסים הם גי' של שם הוי"ה. אפשר שלכן המהרש"ל כתב שיאמר שלחנוכה במילה אחת ולא של חנוכה שתי מילות. ושמעתי שבעדות התימנים מברכים נר של(ה)חנוכה.

עיון בראשי תיבות "נר של חנוכה" נח"ש שאפשר שמכוון למתיוונים ולשריפת "נחש" שהוא סמל בתרבות היוונית. תיקונו באותן ראשי תיבות חש"ן, היינו נר של כהן גדול. ועוד תיקון גי' נח"ש תיקונה גי' משי"ח, היינו להדליק נר של משי"ח. משי"ח נוטריקון מדליקים ש'מונה ל'מי ח'נוכה. ממשחת כהן גדול לומדים על ממשחת מלך כגון הפסוקים: **(שמות תצוה כח, א) וְאִתָּה הַקָּרֶב אֱלֹהֶיךָ אֶת-אֶהָרֹן אֲחִירֹן וְאֶת-בְּנָיֹתָי אֵלָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵן-לִי אֶהָרֹן נָתַב וְאֶבְיָהוּא אֱלֶעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֶהָרֹן: (שמי תצוה כט, ו) וְלִקְחֶתָּ אֶת-יָשָׁמוֹן הַמְּשֻׁקָה וְצִקְתָּ עַל-רִאשׁוֹ וְמִשְׁחָתָּ אֹתוֹ: והם מתאחדים יחד ב- (תהלים קלב) (טז) וְכִהְיֶינָה אֶלְפִישׁ גִּשְׁעֵי חֲסִידֶיהָ רִגְוֹ יִרְגְּנוּ: (יז) שָׁם אֲצַמִּים קָרוֹ לְדַגְוֹ עֲרַכְמֵי יָרֵ לְמִשְׁחֵי:**

בנושא: נחש, חשן, משיח (במ' בהע' יא, כא) ויאמר משה
שש-מאות אלף רגלי העם אֲשֶׁךְ אֲנִי בְּקִרְבִי וְאַתָּה אֲמַרְתָּ בְּשֵׁר אֲתוֹ לְעַם וְאָכְלוּ יָדָיִם יְמֵי:
 הרמז למשיח נמצא בכתוב וטעמי **רַגְלֵי הָעָם** - זקף-קטן זקף-גדול, גי' שמות הטעמים זק"ף-קט"ן זק"ף-גדול"ל עולה יס"ד מלכו"ת עולה תקע"ו, גי' המלים המוטעמות 243 + 115 = 358, עולה שנ"ח, נח"ש, חש"ן, משי"ח. הוזהר אשה אחת ילדה 600000 בכרס אחת מאן הוא משה. משה מלך המשיח. הפרש בין גי' המלים ובין גי' שמות הטעמים (= תקע"ו) 358 - 576 = 218 = יר"ח, רי"ח - מתכונות המשיח, העם תפסו אומנות נח"ש והוציאו דיבת המן רעה, אף שאם רצו יכלו להרגיש רי"ח וטעם בשר. אבל אנשי חש"ן שבהם, ערב עליהם רי"ח המן כרי"ח גן עדן. נאמר על המשיח **(ישעיהו יא, ג)** וְהִרְיֵחוּ בְּיָרְאֵתָהּ וְלֹא-לְמַרְאֶה עֵינָיו יִשְׁפּוּט וְלֹא-לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יִזְכָּר:

לכבוד "זאת חנוכה" **במדבר נשא ז, פח: וְכָל בְּקָרוֹ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שְׁשִׁים עֶהָרִים שְׁשִׁים כִּבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁשִׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמִּשְׁחָ אֹתוֹ: עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה פָּרִים** - זרקא סגול, להוסיף מפרים על עשרים וארבעה - לסעודת המצווה - כמו כהן גדול היוצא בשלום מקה"ק ביה"כ עושה סעודת הודיה במוצאי יוה"כ.

[מלבוש לשבת ויום טוב, (מהדורה חדשה) האדמו"ר אייכנשטיין ישכר בריש, חלק פירוש על הטעמים זרקא סגול, ע' תרח, (אוצר החכמה)] (במ' נשא ז, פח) וְכָל בְּקָרוֹ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה פָּרִים הטעמים הם זרקא סגול ומשתמשים לשמחה, כנזכר לעיל בכל נשיא ונשיא בפרט וכאן הוא בכלל וק"ו הוא משתמשים לשמחה, וכדאמרין במדרש (רבה יד, יז) שהעלה הקב"ה לכל נשיא כאילו הקריב כל הכ"ד פרים וכן בשאר הקרבנות ובודאי שמחה היא. והטעמים זרקא סגול הם על תיבות **עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה פָּרִים** אמנם הם המשך אחד עם **וְכָל בְּקָרוֹ זֶבַח הַשְּׁלָמִים**, וגם השמחה היא ביותר בזה שהעלה הקב"ה לכל נשיא כאילו הקריב כל הכ"ד פרים.

במדבר נשא ז, פט: ויבא משה אל-אהל מועד לדבר אתו וישמע את-הקול מדבר אליו מעל הכפפת אשר על-אזן העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו: פ
[מלבוש לשבת ויום טוב, (מהדורה חדשה) האדמו"ר אייכנשטיין ישכר בריש, חלק פירוש על טעמים זרקא סגול, ע' תרח, (אוצר החכמה)] (במ' נשא ז, פט) ויבא משה אל-אהל מועד לדבר אתו הטעמים הם זרקא סגול, פשוט הוא משתמשים לשמחה ואמרין במדרש (רבה יד, כב) **וידבר אליו** ולא למלאכי השרת שהיו שם, מגיד הכתוב שהיה יוצא הקול מפי הקב"ה כמין סילון לתוך אזנו של משה והמלאכים היו באמצע ולא היו שומעים אותו ובודאי אין שמחה גדולה מזו.
וידבר אליו - וידבר - טפחא ללא מרכא לפניו, בתפקיד שנוי, **אליו** - סלוק בתפקיד הגבלה. ביחד הוא מאמר מדרש (רבה יד, כב) שקב"ה שינה ודבר ישירות אל משה ולא באמצעות מלאכים, והגבלה שהדיבור היה אל משה בלבד והמלאכים שהיו באמצע לא שמעו.

בראשית ויגש מד, יח: ויגש אליו יהודה ויאמר בן אדני וידבר-נא עבדך דבר באזני אדני ואל-יחסר אפך בעבדך בן כמוך כפרעה:
[מלבוש לשבת ויום טוב, (מהדורה חדשה) האדמו"ר אייכנשטיין ישכר בריש, חלק פירוש על טעמים זרקא סגול, ע' תרח, (אוצר החכמה)] (בר' ויגש מד, יח) ג' תיבות ויאמר בן אדני הם בטעמי זרקא סגול הנה לפי פשוטו משמשים **לצער** כמ"ש במדרש (רבה צג, ו) **וז"ל בן אדני** ביי" את מעביר עלינו פי' **(מתנת כהונה)** לשון צער ויללה, שיש עלינו לזעוק עליך (חמס) זו היא שימת עין נהפך הדבר לסמיות עין. אמנם משמשים גם כמ"ש בזוהר (רוב, ב) על פסוק הזה שרומז על יחוד קבה"ו (טט: קודשה בריך הוא ושכינתיה), **וז"ל** (תוספת מהסולם כז) כי הנה המלכים, אמר ר' יהודה, רוא דמהינותא הכא (פירוש הסולם: סוד האמונה כאן, שהיא הנוקבא), דהא כד רעותא אשתכח וקשורא אתעטר כחדא (פירוש הסולם: כי כשנגלה הרצון, והיחוד התעטר בזו"ן כאחד), כדין תרין עלמין מתקשרן כחדא ואזדמנן כחדא דא לאפתחא אוצרא, ודא ללקטא ולמכנש בגויה. (פירוש הסולם: אז שני העולמות זז"ן, מתקשרים יחד, ונועדים יחד, זה ז"א, לפתוח האוצר ולהשפיע, וזה הנוקבא, ללקוט ולאסוף לתוכה, את השפע. ואז), וכדין כי הנה המלכים נועדו תרין עלמין קדישין, עלמא עלאה, ועלמא ותאה (פירוש הסולם: שהם שני עולמות, עולם העליון שהוא ז"א ועולם התחתון שהיא הנוקבא).
 (סימון הסולם כח) עברו יחדיו, רוא דמלה דכד מתחברן, כחדא כדין עברו יחדיו, (תוספת מהסולם) בגין דכל חיובין דעלמא, לא אתעברן לאתכפאי, עד דמתחברן כחדא, כדכתיב **(מיכה ז, יח) וְעָבַר עַל-פְּשָׁעוֹ**, (תוספת מהסולם) וע"ד עברו יחדיו, עברו אינן חיובין אתכפרו, בגין דהא כדין כל אנפין נהירין וכל חיובין אתעברו.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ל) כי במצוותי האמתי – הוללים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתגן, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשט – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיהי לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיהי לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מעיט) דרוש בפסוק כענין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה:

(פירושו הסולם כח: עברו יחדיו משום שכל העונות שבעולם אינם נעברים להתכפר, עד שזו"ן מתחברים יחד. כמו שכתוב (מיכה ז,ז) וְעָבְרָ עַל-פְּשָׁעֵי, ועל דרך זה עברו יחדיו, עברו העונות, נתכפרו, משום שבהארת הזווג, מאירים פני כל, וכל העונות מתכפרים. לאתכפאי, פירושו להתכפר מלשון (משלי כא,ז) מִתָּן בְּסֹמֶר יִכְפֹּה אָפֶיךָ .

(ט: ע"כ הוזהר) ועיין במקדש מלך ובפי' רבינו בעטרת צבי, ובדרך כלל מאמר וַיִּנְשֵׂא אֱלֹהֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר בֵּי אָדְנִי רומז על יחוד שמו יתברך ואז כל אנפין נהירין וכל חובין אתעברו אשר אין שמחה גדולה מזו, הרי שהטעמים משמשיין גם לשמחה. אפשר שדרשת [קול אליהו הגר"א] הידועה בפסוק זה שבה יהודה אומר לא יהיזיר את בנימין לאביו הוא יזרק מעם סגולה, במשמעות הפנימית שלה היא שאלו יהיה חילום בעולמות העליונים ולא יתקיים עובר על פשע, ולכן לא יהיה כפרה, לא רק ליהודה אלא לכל בני יעקב. הסברנו למשמעות הפנימית של מאמר הגר"א בדרך הוזהר מלמדת כי תבנית הטעמים זרקא סגול כאן מצטרפת לקבוצת הפסוקים המאופיינת על ידי הפסוק (שמי' תשא לו,ו) וְעָבְרָ ת' ו על-פניו וַיִּקְרָא ת' ה' ה' אֶל רְחֹמֵי וַתִּגְוֵן אֶרֶץ אֲפִים וְרַב-תְּסֻד וְאָמַת: וְעָבְרָ ת' ו על-פניו וַיִּקְרָא – זרקא סגול. לכתחילה דין, בפועל ה' עובר מכסא דין לכסא רחמים. גריעת דין והקב"ה מוסף לישראל דרכי בקשת סליחה, העברת דין והוספה ברחמים. הקב"ה מעביר פנים של זעם ומביא פנים של רחמים. ודומה לו ברעיון של העברת דין מישראל ובתבנית טעמים (שמות בא, יב) וְעָבְרָתִי בְּאֶרְצֵי מִצְרַיִם פְּלִלְהָ הַזֶּה – מונח זרקא מונח סגול, כעין מוסף מענין ארץ-מצרים בלילה הזה, או מוסף מענין הלילה הזה על ארץ מצרים. לפי מפרשי מדרש שמות רבה סגולת הלילה הזה הייתה שהקב"ה בעצמו הצילם מקטרוג והעביר הדין מהם למצרים. העברת (גריעת) דין מישראל והוספתו על פשעי מצרים והוספת חסד ורחמים לישראל בהגנת הקב"ה בעצמו מפני המשחית שניתנה לו רשות לפגוע בארץ מצרים.

בראשית ויגש מה,כח: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל כִּי עוֹד־יוֹסֵף בְּנֵי חַי אֶלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרֵם אָמוֹת:

הסבר בפשט: עוֹד־יוֹסֵף – מקף כרב-מצב (א) יוסף עומד בצדקתו (ב) יוסף ירד מצדקתו, התורה ממשיכה עם מצב (א) ולכן מלת בְּנֵי וטפחה בתפקיד כפותח טפח להתאפיין מהכתוב אחריו חַי , ביחד בְּנֵי חַי כהמשך ראוי ליעקב כפתחת פרשת וישב (בר' וישב לו,ב) אֶלְהוּ תִלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף

עוֹד־יוֹסֵף בְּנֵי – מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, מרמז לבני יוסף הממשיכים את מורשת יעקב. [דבר מלכות מקץ התשע"ח, ע' רעג, ליקוטי שיחות טו, אדמו"ר מ"ש ע' 433] (בר' מקץ מא,ג) כִּי נִשְׁנִי אֶל־הַיָּם ... (בר' מקץ מא,ג) כִּי-הִפְכֵנִי אֶל־הַיָּם . מְנַשֶּׁה – יוסף חשש שבסביבה המצרית הטמאה ישכח את בית אביו ויאבד את צדקתו וקריאת שם זה הזכירה לו תמיד סכנה זו, וכך הצליח להתגבר ולא לשכוח. אֶפְרַיִם – מורה על שלב שני ונעלה יותר. לא זו בלבד שמצרים לא השפיעה עליו לרעה אלא היא עצמה הביאה לפירון והתעלות ורחינת בבחינת יתרון האור מתוך החושך.

הסבר בפנימיות התורה: [תפארת שלמה בראשית פרשת וישב] ...

(בר' וישב לו,ב) אֶלְהוּ תִלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וגו'. נקדים מ"ש לפר'. המאמר בוויין תקטר. עפ"י הידוע כי גדול כח הצדיק השומר ברית קודש שהוא הצנור מכל השפעות טובות שיוצרים לעולם. ובשעת בריאת העולם היה רצונו ית"ש שיהי' בכל דור ודור צדיק יסוד עולם (ט: צי"ע) בחי' יסוד. וז"פ בוויין תקטר רמז לצי"ע יעקב ויוסף הם ב' ווי"ן. וז"ש בנוסח תפלת שמ"ע אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב וי"ו יתירה רומז להנ"ל. וזהו בוויין תקטר (ט: ע"י אותיות ו"ו מתקשרת לצי"ע). כביכול השכינה הקדושה רודפת אחר הצדיק הזה להאחז בו כדי שירדו ההשפעות על ידו לכנ"י (ט: כנסת ישראל). כמ"ש (משלי לא,טו) וַתִּתֵּן טָרֶף לְבִיתָהּ. טר"ף (ט: עולה רפ"ח עם הכולל) רמז לרפ"ח ניה"ק (ניצוצי קדושה) שנפלו לסט"א (לסטרא אחרא) ועי"ז הם חוטפים ההשפעות. והשכינה היא מצלת מידם ונותנת הטרף לכנ"י ע"י הצדיק יסוד עולם. וזה הענין מצינו ביוסף הצדיק כמ"ש רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנֵי חַי . פ"י כי יוסף העלה ר"ב ניצוצות ממנין רפ"ח ולא נשאר רק פ"ו כמנין אלהי"ם וע"ז הוא כל העבודות בני"י לגמור תיקונם להעלותם עד ביאת הגואל ב"ב. וז"ש (בר' מקץ מא,ג) כִּי יִשְׁשַׁבֵּר בְּמִצְרַיִם (ט: שב"ר נוטריקון שם בן רחל) כי מגודל כח קדושתו של יוסף שעמד בנסיון בהיותו במצרים ערוות הארץ. וזה ג"כ (בר' מקץ מא,ג) לְשִׁבְרָ בָר (בחילוף סדר האותיות ר"ב) רמז על ר"ב ני"ץ (ניצוצות קדושה) כנ"ל. עוֹד־יוֹסֵף בְּנֵי – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, יתור לרבות על יוסף את ניצוצי הקדושה שהוא מביא לברורם ולתיקונם.

אלא שטעם תביר במלת רַב מחלק את קבוצת רפ"ח ניצוצי הקדושה, ומרמז שיוסף פתח בברור ותיקון של ר"ב ניצוצות קדושה מתוך הרפ"ח. וברור זה המשיכו בני ישראל במצרים, כגון המרומז ב-(במ' קרח טז,ו) וַיֹּאמְרוּ אֶל־הֶם רַב־לָכֶם כִּי כִלְעֵדָה פִּלְגִם קִדְשִׁים. קרח ועדתו שואלים את משה ואהרן האם הר"ב ניצוצי קדושה שייכים רק להם? ותשובת משה (במ' קרח טז,ו) רַב־ לָכֶם בְּנֵי לֵוִי: הר"ב ניצוצי קדושה בכלל ישראל ובפרט לבני לוי. פ"ו ניצוצות נותרו לבני ישראל להעלותם ממצרים ואפשר שמשמע גם בגלויות שונות. חַי – סלוק, מגביל ע"פ [באר מים חיים] (מה,כח) היינו שפע ההזנה – ההחזאה מוגבל לעבור דרך יוסף בלבד (צדיק יסוד עולם).

לפי דרכי הפירוש של [תו"ש צט] מלת רַב עומדת לעצמה, המלים עוֹד־יוֹסֵף בְּנֵי חַי עומדות לעצמן [בראשית רבה (וילנא) מקץ צא] ויאמר ישראל (בר' מקץ מגו) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְמָה תִּרְעַתְּם לִי וגו', רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה אלא כך אמר הקדוש ברוך הוא אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר (בר' מקץ מגו) לְמָה תִּרְעַתְּם לִי, היא דהוא אמר (ישעיהו מב,ז) נִסְתַּרְהוּ דְרַפְלֵי מַה' וּמְאִלְתֵּי וגו', [תו"ש צט] דרך (א) יעקב מתחרט על חטאו שהרבה לאמר (ישעיהו מב,ז) לְמָה תֹּאמְרֵי יַעֲקֹב וַתִּזְבַּר יִשְׂרָאֵל נִסְתַּרְהוּ דְרַפְלֵי מַה' וּמְאִלְתֵּי מִשְׁפָּחֵי יַעֲקֹב: ושבעקבות גלוי יוסף הוא זוכה ל-(תה' לא,כ) מַה רַב־טִיבָהּ אֲשֶׁר־צַפְנִתָּ לִירְאֵיךָ פְּעֻלַּת לַחֲסִים בְּךָ יִגְדֵל בְּנֵי אָדָם: דרך (ב) ובכת"י חמאת החמדה בטוח אני שיש לי זכות על כל הצער שעבר עלי ויש לי עליו שכר רב שנאמר (תה' לא,כ) מַה רַב־טִיבָהּ אֲשֶׁר־צַפְנִתָּ לִירְאֵיךָ דרך (ג) אמר רב מעתה אזכה לשכר העה"ב הנקרא רב כו' עולם שכולו ארוך מה שאין כן בחיי העוה"ז, דרך (ד) ופ"א אחר כפ"י התוס' הדר זקנים עוד אמרו שאמר יעקב לעשו שנקרא רב שנא' ורב יעבוד צעיר, א"ל רב עוד יוסף בני חי אל תשמח לפי שכשראה עשו שמת יוסף שמח לפי שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל ועכשיו א"ל יעקב אל תשמח שעוד יוסף חי. וראה באגדת בראשית (פ"ע) פ"ע"א. דרך (ה) וברבעה"ת דעת זקנים יעקב קרא רב למביא העגלות כמו רב החובל (יונה א,ו) ושאל לו עוד יוסף בני חי כי אותך אני מאמין יותר מהם.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוות פסא – מוציא מפשט; מרקא = מארץ; רבו; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טוחא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרקא טפחא ותפוקים) – להבדיל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרקא = מארץ; רבו; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טוחא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרקא טפחא – קב"ב ששנויה לגזול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרקא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרקא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקב"ב כד"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודר שבחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זרקא-קטן – 2; זרקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זרקא-קטן ... זרקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא – גרש = גרישי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופוט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה.

1.9 בראשית ויגש מד' יח: (התשע"ט) (בהשתתפות נחלת יעקב)

בראשית ויגש מד' יח: וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי וַדְּבַר-נָא עֲבַדְךָ דָּבָר בְּאַזְנֵי אֲדֹנָי וְאַל-יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ בִּי כְמוֹד כְּפָרְעָה:

תפקיד תבניות הטעמים קדמא ואולא, רביע, זרקא סגול, הוסברו לעיל באופן אחד. עתה נסביר לפי תבנית הפסוק שהוא כעין כלל ופרט בלי הסבר לזרקא סגול, תוך שימוש במה שמלמדים [צורור המור] [בראשית רבה] [שכל טוב] להלן.

בחינת (בר' ויגש מד' יח) וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוָה ... וַדְּבַר-נָא עֲבַדְךָ דָּבָר בְּאַזְנֵי אֲדֹנָי וְאַל-יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ בִּי כְמוֹד כְּפָרְעָה: (בר' ויגש מד' יח) וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי – קדמא ואולא מרמז לימוד בכעין כלל, כאן בנושא של דרך ארץ להתמודדות עם אויב.

והפרטים אחריו יְהוָה הניגש וטעמו רביע בתפקיד ארבעה דברים בכלל הנ"ל. ע"פ [צורור המור מקץ ז'] אמר (יעקב) (בר' מקץ מג' יא) זֹאת עֲשֵׂה כְמוֹ שֶׁעָשִׂיתִי לְעֵשׂוֹ דְכַתִּיב (בר' וישלח לב' כא) אֲכַפְּרָה פָּנָיו בְּמַנְהָה. ובכאן התקין (יעקב) עצמו לג' דברים (שיבצע יהודה) לדורות למלחמה ולתפלה.

(ב) בנוסף לימוד לניהול משא ומתן בכלל ולבקשת רחמים מבעל שררה בפרט.

ויאמר ב' אדוני הסיבה לגישתו – ערבותו ליעקב אביו על בנימין בנו של אביו, הפרט הבא (בר' ויגש מד' יח) וַדְּבַר-נָא עֲבַדְךָ דָּבָר בְּאַזְנֵי אֲדֹנָי

בְּאַזְנֵי אֲדֹנָי מרמז לשני אופנים מנוגדים במשא ומתן. הפשט מלמד להקדים רצוי למי שמבקשים ממנו בקשה והתבטלות לפני בעל השררה וְאַל-יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ להקדים בקשת פיוס על הבקשה. היוצא מן הפשט מלמד על איום על בעל השררה הצריך להיות מגובה ביכולת לבצעו כנדרש ב-(בר' ויגש מד' יח) וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוָה הורה בגלוי לאחיו להחריב את מצרים. הפשט של **ב' כְּמוֹד כְּפָרְעָה** לשבח את מי שמבקשים ממנו בקשה. היוצא מן הפשט מראה לצד השני את אי ישרותו.

נענין במקורות בנושא משא ומתן. [בראשית רבה (וילנא) ויגש מד' יח] וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוָה, כתיב (משלי כה' יא) תְּפַחֵי זָהָב בְּמִשְׁפַּחֹת כָּסֶף, תרגם עקילס הגר חזורין דדהב בגו דיסקרין דכסף דְּבַר דְּבַר עֲלֵי אַפְּנָיו: (טט: רקם נימוקיו למפת עניין שלימה) מה אופן זה מראה פנים מכל צד, כך היו דבריו של יהודה נראים לכל צד בשעה שדבר עם יוסף. וב-[בראשית רבה (וילנא) ויגש מד' יח] (מלמד סבלנות בהטעמת הנימוקים ואריגתם להסבר הפותח מחסומים) ד"א וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוָה וגו', כתיב (משלי כה' יא) מִיָּם עָמְקִים עֲצָה בְּלִב־אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלָגָה: לבאר עמוקה מלאה צונן והוי מימיה צוננן ויפין ולא היתה בריה יכולה לשתות הימנה בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה בנימה משיחה במשיחה ודלה הימנה ושתה התחילו הכל דולין הימנה ושותין, כך לא זו יהודה משיב ליוסף דבר על דבר עד שעמד על לבו.

ועוד מלמד [בראשית רבה (וילנא) ויגש מד' יח] וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוָה ... השבטים, אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו. (טט: שלא יתערבו קטנים במו"מ בין גדולים)

[שכל טוב (בובר)] (בר' ויגש מד' יח) וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוָה. בתחלה היה עומד רחוק הימנו כשאמר (בר' מקץ מד' טז) מִה־נֹּאמֶר לְאֲדֹנָי, וכשראה שעומד עליו בדין ואמר (בר' מקץ מד' יז) תְּלִיָּה לִי מַעֲשׂוֹת זֹאת הַאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבְעִי בְיָדוֹ הוּא יִהְיֶה לִּי עֹבֵד, אמר מעתה אין לי אלא לפייסו שיעשה לפני משורת הדין, לכך ניגש לפייסו, וכן דרך כל מבקשי רחמים לפני השליט לגשת אליו: (בר' ויגש מד' יח) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי. ואף על פי שהמתרגמן הוציאו (הסבירו) הדבר לשון בקשה, אינו אלא כמו שדרשנו בפרשת מקץ, וכן אנו דורשין כאן, (שמלת) **ב' כְּמוֹד כְּפָרְעָה** (משמעה כאן) בי הדבר תלוי, שהרי אני ערבתי אותו מאת אבי:

ב' כְּמוֹד כְּפָרְעָה – מונח בתפקיד רבוי אחריות (א) על הנער (ב) ע"פ [בר' ויגש מד' יח] וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוָה ערב לכל האחים (ג) על התוצאה השלילית שתאגרו ליעקב אם הנער לא ישוב אליו.

(המשך [שכל טוב]) וַדְּבַר-נָא עֲבַדְךָ דָּבָר בְּאַזְנֵי אֲדֹנָי. שיכנסו דברי באזנך: וְאַל-יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ. שאני נידון עמך, ש(טט: הרי) אין דרך ירא שמים (טט: וכוונתו למשנה לפרעה הוא יוסף בין אם יהודה הכירו ובין לא הכירו) לעשות כך (לזולל בטענות עבדים ולכן שכ"ט מביא הפסוק), שנאמר (איוב לא' יג) אִם-אֶמְאָס מִשְׁפַּט עֲבָדֵי וְאֶמְתִּי בְּרַגְלָם עֲמָדָי: (ע"פ אלשיך ומלבי"ם: איוב מעיד על עצמו שלא זלזל בטענות עבדיו עליו) **ב' כְּמוֹד כְּפָרְעָה**, שאת אב ומושל בכל הארץ כמותו, ולכך אני ירא שמא יִחַר אַפְּךָ בי, (המשפט הבא בשכ"ט מופיע גם ב-[בר' ויגש מד' יח] בקשר לאיום יהודה בכלל להראות גבורתו (אמר רב ירמיה ב"ר שמעיה היה נותן עששית של ברזל לתוך פיו, ומוציאה כאבק:). (כאן שכ"ט עובר מהמלצה לפיוס בעל השררה להאשמתו באי קיום הבטחות) **ב' כְּמוֹד כְּפָרְעָה**. מה פרעה גוזר ואינו מקיים, אף אתה גוזר ולא מקיימו:

[בראשית רבה (וילנא) ויגש מד' יח] וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוָה ערב או מתחייב, לקים היוצא מפיו גם אם עליו להתבטל לבעל שררה. ולראיה מובאים קטעים מהפסוקים הבאים (משלי ו' א) אֲבִי אִם-עֲרַבְתָּ לְרַעָה תִקְעַת לִגְר פִּקְדֵיהּ: (ב) נִזְקָשֶׁת בְּאֶמְרֵי-יָהּ לְפָדֵת בְּאֶמְרֵי-פִיהָ: (ג) עֲשֵׂה זֹאת אֶפְסָא בְּנֵי וְהַנְצִל בִּי בְּאֵת כִּכְפ־רַעָה לְךָ הַתְּרַפֵּס וְיָתֵב רַעֲדִי: (משלי ו' א) אֲבִי אִם-עֲרַבְתָּ לְרַעָה, זה יהודה (טט: שקבל עליו ערבות על בנימין לפני יעקב באמרו) (בר' מקץ מג' ט) אֲנִכְלִי אֶעְרָבְנֵהּ, (משלי ו' א) תִקְעַת לִגְר פִּקְדֵיהּ (טט: זה יהודה שהתחייב ליעקב כמו בתקיעת כף, זר במשמע אדם אחר): (בר' מקץ מג' ט) מִיָּדֵי תִבְקֶשְׁנוּ (טט: בזה התחייב יהודה ליעקב בעולם הזה ולעולם הבא), (משלי ו' ב) נִזְקָשֶׁת בְּאֶמְרֵי-פִיהָ, (בר' מקץ מג' ט) אִם-לֹא הִבִּיאֲתוּ אֵלָיךְ, (משלי ו' ב) עֲשֵׂה זֹאת אֶפְסָא בְּנֵי וְהַנְצִל, לך והדבק בעפר רגליו (מתנות כהונה =מת"כ): (משלי ו' ג) לְךָ הַתְּרַפֵּס) וקבל מלכותו ואדנותו, (בר' ויגש מד' יח) וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוָה. (לא כמלך אלא בהתבטלות)

אבל ב-[בראשית רבה (וילנא) ויגש מד' יח] נדרש כי יהודה האשים את יוסף בהתנהות לא נאותה ואיים עליו. פתח באיום הבא: ד"א (בר' ויגש מד' יח) וַדְּבַר-נָא עֲבַדְךָ וגו', אמר רבי ירמיה בר שמעיה דבר אני מוציא מבפנים ומכניס דבר בנא ומכלה אתכם (מת"כ: דבר בנא. במצרים כד"א הַתְּרַפֵּס מִנְאֵל אֲמוֹן, ודרש דְּבַר (טט: או דְּבַר) כמו דְּבַר (טט: פגע?) מפני שהוא מיותר ו-נָא כמו העיר נוא (נָא)).

... ואם שולף אני את חרבי ממך אני מתחיל, ובפרעה רבך אני מסיים, אלו אמר מפרעה אני מתחיל היה מניחו, כיון שאמר ממך אני מתחיל רמז (וסוף) למנשה ורפשי חד (מת"כ: בעט פעם אחת) רפש וזעת כל פלטיין (מת"כ: בעט בעיטה אחת ונודעוץ הארמון), אמר (יהודה) דין רפשי מן בית אבי (מת"כ: זאת בעיטה מזרע בית אבי יעקב) כיון דחמי מיליה כן שרי משתעי מילין רכיכין (מת"כ: כיון שראה גבורת מנשה ויוסף וסבר שכך הם דומים לבית יעקב החל מדבר דברים רכים) (בר' ויגש מד' יח) וַדְּבַר-נָא שְׂאֵל.

(בר' ויגש מד' יח) וַדְּבַר-נָא – מקף כבורר בין משמעויות שונות למלת "דבר" דיבור, דְּבַר (?) הכוונה לפגע כלשהו; ומשמעויות שונות למלת "נא" בקשה, או למשל ע"פ [אברבנאל] (נחום ג' ח) שם עיר במצרים שהיתה חזקה כל כך בעמה ובגבוריה שלא היו לה חומות ... הייתה אומנת למלכי מצרים. משמעות דיבור ובקשה מתאימה לפשט הכתוב ונלמד ב-[שכ"ט] הממליץ על פיוס. משמעות פגע ונא מתאימה למוציא הכתוב מהפשט וללימוד שיהודה איים על יוסף.

ב"ה טוב טעם ודעת ולמדינת האמתי - תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א - התשס"ג; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל: מונח - רבוי; מהפך פשטא - מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא - מוציא; תביר - מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה - שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא - קבץ ששעור לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה שיהיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שיהיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא - קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 - סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט, 1; זקא-קטן - 2; זקא-גדול - 3; רביע - 4; מנח רביע - לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק - היקף השלישי; קדמא - סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט; דרוש בפסוק כענין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנא = תרסא - דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא - דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור - דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה.**

[בר' ויגש מדיח] יְדַבֵּר-נָא - קדמא, בתפקיד מוקדם, ע"פ [שכל טוב] [בר' ויגש צגא] מרומז ליהודה ולכל אחד לפתוח בפיוס ואם צריך עד כדי התרפסות והתבטלות בפני בעל שררה כדי להשיג רחמים.

[בר' ויגש מדיח] עֲבַדְתָּ דְבִר בְּאִינֵי אֲדָנִי - מהפך פשטא מונח זקא-קטן, זקא-קטן בתפקיד של שני לימודים, אפשר כי הפשט הוא כנלמד ב-[שכ"ט] שיכנסו דברי באזנך ... ושאינן דרך ירא שמים לזלזל בטענות עבדיו כנלמד מאיוב. מהפך פשטא בתפקיד שלפחות אחד מן הלימודים יוצא מפשט הכתוב. אפשר כי היוצא מן הפשט הוא הנדרש ב-[בר' ויגש צגו] וגם ב-[בר' ויגש צגז] שיהודה איים על יוסף ובתגובה יוסף הורה למנשה לגלות מעט מכוחו וגם יוסף עצמו גילה מעט מכוחו, דברים שהביאו את יהודה להפסיק לאיים עליהם.
[בר' ויגש מדיח] כִּי קָמוּךְ כְּפַרְעֹה - מרכא טפחא סלוק. **כִּי קָמוּךְ -** מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב. בפשט בדרך פיוס לבעל השררה מרבה בהתרפסות והתבטלות לבעל השררה. בדרך המוציא מהפשט מרבה בהפרת הבטחות, ועבירות.
כְּפַרְעֹה - סלוק בתפקיד הגבלה. בפשט בדרך פיוס, שבח מוגבל למשנה המלך. בדרך המוציא מן הפשט מרמז שמשנה המלך כמו פרעה עצמו מוגבלים בפעולותיהם ע"י הקב"ה.

בראשית ויגש מה,א: ניצוץ קדוש בידע אלקי של גלוי בהנהגת הבראה ע"י הבורא ית"ש ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו וינקא הוציאו כל-איש מעל לא-עמד איש אתו בהתנדב יוסף אל-אחיו:

וינקא - ג' עולה 317 עולה טו"ב ברחמי"ם. זקא-גדול בתפקיד ג' שמות, מרמזים לבית דין של ג' קוין (חסד, עונש, אמת),
עליו וינקא - ג' 70 + 30 + 10 + 6 + 6 + 10 + 100 + 200 + 1 = 433 = גל"ת, תג"ל, בנש"מ"ה ל"ב, תל"ג (כנוי לזקן לבן) הפרש מתקע"ו = 433 - 576 = 143 = קמ"ג, אוצר הרב י"ר פאלוך זצ"ל: שם אה"ה במלוי אלפי"ן: אל"ף ה"א יו"ד ה"א: גימטראות המלים וההפרש בינן ובין תקע"ו משלימות זו לזו בנושא גלוי בהנהגת הבראה ע"י הבורא ית"ש
[ארמון על מכוננו (מהד"א), הרב ארמוני משה חיים (אוצר החכמה)] גימטריה 143 ע"פ ספר [שערי אורה, השער החמישי, הספירה הששית] א"ל אלהיים הוי"ה בית דין ד-ג' קוין, קו ימין, קו שמאל וקו האמצע ... (תה"ג, נא) **מזמור לאספ"א אלו אלהים ה' דבר ויקרא-ארץ** **מזמור-שמש עז-מבוא:** בהתחבר שלושה שמות הללו אזי בית דין של שלושה יושב על הכיסא ודנין את העולם כפי הראוי הן לטוב הן לעונש אם לחיים אם למוות כי א"ל הוא סוד חסד לראויין אלהיים הוא סוד הגמול והעונש לראויין יהויה הוא סוד משפט אמת לראויין. אם כן נמצאו שלושת שמות הללו כוללות כל המשפט והרחמים והדין.
[ארמון על מכוננו (מהד"א)] ע"פ ספר [מבוא לחכמת הקבלה ח"א, שער ז, פ"ז] מחיבור בין שתי אותיות אחרונות של שם יהו"ה ושתי אותיות ראשונות של שם אהי"ה מתקבל שם אהו"ה הוא שם הדעת והוא החותם שבו חתם הבורא ית"ש את הבראה (ר"ת את השמים ואת הארץ)

הגימטריה 433 מוסברת בפירושים הבאים. פי' [מאור ושמש] קשור לגל"ת ו-"בנשמה לבד". פי' [רש"י] [כלי יקר] ו-[מלב"ם] קשורים לתל"ג - חסד ורחמים שהקב"ה יעשה עם ישראל לעומת הדין שיעשה בעכו"ם.

[ב] ויתן את-קלו בכבי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה:

[ג] ויאמר יוסף אל-אחיו - קדמא מהפך פשטא, כעין כתוב שחברו שלפניו (מה,ב) **ויתן את-קלו בכבי** וגו' מלמד עליו. ע"פ [מאור ושמש] (בר' ויגש מה,א) ד"ה עוד על פסוק הנ"ל ... הבכי ושמיעתו ע"י מצרים ופרעה בא להכנעת יוסף מכל מידות רעות והתפשטותו מהגשמות כדי שיוכל להדבק עם אחיו והעולמות העליונים שהם הביאו עמם. (בר' ויגש מה,ב) **בכבי** בכ"י אלו (בג"ל) ל"ב נתיבות החכמה ואז השכינה דיברה מגורנו ולכן אמר דברים של הבטחת העתיד בגלות שאחרת ילוד אדם לא יכול להבטיח.
[א] עליו וינקא - זקא-קטן זקא-גדול (ג' תקע"ו) מרמז לחישוב ג' המלים העולה גל"ת, ומרמז לחישוב ג' ההפרש בין ג' המלים ובין ג' תקע"ו והתוצאה היא הג' ג'ק"ם. ואפשר להסביר כי השכינה הודיעה (היינו תקע"ו) שגם ב-גל"ת (גלות) יהיו להם ג' ק"ם (שלוש קימות) (א) (מה,ז) **לשום לכם שארית בארץ** (ב) **ולהתנות לכם לפליטה גדולה:** (ג) (מה,ח) **והנדותם לאבי את-כל-כבודי במצרים** שאף-על-פי שאני בגדולה עבור מצרים ופרעה **אני יוסף -** מונח זקא-קטן, אבל עבור בית אבי נשארתי יוסף קטן של שבטים שעושה כל מעשיו מכה דיוקן אבי שהוא תמיד לפני ולכן אני שואל **העוד אבי תי** ומהגעת האחים יכולתי לדבק עצמי בעולמות עליונים וכך גם ישראל אבי ואתם אחי תוכלו לדבק עצמכם בעולמות עליונים גם בגל"ת.

[כלי יקר] (שמ"ית כ"ט): אתם ראיתם כי מרהשמים דברתי עמכם: וגו'. חז"ל אמרו (מכילתא יתרו פרשה ה) שנראה הקדוש ברוך הוא לישראל על הים כגבור עושה מלחמה ועל הר סיני כוקן יושב בישיבה. והנה הגבור במלחמה מורה על מראה אדומה כמו שנאמר (ישעיה סג,ב) **מדוע אדם ללבושה ויגדוד פדור בגת: (ישעיה סג,ג) פנחהו ברכתי לבדי ומעמים איו-איש אתי ואדרכס באפי וארמסם פתמתי ונצחם עלי-בגדי וכל-מלבושי אגאלתי:** וזקן יושב בישיבה מורה על מראה לבנה (דניאל ז, ט) **ועתיק יומין יתב לבישהו פתלג חזר ושער ראשהו פעמר נקא.**

(דניאל ז, ט): תהו היות עד ה' כרסון רמיו ועתיק יומין יתב לבישהו פתלג חזר ושער ראשהו פעמר נקא פרסה (כסאותיו) שביבין דיינור גלגלוהי נור דלק (גלגלי הכסא אש בוערת):

[רש"י] (דניאל ז, ט): די כרסון רמיו - כסאות הוטלו ונתקנו לישיב במשפט אחד לדין וא' לצדקה לישראל:

ועתיק יומין יתיב - הקדוש ברוך הוא יושב למשפט על המלכות הזו ועל שלפניה שהכעיסו לפניו והציקו לבניו: כתלג חיור - ללבן עונות עמו:

ושער ראשהו כעמר נקא - מנקה עצמו מזכויות שיש לעכו"ם לפניו ומשלם להם כל שכרם בעולם הזה בויקרא רבה: ע"פ [מלב"ם] ופי' חז"ל בתנחומא אלו כסאות (שרים עליונים או מלכי) עובדי כו"ם שעתיד הקדוש ברוך הוא להפכן, ... **לבישהו פתלג חזר ושער ראשהו פעמר נקא,** הלבושים מציינים את הפעולות והמדות שבהם יתלבש בעת הפעולה, שהמדות מכונים בשם לבושים כנודע, והראש מציינ המחשבה כמ"ש (ישעיה נט,ז) **ויזלש צדקה פשרון וכובע ינועה בראשו,** וכמש"פ שם, והשערות מציינים התבקות תעלומות המחשבה לחץ כמו שהשער יוצא ממותרי המוח, (כמש"פ בפי' שה"ש בפסוק קוצותיו תלתיים, ובפסוק שערך כעדר העזים), ור"ל שהשם ב"ה בעצמו מלא חסד ורחמים, ולבושיו שהם מדותיו שבהם יפעול אז יהיו רק צדקה ורחמים, שזה מציינ במראה הלבן, הפך האדום שמורה דין ושפיכת דם כמ"ש (ישעיה סג,א) **מי-יגהו גא מאדום חמוץ בגדים,** שפירשתי שבא בכגדים לבנים וברחמים, וגם במחשבותיו הנעלמים שיתגלו אז יהיו רק צדקה וישועה, כי אתו אין דין ואין רע רק טוב וחסד לפניו, רק פרסה (כסא) שביבין דיינור, האש השורף ומכלה והדין הקשה יצא מן הכסא ולמטה, כמ"ש (תה"ז, צג) **צדק רמשפט מכן פסא:** (ג) **אש לפניו תלג ותלטה סביב אריו:** ופירשתי שהאש לא יצא מה', כי (תה"ז, צג) **ה' מלך תלג הארץ,** כי לפניו חסד ורחמים, רק האש יוצא ממכון כסאו,

ב"ה טוב טעם ודעת ומדני מלכודי (ט"ו) כי במצוותה האמנתו – הוללים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; מצות ההשקפה: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבו; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מרכא; רבו; דונא – מצרף; תבר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי משמעות, רבוי ממשות; מרכא טפחא – קב' ששעוה לגול, יתור לרבות, מכל מקום; דונא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; טפחא – כ"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא – גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק כבעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפני שער, מחיצה. עקירה, שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

1.10 בראשית ויגש מד, יח: (התש"פ) (בהשתתפות נחלת יעקב)

בראשית ויגש מד, יט: אֲדֹנָי שְׂאֵל אֶת־עַבְדִּי לֵאמֹר הֲיִשְׁלַכְּמָם אֵב אוֹ־אָח:

[שכל טוב (בובר)] (בר' ויגש מד, יט) אֲדֹנָי שְׂאֵל אֶת־עַבְדִּי לֵאמֹר. בלשון קשה: **הֲיִשְׁלַכְּמָם אֵב אוֹ־אָח.** תדע שבעלילה באת עלינו, (כמו פרש"י (בר' ג, ט) על פניית ה' לאדם הראשון, יודע היה יוסף את כל המעשה אלא להיכנס עמם בדברים) שהרי כמה מדינות באו לכאן לשבור אוכל, כלום שאלת אותם ליוחסין כמו ששאלת אותנו, שמא בתך אנו מבקשין, אף על פי כן לא כחדנו ממך דבר (אפשר שספרו על מכירת יוסף, על כנות הפסים הטבולה בדם גדי, על צער אביהם, על צערם, ולפי המדרשים ספרו שבאו לחפשו:

(בר' ויגש מד, יט) אֶת־עַבְדִּי – מקף כבורר בין עבדים קנין אדם ובין עבדים במשמע של דוברים מתוך התבטלות לאיש שפונים אליו.
(בר' ויגש מד, יט) אֶת־עַבְדִּי – טפחא ללא מרכא לפני (א) כפוחתת טפח להתאפיין מהכתוב אחריה **לֵאמֹר הֲיִשְׁלַכְּמָם אֵב אוֹ־אָח** (ב) האפיון המשותף מתפשט אל הכתוב לפני (בר' ויגש מד, יט) **אֲדֹנָי שְׂאֵל**

הסבר ל-**[שכל טוב (בובר)] (בר' ויגש מד, יט)** תדע שבעלילה באת עלינו מה הייתה העלילה? **(בר' מקץ מב, ט) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְלִים אַתֶּם לְרִאיוֹת אֶת־עֵרֹת הָאָרֶץ בְּאֵתְּכֶם: [רש"י] (שם)** שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר, למה לא נכנסתם בשער אחד? וכתוצאה מההאשמה החמורה נאלצנו לספר על המשפחה שלנו.

(בר' ויגש מד, יט) אֲדֹנָי שְׂאֵל (בעלילה – כדי להכנס עמנו בדברים) **אֶת־עַבְדִּי לֵאמֹר.** בלשון קשה: (ובזה נכנסת עמנו בדברים) **הֲיִשְׁלַכְּמָם אֵב אוֹ־אָח:**

(בר' ויגש מד, יט) אֲדֹנָי שְׂאֵל – מונח זקף-קטן, מונח מרבה את טעם זקף-קטן ללמד על יותר ממהלך פרשנות אחד, ובכל מהלך שני לימודים מתפקיד זקף-קטן המרמז לשני לימודים, **(מהלך א) (בר' ויגש מד, יט) אֲדֹנָי שְׂאֵל** – מונח זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשני לימודים, מונח לפני זקף-קטן בתפקיד הרחבת לפחות אחד מן הלימודים האלה.

[מדרש נחומא (ורשא) ויגש ה] (בר' ויגש מד, יט) ... אֲדֹנָי שְׂאֵל אֶת־עַבְדִּי, א"ל (יהודה ליוסף) מתחילה בעלילה (בלי פרוט) באת עלינו (לעומת) מכמה מדינות ירדו למצרים לשבור אוכל ולא שאלת אחד מהן, וכו' ... (כאן בא פרוט העלילה) אמר ליה יהודה ליוסף תדע שמתחלה לא באת עלינו אלא בעלילות, (עלילה ראשונה) בתחילה אמרת לנו מרגלים אתם, שניה אמרת לראות את ערות הארץ באתם (עלילה שניה היא הרחבה של העלילה הראשונה), שלישית גביע גנבתם (עלילה שניה השונה לגמרי מהעלילה הראשונה וההרחבה שלה),

(מהלך ב) (בר' ויגש מד, יט) הֲיִשְׁלַכְּמָם אֵב אוֹ־אָח בדרך מוסר ע"פ **[תורה שלמה עב מדרש הביאור]**

(לימוד א) ההלכתם בדרך אברהם אבינו שהציל את לוט בן אחיו ואילו היה אחיו על אחת כמה וכמה. והאם היה לכם רגשי אחוה וחמלה על אחד. ואתם נחלקתם לשלושה חלקים בענין מה לעשות עם יוסף כבורר ללא אחוה וללא חמלה עליו ועל אביו. מקצת מכם אומרין נהרגנו ומקצת אומרין נשליכנו לבור שיש בו נחשים ועקרים כדי שישכחו אותנו וימות, ומקצת אמרו לנו ונמכרנו לישמעאלים, ולא השגחתם לא על רצון המקום ולא על רצון אביכם.

(לימוד ב) שהוא הפשט **הֲיִשְׁלַכְּמָם** – מקף כבורר בין תשובה על מסירות נפש למשפחתם ובין תשובה שמגלה שאין להם מסירות נפש.
הֲיִשְׁלַכְּמָם אֵב – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, כאן הרחבה מיעקב לאבות כאן במיוחד על אברהם ומסירות נפשו על לוט בן אחיו.
אוֹ־אָח – מקף כבורר האם יאמרו שיש להם אח והם באחוה עמו ולכן באו לחפשו ולהשיבו אל אביו, ובין תשובה המכחישה אחוות לאותו אח.

בראשית ויגש מד, כ: וַנֹּאמַר אֶל־אֲדֹנָי יִשְׁלַנּוּ אֵב זָקֵן וְגֵלָד זְקָנִים קָטָן וְאֶחָיו מֵת וַיִּנְתֵּר הוּא לְבָדּוֹ לֵאמֹר וְאֶבְי אוֹ־אָח:

רוב הגירסאות הן **וְאֶחָיו מֵת** – (אתנה) מונח זקף-קטן

גירסת שו"ת בר-אילן שמקורה בתנ"ך כ"י לנינגרד ומאגנס היא **וְאֶחָיו מֵת** – (אתנה) קדמא ואולא. מנחת שי לא מעיר דבר על פסוק זה. **בראשית ויגש מד, כ: וַנֹּאמַר אֶל־אֲדֹנָי יִשְׁלַנּוּ אֵב זָקֵן וְגֵלָד זְקָנִים קָטָן וְאֶחָיו מֵת וַיִּנְתֵּר הוּא לְבָדּוֹ לֵאמֹר וְאֶבְי אוֹ־אָח:** **[שכל טוב (בובר)] (בר' ויגש מד, כ) וַנֹּאמַר אֶל־אֲדֹנָי יִשְׁלַנּוּ אֵב זָקֵן וְגֵלָד זְקָנִים קָטָן.** כלומר אחרון הוא וקטן שבאחרים: **וְאֶחָיו מֵת.** אפשר אדם כיהודה אומר דבר שאינו ברור לו, אלא כיון שהרחיק נדוד ואיננו, הרי הוא חשוב כמו מת, ודומה לדבר **(תה' לא, יג) וְנִשְׁפַּחְתִּי קִמַּת מַלְב:** **(בר' ויגש מד, כ) וַיִּנְתֵּר הוּא לְבָדּוֹ לֵאמֹר.** לא שאמו היא בחיים אלא אין מאמו בן אחר זולתו, ודומה לדבר **(שורש ו, ט) אַחַת הִיא לְאִמָּה: (בר' ויגש מד, כ) וְאֶבְי אוֹ־אָח:** שזוכר בו מעשה אמו:

[בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת ויגש פרשה צג] (בר' ויגש מד, יח) גַּי כְּמוֹף כְּפָרְעָה: מה פרעה גוזר ואינו מקיים אף את גוזר ואין את מקיים, מה פרעה להוט אחר זכרים אף את להוט אחר זכרים, מה פרעה מלך ואת שני לו כך אבא מלך בארץ כנען ואני שני לו, ואם שולף אני חרבי, ממך אני מתחיל ובפרעה אני מסיים, אילו אמ' מפרעה אני מתחיל וממך אני מסיים היה מניחו, כיון שאמ' ממך אני מתחיל רמז למנשה ורפשי חד רפשי וזעת כל פלטין (בעט בעיטה אחת וזו כל הארמון), אמ' ווי דין רפשי מן דבית אבא (זו בעיטה של בית ישראל), כיון דחמא מלייא כן, שרי משתעי מילין רכיכין **(בר' ויגש מד, יט) אֲדֹנָי שְׂאֵל.** **(בר' ויגש מד, כ) וַנֹּאמַר אֶל־אֲדֹנָי.** אמ' ר' חייא בר בא כל הדברים שאת קורא שדבר יהודה ליוסף בפני אחיו עד שאת מגיע **(בר' ויגש מד, א) וְלֹא־יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק** היה בהם פיוס ליוסף ופיוס לאחיו ופיוס לבנימין, פיוס ליוסף, ראו היאך (יהודה) נותן נפשו על בניה של רחל, פיוס לאחיו, אמ' ראו היאך הוא נותן נפשו על אחיו, פיוס לבנימין, אמ' לו כשם שנתתי נפשי על אחיך (יוסף שמענה הריגתו ע"י מכירתו) כך אני נותן נפשי עליך.

(בר' ויגש מד, כ) וַנֹּאמַר אֶל־אֲדֹנָי – מקף בורר בין יחס תקיף ליחס מפייס, כמרמז על תפנית ביחס יהודה ליוסף מיהס תקיף ליחס מפייס **(בר' ויגש מד, כ) וַנֹּאמַר אֶל־אֲדֹנָי** – פשטא זקף-קטן, שני לימודים בפשט (א) אמ' ר' חייא בר בא כל הדברים שאת קורא שדבר יהודה ליוסף בפני אחיו היה בהם פיוס ליוסף ופיוס לאחיו ופיוס לבנימין, (ב) **[מלבי"ם] (מד, כ)** במסיח לפי תומו מבלי שאלה, שמזה תדע איך הוא (בנימין) מפונק ורך מכמה טעמים.

(בר' ויגש מד, כ) יִשְׁלַנּוּ אֵב זָקֵן – **[תורה שלמה עג הערה]** ואין אב אלא הקב"ה שהוא אב לכל העולם, ואמרו בשמו"ר פ"ל ס"ה ואין אב אלא הקב"ה שנאמר ואתה ה' אבינו אתה ואם התורה שנאמר ואל תטוש תורת אמך. **וְגֵלָד זְקָנִים** דרוש על התורה שקדמה אלפים שנה לבריאת העולם.

ב"ה טוב טעם ודעת ולדעת לטעם (ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; **תמצית ההשקפות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; **מוציא פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מרביד; **דוגא** – מוציא; **מחוק** – מחוק; **ממעט**, **לא ממש**; **טפחא** = טרפא – שנוי משמעות, רבוי משמעות; **מרכא טפחא** – קב' ששעיה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; **דוגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ ברור לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק ו** – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט; **ו**; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **מונח רביעי** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל פרט, רבוי מעיט) דרוש בפסוק כבעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנא** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. **פזר** – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה:

(מד,ג) ישי-לנו – כתוב יתר כי היה יכול לכתוב "לנו" בלבד. מקף כבורר בין המשמעויות של "יש-לנו" (א) הקב"ה (ב) יעקב אביהם. **כאשר המשמעות היא הקב"ה** אז **(מד,ג) זקן** – זקף-קטן מרמז לשני דברים (א) לקב"ה (ב) לתורה. **אב** – מונח מרבה אפיון מסוים בלפחות אחד משני הדברים. אפשר שכאן מרמז ש-הקב"ה שהוא אב לכל העולם **כאשר המשמעות היא יעקב** אז **(מד,ג) זקן** – זקף-קטן מרמז לשני דברים (א) גיל, חכמה, לא יוליד עוד (ב) אי חזרת בנימין תפגע בו עד כדי שתפרח נשמתו.

(מד,ג) יגלד זקנים – מרכא טפחא, כיתור לרבות ע"פ **[מלב"ם] (מד,ג)** ש(אביו) מפנקו יותר מיתר בניו. אפשר שפינוק זה מתרבה על פינוק יוסף שהיה ילד זקונים לפני בנימין.

(מד,ג) קטן – אתנה כמגביל, את הפינוק והגעגוע אליו במיוחד לעומת אחיו הגדולים כפי' **[מלב"ם] (מד,ג)** ויגעגע עליו יותר מגדול. **[בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת ויגש פרשה צג] (מד,ג)** **[נאמר אל-אדני ישלנו אב זקן]** [וגו'] **[ואחיו מות]** [[אדם וודיי (איש אמת, ג"א אדם גדול) כיהודה יאמר דבר שאינו ברור לו, ואמר **ואחיו מות**, אלא כך אמר יהודה, אם אני אומר לו קיים הוא, אומר לי לך והביאו כדרך שאמר לי על בנימין לפיכך אמר לו **ואחיו מות**.

[שכל טוב (בבור)] (מד,ג) אלא כיון שהרחיק נדוד ואינו, הרי הוא חשוב כמו מת, ודומה לדבר **(תה' יג)** **ושפחתי פמת מלב קייתי פכלי אבד: (מד,ג) וינתר הוא לבדו לאמו**. לא שאמו היא בחיים אלא אין מאמו בן אחר זולתו, ודומה לדבר **(שח"ש וט)** **אתת היא לאמה: (מד,ג) ואביו אהבו**. שזכור בו מעשה אמו:

[תוי"ש הערה עד] [כתב יד תנחומא] איתא כך אמר להם יוסף (לשכטים) אתם אמרתם שאחיו של זה מת, אמרו הן, הרהר אל לבו שמא הם שקרנים, אמר להם ראיתם אותו מת, אמרו לו הן, אמר להם עמדתם על קברו, אמרו לו הן, נתתם עפר על פיו, אמרו לו לאו, אמר בלבו עדיין הם עומדים בצדקתם. שכל דבריהם אמת שהניחו אותו עני, ועני חשוב כמת, ועמדו על קברו כשהייתי בבור, אבל לא נתנו עפר על פי. אמר להם אתם מכזבים שאתם אומרים שהוא מת, אינו מת שהרי מכרתם אותו, אני אקראנו ואביאנו לפניכם.

[תוי"ש הערה עד] [שכ"ט] אפשר אדם כיהודה יאמר דבר שאינו ברור לו, אלא כיון שהרחיק נדוד ואינו, הרי הוא חשוב כמו מת. ודומה לדבר (תה' יג) ושפחתי פמת מלב. וכ"כ בספר מנחה בלולה כי הבלתי נמצא זה כ"ב שנים יחשב למת. ובס' משך חכמה סוף בראשית מעיר בענין זה מגמ' כתובות כ"ב באומרת ברי לי ופרש"י אין לבי נוקפי שברי לי אילו היה (בעלי) קיים היה בא. (אמנם הראשונים הר"ן והריטב"א ההרא"ה בשטמ"ק דחו פירש"י דברי זה לא חשובה ידיעה לאפוקי נפשא מספיקא (להוציא עצמה מהספק שבעלה לא קיים). ולפ"ז גם אחי יוסף חשובו אלו היה יוסף קיים היה מודיע לאביו. ובפ"י הר"י מוינה כותב בשם רי"ח תימא צדיק גדול כיוסף צער את אביו ולא הודיעו מיד כי הוא חי ושליט בכל הארץ. ויש לתרץ אלו היה עושה כך כל אחיו היו בורחים זה למוות זה למערב מפני הבושה. אבל עתה לקחן בדברים מעט מעט ובנחת שלא יתביישו וכוונתו היתה לטובה. וראה לעיל פ"ז אות קעז. ע"פ **[פדר"א פ"ח] האחים הגידו לראובן (שהציע להכניסו לבור והלך לשרת אביו) שמכרו את יוסף והגידו לו דבר החרם שהחרימו כל אחד מהם, שלא יספר לאף אחד, והמספר יהרג בחרב. ושמע ראובן ושתק וכיון שהיו צבור והיו בני אב אחד נהג בחרמם. ומפני שראובן לא היה בשעת החרם שיתפו שכינה עמהם להשלים לעשרה, לכן גם שכינה לא גילתה את חיים ברור מיוסף.**

(מד,ג) ואחיו מות – קדמא ואולא רמז ללימוד כבעין כלל ופרט. ואין בכלל אלא מה שיש בפרט. הכלל כאן הוא "שנוי מהאמת". והפרטים אחריו, **(פרט א) וינתר** – קדמא **(פרט ב) הוא לבדו לאמו** – דרגא תביר טפחא.

מוצעים הסברים אחדים ל-**(פרט א)** **(הסבר א) (מד,ג) וינתר** – קדמא מלמד על ענין מקדים שבעצם מלמד מהו הכלל, ע"פ **[רש"י] מפני היראה** היה מוציא דבר שקר **[תוי"ש עה ובהערה עד] שמפני דרכי השלום מותר לשנות [מדרש]. שתי סיבות אלו "לשנוי מהאמת" מתאימים גם לגרסה **ואחיו מות** – מונח זקף-קטן, במצב סכנת חיים כמו שהעמיד יוסף את אחיו כאן, זקף-קטן מלמד על שני דברים שמותר בהם לשנות מהאמת: מפני היראה, מפני דרכי שלום. הענין המקדים ב-**(הסבר א)** הוא שנוי מכוון מהאמת "מפני היראה" "מפני דרכי שלום".**

(פרט א) (הסבר ב) (מד,ג) וינתר – קדמא מלמד על ענין מקדים, זאת קבוצת הסיבות שהביאו את אחי יוסף לסכור שהוא מת. **שהרחיק נדוד ואינו, הרי הוא חשוב כמו מת. הבלתי נמצא זה כ"ב שנים יחשב למת. אלו היה יוסף קיים היה מודיע לאביו. הענין המקדים ב-**(הסבר ב)** הוא שנוי בשגגה (העלם ידיעה) מהאמת "מפני היראה" "מפני דרכי שלום".**

(פרט א) (הסבר ג) [רבינו בחיי] (בר' וישלח לג), היראה פני השרים והשופטים שהמנהג להקדימם במנחה. ודרשו רז"ל: [סוטה מא ב], אמר רבי יוחנן מותר להחניף את הרשעים בעוה"ז, שנאמר (בר' וישלח לג), **ראיתי פניך (של עשו) פני אליהם ותראני, (פרט א) (הסבר ד) (מד,ג) וינתר – קדמא מלמד על ענין מקדים, זה החרם שהחרימו את כל האחים שהיו נוכחים בשעת הורדת יוסף לבור, וגם את השכינה, לבל יספרו על המעשה לאיש בעולם. (הסבר ד) הוא המניע לשנוי המכוון ב-**(הסבר א,ג)** ולשגגה ב-**(הסבר ב)****

מוצעים הסברים אחדים ל-**(פרט ב) (הסבר א) (מד,ג) הוא לבדו לאמו** – דרגא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לענין ושעל כל אחד חלה אותה הלכה או אותו ת-ענין. כאן מה היו השינויים מפני היראה ודרכי השלום. ע"פ **[תוי"ש הערה עד] [מבוא תנחומא ישן צד סו.] והעתיקו ב-**[הדר זקנים]** שעל כל שאלה של יוסף בחקירתו את יהודה וגם את שאר השבטים על אומנם **(מד,ג) ואחיו מות** על אותן שאלות ענו אותן תשובות.**

[מדרש אגדה] (מד,ג) ואחיו מות אמר לו יוסף (ליהודה) ראיתו מת, אמר לו מת, עמדת על קברו, אמר לו הן, נתת עפר על עיניו או נתתם עפר על פיו, אמרו לו לא, אמר יוסף ולמה תשקר (אתם מכזבים), הנה יוסף אצלי (אני אקראנו ואביאנו לפניכם). **(פרט ב) (הסבר ב) (מד,ג) הוא לבדו לאמו** – דרגא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לענין ושכולם מצטרפים לאותו ת-ענין. כאן זאת קבוצת הסיבות שהביאו את אחי יוסף לסכור שהוא מת.

(בר' ויגש מד,ג) ואביו אהבו: - מרכא מרבה סלוק מגביל. ביחד כעין רבוי סיבות להגבלת ה"שנוי מהאמת" "מפני היראה" ו"מפני דרכי שלום". **[משנה גיטין פ"ה מ"ח] ואלו דברים אמרו מפני דרכי שלום ... [משנה ט] ... אין מחזיקין ידי עוברי עבירה וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום ומחזיקין ידי גוים בשביעית אבל לא ידי ישראל ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום: [רשימות שיעורים (ר"ד סולובייצ'יק) מסכת בבא מציעא כג,ב] אילו בני אדם נבראו במדת האמת בלבד יבואו לידי קטטה. אמנם אי נתנהגו כל כולו עפ"י מדת השלום יבואו לידי שקרים. והתשובה היא "אמת מארץ תצמח" כלומר היתורה שהיא אמת שהקב"ה הוריד משמים לארץ מגדירה ומכוונת את האדם מתי לנהוג עפ"י מדת האמת ומתי לנהוג עפ"י מדת השלום. המדרשים שהובאו על קטע פסוק זה עוסקים בהרחבה בדין ודברים שהיו בין יוסף ובין אחיו על **(מד,ג) ואחיו מות** או **ואחיו מות**. תבניות הטעמים מרמזות לדין המדרשי המורחב והן נסמכות על התוכן **(מד,ג) וינתר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו**: לכאורה ללא קשר לתוכן.**

ב"ה טוב טעם ודעת ולדעת לטוב (ל) כי במצוותך האמתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התש"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופוט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.**

1.11 בראשית ויגש מד, יח: (התש"פ) (בהשתתפות נחלת יעקב)

בראשית ויגש מד, כה: ויאמרו החיתנו נמצא-חן בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה:

(בראשית רבה (תיאודור-אלבק) כ"ו ויגש פרשה צה) (בר' ויגש מז,כה) ויאמרו החיתנו וגו' ר' אבא בר כהנא אמ' כפפן למול, אמ' ר' שמואל בר נחמן חיתנו אין כת' אלא החיתנו נתתה לנו חיים בעולם הזה וחיים בעולם הבא. והיינו ע"י מילה זכו לחיי העולם הבא. ורמז לדרשה ש- (בר' ויגש מז,כה) ויאמרו החיתנו קשור ברית מילה באותם טעמים (סלוק) טפחא אתנה נמצא ברישא של הפסוק (ויקרא תזריע יב,ג) ובינים השמיני – (סלוק) טפחא אתנה ימול בשר ערלתו: וכן ב- (בר' מקץ מב,טו) בנאת תבחנו ח' פרעה אם-הצאו מזה כי אם בכזא אחיקם הקטן הנה: (בר' מקץ מב,טו) בנאת תבחנו – (סלוק) טפחא אתנה.. גי' בנאת עולה 410, גי' שמ"ע עולה 410, 410 פסוקים בתורה פותחים בטעם טפחא ואחריו אתנה כמו "שמע ישראל" או מונח אתנה כמו "בראשית ברא אלקים". מס' פסוקים בתורה 5846 כאשר מחלקים מספר זה ב-410 התוצאה עולה 14.2585 ובעיגול זה 14.26 שזה במילים י"ד הוי"ה. המקבל עול מלכת שמים, ה' מגיח עליו בהשגחה פרטית. התמדה במצוות שמע ישראל, מקימה קומת השכינה ויוצאים מגלות בכלל. (קצת ע"פ אור המאיר פורסם בדבר מלכות מקץ התשע"ד). אחד התפקידים של תבניות אלו לרמז לחפש קשר בין נשוא הכתוב ובין קבלת עול מלכות שמים ע"י ישראל והעמים ומה קורה כשאין קבלת עול מלכות שמים, קשר לבריאה, התחדשות הבריאה, אחדות עם הבורא.

(רמב"ם מלכים פ"ה,ה"ח) אמרו חכמים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבא אחר ישמעאל ויצחק חייבין במילה, והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה יתחייבו הכל במילה בשמיני, ואין נהרגין עליה (פ' גופי הלכות) לא חייבים מיתה בידי אדם כמו בשבע מצוות בני נח, אלא כרת כישראל).

(דיון מורחב) (ספרא תזריע פרשה א) [מ"ז] יכול המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים תהא טמאה, ת"ל (וי' תז' יב,ג) זכר – טט – טעם אתנה מגביל ללמד) מה זה מיוחד שיש בו מצורת האדם, יצאו אילו שאין בהם צורת האדם.

שואל (ספרא שם) אולי תרבה צורות הנמנות בתחילת משנה (ח), בא הכתוב [ג] ובינים השמיני ימול מה זה מיוחד שהוא ראוי לבריית נשמה (של יהודי שמקבל עול מלכות שמים ועול מצוות), יצאו אילו שאין ראויים לבריית נשמה, יהודי שמקבל עול מלכות שמים ועול מצוות מרומז בטעמי (וי' תז' יב,ג) ובינים השמיני – (סלוק) טפחא אתנה, כתבנית טעמי שמע ישראל, שהיא קבלת עול מלכות שמים, משעה ש-ימול בשר ערלתו: מי שהתקם לצורת אדם וראוי לבריית נשמה לידתו גורם לטומאת לידה. טומאת לידה וערלה באו לעולם בגלל חטא אדם הראשון. מי שלא ראוי לבריית נשמה או לבריית מילה לא גורם לטומאת לידה, ואינו צריך תיקון ערלה ע"י ברית מילה. אפשר שיש עוד לימוד שחובת ברית מילה חלה על נולד לאשה החייבת בטומאת לידה (ישראלית, גירת חפשיה, שפחה משוחררת שהתגירה, שפחה שהתגירה).

אפשר כי זה נלמד כך (וי' תז' יב,ג) ימול – טפחא בתפקיד התפשטות הענין לכתוב לפניו ובינים השמיני – טפחא בתפקיד התפשטות הענין לכתוב לפניו (וי' תז' יב,ג) הטמא: אם הנולד הוא מהעם המקבל על עצמו והמקיים עול מלכות שמים כנרמז בטעמי הכתוב (וי' תז' יב,ג) ובינים השמיני – (סלוק) טפחא אתנה, כטעמי "שמע ישראל" כאשר ימול תכנס בו נשמה המקבלת עול מלכות שמים. ועוד רמז גי' שמיני עולה שמ"ע

(בר' ויגש מז,כה) נמצא-חן בעיני אדני – (רש"י) (בר' ויגש מז,כה) נמצא-חן – לעשות לנו זאת כמו שאמרת: (גור אריה) לעשות לנו כל אלה (זרע ואוכל),

(מז,כה) נמצא-חן – מקף כבורר בין (א) משמע מציאת חן מעתה ובין (ב) התמיכה המלכותית בעם המצרי. ו-[שפת"ח ד] שולל את משמע (א) (מז,כה) לא שהוא התחלת ענין שהיו מבקשים למצוא חן מעתה, כי אין לו טעם במקום הזה, (רא"ם): (מז,כה) נמצא-חן בעיני אדני – פשטא מונח זקא-קטן, זקא-קטן בתפקיד של שני דברים הנפקת אוכל להתקיים (מז,יט) בלקחם זרע לעבוד את האדמה (מז,יט) ומר'רע וגחנה ולא נמות והאדמה לא תשם: (מז,כה) והיינו עבדים לפרעה (ענין) בפני עצמו. (רש"י) והיינו עבדים לפרעה - להעלות לו המס הזה בכל שנה": (בר' ויגש מז,כו) לחק - שלא יעבור:

[רבי אליהו מזרחי] (בר' ויגש מז,כה) והיינו עבדים להעלות המס בכל שנה ושנה. לא שיהיו עבדים קנויים לו כקנין העבד לרבו, כי אף על פי שאמרו לו (בר' ויגש מז,יט) קנה אתנו ואת אדמתנו בלקחם וגחנה אגחנו ואדמתנו עבדים לפרעה הוא לא עשה כן, רק (בר' ויגש מז,כ) ויקח יוסף את פלתיאמת מצרים לפרעה פיימקרו מצרים איש ש'הו (טט) ולא גופם) לתת להם לחם לאכול וזרע לזרוע בקנין אדמתם לבדה, ואין יחזור אחר כך לומר שיהיו עבדים לפרעה.

[אור החיים] (בר' ויגש מז,כה) והיינו עבדים לפרעה. דקדקו לשלול כי עבדותם לפרעה ולא ליוסף. עוד יכוונו לומר על דרך מה שפירשתי למעלה כי לא קנאם אלא לפרט עבודת האדמה, לזה אמרו והיינו עבדים בהחלט העבודת לפרעה ולא לעבודת האדמה לבד.

(בר' ויגש מז,כה) והיינו עבדים – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב. אפשר שיש כאן שלושה פרטים. (פרט א) לפי [מלבי"ם] כי כבוד גדול לנו שנהיה עבדי המלך, ואתה החיתנו מצד החסד, (פרט ב,ג) לפי [אור החיים] כוונת המצרים באמרם והיינו עבדים בהחלט העבודת לפרעה ולא לעבודת האדמה לבד. אבל יוסף הגביל הקניין (א) לאדמה לטובת פרעה ו- (ב) לקנין התחייבות המצרים לעבודת האדמה של פרעה.

(בר' ויגש מז,כה) לפרעה – (סלוק) (הסבר א) [אור החיים] (בר' ויגש מז,כה) והיינו עבדים לפרעה. דקדקו לשלול כי עבדותם לפרעה ולא ליוסף.

(הסבר ב) (בר' ויגש מז,כה) והיינו עבדים לפרעה – טפחא כפותחת טפה להתאפיין מההגבלה שאחריה, [שפת"ח ה] לא שיהיו עבדים קנויים לו קנין הגוף, אלא עבדות במשמע של התחייבות לעבודת האדמה שהיא מעתה של פרעה בכעין אריסות או חכירה אבל לא להיות עבדיו שעשה בהם כרצונו. לפי [העמק דבר] המצרים העדיפו עבדות מלאה כי אז פרעה היה חייב לספק צרכיהם בין אם השדה עשה מעט או הרבה. אבל בכעין אריסות או חכירה פרנסתם תלויה במה שהשדה יעשה בעבודתם (וכמובן ברצון ה' רק שהמצרים לא הכירו בה')

ב"ה טוב טעם ודעת (טור"ל) כי במצוותך האמיתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק = נקראים קיסרים** (ותפקידם) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מארד, רבוי; דרגא – מצרף; תבר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרשא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בהצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא – גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופרט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פזר – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

בראשית ויגש מז,כו: וַיִּגַשׁ אֶתְּהָּ יוֹסֵף לְחַק עַד-הַיּוֹם הַזֶּה עַל-אֲדָמַת מִצְרָיִם לְפָרְעָה לְחֶמֶשׁ רֶק אֲדָמַת הַפְּתָנִים לְבָבָם לֹא הָיְתָה לְפָרְעָה:

נחזור כאן בקצרה על מה שהוצג בעבר. **(בר' ויגש מז,כו) וַיִּגַשׁ אֶתְּהָּ יוֹסֵף** - מונח מונח פזר, תבנית כאילו שלוש פזר ומלמד לענינים אחרים: (טט – א) **[תורה שלמה סה] (בר' ויגש מז,כו) וְהָיָה בְּתֵבוֹתָא וְנִתְתַּם חֲמִישִׁית לְפָרְעָה**, ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי פרעה אין לו כלום בעולם (ומפרישים לו חומש) אבל הקב"ה שהכל שלו אינו אומר לך שתפרוש לו אלא אחד מעשרה **[ב"ר פצ"ה מכת"ו במנח"ו]** (ובהערות) ... בכת"י **[מושב זקנים] (בר' ויגש מז,כו) רֶק אֲדָמַת הַפְּתָנִים לֹא קָנָה** למה זה נכתב בתורה ... בעבור ישראל שלא יהיו צרי עין לתת תרומות ומעשרות להביא לירושלים שעולה לחומש (טט: בסה"כ אבל מעשר שני נאכל ע"י הבעלים), **[תו"ש סח] [נר השכלים כת"י]** יוסף חכם גדול היה ויודע שעתידין ישראל להוציא תרומה ומעשרות משדותיהם כשתחשוב כל שמוציאין ישראל תמצא אותו כמו שמוציאין המצרים לפרעה. (עד חומש)

(טט – ב, ב) פטור תלמידי חכמים ממסים **[ספר חסידים]** לרבינו יהודה החסיד לומר לך אם המלך מטיל מס על העיר בני העיר יתנו ותלמידי חכמים שעוסקים בתורה יומם ולילה לא יתנו וגו' ... וכו' עובדי ה' שהיו ישראל מספיקין מזונותיהם וכל צרכיהם שנאמר **[תה' לז,כה] וְלֹא-צָרָאִי צִדִּיק וְצִדִּיק יִרְעוּ מִבְּקִשׁ-לֶחֶם**: אלא עשיתי תקנתם לכל צרכיהם. (טט – ג) **(בר' ויגש מז,ט) וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה** – סלוק כמגביל, מעיד שאין כאן ביטול מקח, אף שהיתה אונאה גדולה, זה רווח קרן מלאה בכל שנה ויש לעיין בהלכות רבית ואונאה, האם רווח כזה הוא דבר ראוי. אפשר כי כתובים אלו הם מקורות להלכה, שאין אונאה בקרקעות.

(בר' ויגש מז,כו) לְחַק – תלישא-קטנה (=תרסא), מרמות על אומדן לשווי קרקע שראינו לעיל בקשר לטעם פזר. ואפשר שגם לשווי בפועל של החומש שהוא כעין דמי אריות, המשתדל בעבודה הכנסתו גדלה וכך החומש שלו ולהיפך. ואולי **לְחֶמֶשׁ** – אתנה, מגביל את המינימום שחייבים לספקו, כי אחרת יהיו שיתבטלו מהעבודה.

(בר' ויגש מז,כו) עַל-אֲדָמַת מִצְרָיִם לְפָרְעָה - מרכא תבר טפחא - מחלק אדמת מצרים שלפרעה לפרטים, שלא על כל אחד מהם חל אותו ענין / חק, אז לפי ההסבר עד כה שווי החומש בפועל שונה מעובד לעובד לפי יכולו. ואם נעביר את זה לענין תרומות ומעשרות נסיק שכל אחד מישראל יתן כנדבת לבו לפחות מעשר. אף על פי שיש מינימום צדקה נמוך מזה.

(בר' ויגש מז,כו) רֶק אֲדָמַת הַפְּתָנִים לְבָבָם – גרשיים מהפך פשטא זקא-קטן, זקא-קטן מרמז לשני לימודים, (לימוד א) בתבנית הטעמים גרשיים מהפך פשטא **רֶק אֲדָמַת הַפְּתָנִים** - ממיעות כיצד, המיעוט בשלש לשונות אך, רק ומן. רק למעט כו' כיוצא בו **רֶק אֲדָמַת הַפְּתָנִים לְבָבָם** - גרשיים מהפך פשטא זקא-קטן, כעין יצא להקל ולא להחמיר. יוסף היטיב לכהנים כי הכיר להם טובה כי בחקירתם את האשמות אשת פוטיפר שגילו שהעלילה עליו ולכן פטר אותם מהחזק הזה. ומזה נלמד בפור פטור ממסים לתלמידי חכמים בישראל.

המשך **[תו"ש נו ע"פ מדרש ל"ב מידות]** לפי שהיו המצרים מבריחים עצמם (מכירה אדמה פיקטיבית או הצגת עצמם) לכומרים ומורין שיש להם חוק יכול נתן להם ת"ל **רֶק אֲדָמַת הַפְּתָנִים לְבָבָם** - גרשיים מהפך פשטא זקא-קטן, אותן שהיו כתובין בטומס"ון (ספרי יוחסין, ספרי קרקעות) בלבד. הקל כי כאמור לעיל קנה מה שקיבלו בירושה והותר להם מה שקנו בעצמם. או להיפך קנה המבורח והותר ירושה.

(לימוד ב) כתבנית הטעמים בקל וחומר הנלמד מסמיכות הפסוקים **(בר' ויגש מז,כו) וַיִּגַשׁ אֶתְּהָּ יוֹסֵף לְחַק עַד-הַיּוֹם הַזֶּה עַל-אֲדָמַת מִצְרָיִם לְפָרְעָה** (קדמא ואולא) **אַל-מִשֶּׁה וְאַבְיָה רֶק רַק פְּנִיָּה הָלָא תַּפְלֵם שְׁבַעַת יָמִים תִּפְסָר שְׁבַעַת יָמִים** (אתנה גרשיים מהפך פשטא) **מִתִּין לַפְּתָנָה וְאַחַר תִּפְסָר**: **(בר' ויגש מז,כו) עַד-הַיּוֹם הַזֶּה** – קדמא ואולא, ... **(בר' ויגש מז,כו) רֶק אֲדָמַת הַפְּתָנִים לְבָבָם** – אתנה גרשיים מהפך פשטא,

תבנית טעמים של כעין קל וחומר הנלמד מסמיכות הפסוקים **(בר' ויגש מז,כו) וַיִּגַשׁ אֶתְּהָּ יוֹסֵף לְחַק עַד-הַיּוֹם הַזֶּה עַל-אֲדָמַת מִצְרָיִם לְפָרְעָה** (קדמא ואולא) וגו' **(בר' ויגש מז,כו) רֶק אֲדָמַת הַפְּתָנִים** (אתנה גרשיים מהפך פשטא) **לְבָבָם לֹא הָיְתָה לְפָרְעָה**: **(בר' ויגש מז,כו) וַיִּשָּׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּאֶרֶץ גִּשְׁן**. י"ל הנה יעקב הכין להם ביהמ"ד להורות כדכ' לעיל **(מ"ו כ"ח)** ואת יהודה שלח להורות לפניו גושנה, ופירש"י ומ"א להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד, והיפלא בעיני מצרים המה צריכים לעבוד האדמה לחרוש ולזרוע וממנו צריכים לתת חומש לפרעה, ויעקב וביתו ישבו **(בר' ויגש מז,כו) בְּמִיטַב הָאָרֶץ** ... **בְּאֶרֶץ גִּשְׁן** בלי שום עבודה וזונונים מבית המלך כל צרכם ויתעורר מזה מריבות ומתלוקות, אך כיון שראו קודם לזה כי אדמת הכהנים לא קנה לפרעה רק ה' להם חוקם מאת פרעה, על מה, על שעסקו בדברי דתם להורות ולהנהיג את העם, ממילא תהא נח דעתם כאשר יראו גם יעקב וביתו יושבים במיטב הארץ בגושן ונתכלכלו מבית המלך, וזה סמיכת הפסוקים, **(בר' ויגש מז,כו) וַיִּגַשׁ אֶתְּהָּ יוֹסֵף לְחַק עַד-הַיּוֹם הַזֶּה** וגו', וגו' **(בר' ויגש מז,כו) רֶק אֲדָמַת הַפְּתָנִים לְבָבָם לֹא הָיְתָה לְפָרְעָה**:. **(בר' ויגש מז,כו) וַיִּשָּׁב יִשְׂרָאֵל** היינו בשלוח **בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּאֶרֶץ גִּשְׁן** שהוא מיטב הארץ.

ההסבר: דיו לבא מן הדין (היינו הנלמד) להיות כנידון (היינו המלמד). **המלמד** כאן הוא החק שאדמת כהני מצרים לא הייתה לפרעה על שעסקו בדברי דתם להורות ולהנהיג את העם (בעבודה וזה הקלה לעומת תורת האמת של יעקב ובניו) **[שיר מעין]** (כהני מצרים) ה' להם חוקם מאת פרעה **[בראשית רבתי פרשת ויגש עמוד 217 - 218]** **(בר' ויגש מז,כו)** ולא עוד אלא שהיו נזונין בכל עת מנכסי פרעה שלא יצטרכו לכלום, לכן נחה דעת המצרים כאשר ראו את משפחת יוסף והם יעקב וביתו שאינם עובדים אלא לומדים תורתם. שהיא תורתו של יוסף שהציל את מצרים מכליה ומקבלים כלכלתם מבית המלך אז אם עובדי עבודה וזה מקבלים פרנסתם מפרעה לא כל שכן שעובדי תורת אמת החמורה מתורת השקר של מצרים, יעקב ובניו יקבלו פרנסתם מפרעה.

[שו"ע יורה דעה הלכות צדקה סימן רנד] שלא לקבל צדקה מן העובדי כוכבים, ובו ב' סעיפים. **סעיף א** <א> אסור לישראל ליטול צדקה מן העובדי כוכבים בפרהסיא. {א} ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל (טט: כמו יעקב ובניו במצרים), ואינו יכול ליטלה מעובדי כוכבים בצניעא, הרי זה מותר. (ע"פ בית הלל המפנה אל בבלי סנהדרין כו, ב) **סעיף ב** [א] שר עובד כוכבים ששלח ממון לישראל לצדקה, אין מחזירין אותו משום שלום מלכות, אלא נוטלין ממנו ב <ב> וינתן לעניי נכרים בסתר, כדי שלא ישמע השר. הגה: ג <ג> וי"א א { דיעשה בהן מה שצוה לו המושל. (כך משמע מפירוש רש"י ותוספות ...

ב"ה טוב טעם ודעת (ט"ו) כי בצמחותך האמתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתגן, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופוט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל: תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

1.12 בראשית ויגש מד, יח: (התשפ"ב)

בראשית ויגש מד, יד: וַיִּלְכָּט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשֶׁבַר אֲשֶׁר-הֵם שֹׂבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרֻעָה: בְּרֵאשִׁית וַיִּגַּשׁ מֶזֶז, טו: וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ כָל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לְאֹמֶר הִבְהֵ-לָנוּ לָחֶם וְלָמָּה נָמוֹת נִגְהֶךָ כִּי אָפֶס כֶּסֶף:

[תורה שלמה מב] (בר' ויגש מד, יד) בְּשֶׁבַר אֲשֶׁר-הֵם שֹׂבְרִים הן שהיו שוברין השערים מעצמם שהיתה שורה פוגעת בחברתה ושואלין אלו לאלו בכמה לקחתם היום והן אומרין להן בשמונה סלעים והן לא לקחו אלא בששה סלעים באין אלו ונותנין שמונה סלעים מעצמן ונותלין הוי **בְּשֶׁבַר אֲשֶׁר-הֵם שֹׂבְרִים [מדרש הגדול]**

[תורה שלמה הערה מב] וראה בשאלתות דר"א(חאי) גאון פ' ויגש מביא הדינים של הפקעת שער.

(בר' ויגש מד, יד) אֲשֶׁר-הֵם – מקף כבורר בין מוכרים ובין קונים, **[מדרש הגדול]** דורש כי הקונים הפקיעו שער. **(בר' ויגש מד, יד) בְּשֶׁבַר** – טפחא בתפקיד שנוי שבד"כ המוכרים מפקיעים שערים, אבל במדרש זה הקונים עינם היתה צרה בקונים אחרים ולכן הפקיעו מחיר כנראה כדי למעט קונים, בעוד שבאמת התבואה הייתה מצויה. **(בר' ויגש מד, יד) שֹׂבְרִים** – אתנה כמגביל ומרמז כי ויוסף לא הפקיע שער, כי מכר באומדנא של יכולת הקונה לשלם, וויסת אספקה. בעקבות ההפניה "לשאלתות דרב אחאי גאון" מצאנו את המקביל לו ב-**[בבלי בבא בתרא צא, א] ... אמר שמואל: אֵין מוסיפין על המדות יותר משתות, ולא על המטבע יתר משתות והמשתכר אל ישתכר יותר משתות.** **[רשב"ם]** והמשתכר – כגון חנוני הקונה יין ופירות מן הסיטון הרבה ביחד כדי למכור מעט מעט אל ישתכר יותר משתות [וכגון שלא הוקר השער אבל אם לקח בשעת הגורן ועכשיו הוקיר ישתכר אפילו כפליים כפי שהשער הולך ותקנת חכמים היא זו שלא ישתכר יותר].

[בבלי בבא בתרא צא, א] אין מוסיפין על המדות יותר משתות - מ"ט? אילימא משום אפקועי תרעא, **[רשב"ם]** משום אפקועי תרעא - שמביאים תבואה לכאן כשיראו שהוסיפו המדות יוקירו ומשכנסם היוקר מוקירין יותר מכדי תוספת.

שתות נמי לא (ליעביד) (אז שגם לא ייקרו שית) ! אלא משום אונאה דלא ליהוי ביטול מקח (בייקור עד ששית מקובל שאין המקח חוזר), והאמר רבי: **כָּל דבר שבמדה ושכמשקל ושכמנין** - אפילו פחות מכדי אונאה חוזר!

[תורה שלמה מא] (בר' ויגש מד, יד) וַיִּלְכָּט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף, שרתה רוח נבואה על יוסף וידע מה שיש לכל אחד ואחד ומכר לעשיר ביוקר ולעני בפחות, לכל אחד כפי שהיה לו, שחם כסף העני והעשיר כאחד (מדרש **[תול'ש הערה מא]** מאמר זה מובא בפי' הטור עה"ת בשם מדרש ובפרד"א (פרקי דרבי אליעזר) פל"ט רבי פנחס אומר שרה רוח הקודש על יוסף מנעוריו ועד יום מותו וכו'. וראה לעיל פר(ק) ל"ז אות לב (יוסף בן תורה ונביא ומכלכל את אחיו). בבאיור ובמבוא לתנ"י ע. מכת"י **(בר' ויגש מד, טו) וַיָּבֵאוּ כָל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לְאֹמֶר הִבְהֵ-לָנוּ לָחֶם ... כִּי אָפֶס כֶּסֶף** משמע שבאו כלם עניים ועשירים, ותימה היאך תם הכסף העני והעשיר יחד, וי"ל שכל מי שקנה תבואה מיוסף הי' צריך להביא כתב כמה טיפול ביתו, והיה נותן לעני בפרוטה כמו לעשיר כדינו וזוהו תם הכסף בשוה. נראה כי יוסף מכר לפי דמים ולא לפי במדה במשקל או במניין, ולכן לא היה מוגבל במחיר שגבה לא כלפי מעלה ולא כלפי מטה.

[בבלי בבא בתרא צב, ב] ... תנו רבנן: אוצרי פירות (רשב"ם: קונים בשוק לצאצם למכור ביוקר וגורמים לעליית שער), ומלוי ברבית, ומקטיני איפה, ומפקיעי שערים (מוסיפין על השער) - עליהן הכתוב אומר: (עמוס ח,ה) לֹא־מִרְמָה יַעֲבֹר הַחֵדָּשׁ וְיִשְׁפֹּר הַשֹּׁבֵר וְהַשֹּׁבֵת (שנת שמיטה) וְנִפְתְּחֶהָ-בָּרֶךְ לְהַקְטִין אִיפֶה וְלְהַגְדִּיל שֶׁקֶל וְלְעַנֵּת מֵאֻזְנֵי מְרָמָה: וכתוב: אומר (עמוס ח,ז) נִשְׁבַּע ה' בְּגִאוֹן יַעֲקֹב אִם-אֲשַׁפֵּחַ לְנֶצַח פְּלִמְעֻשֵׁיהֶם: אוצרי פירות - כגון מאן? אמר ר' יוחנן: כגון שבתי אצר פירות (למכור ביוקר, אבל קונה בזול למכור בזול אע"פ שגורם ליוקר השער מותר). אבוא דשמואל מזבין להו לפירי בתרעא חרפא (בשער מוקדם, בזול בשעת הגורן שיש בשפע, ומוכר) כתרעא חרפא (בזול כדי לשמור זול בשוק), שמואל בריה משהי לפירי ומזבין להו בתרעא אפלא כתרעא חרפא (אוגר כדי שבשעה שהשער יקר למכור בזול, אבל הקניה המוקדמת בכמות בכל זאת מייקרת את השער). שלחו מתם: טבא דאבא מדברא. מ"ט? תרעא דרווח - רווח. **(רשב"ם) טובים מעשה האב ממעשה הבן שהאב גורם מתחלה שלא יוקר השער דכיון דרווח והוול השער רווח עוד כל השנה אבל משהוקר השער אינו יכול להזדלזל מהרה).**

אמר רב: עושה אדם את קבו אוצר (לעצמו). תניא נמי הכי: אין אוצרין פירות דברים שיש בהן חיי נפש, כגון יינות שמנין וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפלין - מותר; במה דברים אמורים - בלוקח מן השוק, אבל במכנס משלו - מותר. ומותר לאדם לאצור פירות בארץ ישראל ג' שנים, ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית; **(רשב"ם ג' שנים)** לקנות בששית לצורך ששית ושביעית ושמינית למכור לעולם ליימותו בשביעית ובשמינית ברעב דהא מפירות שמינית לא אכלי עד סוף השנה). ובשני בצורת - אפי' קב חרובין לא יאצור, מפני שמכנס מארה בשערים. אמר ליה רבי יוסי בר' חנינא לפוגא שמעיה: פוק אצר לי פירי שלש שנים, ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית. **(רשב"ם)** ובארץ ישראל היה וסבירא ליה קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא וכמאן דאמר במגילה (דף י') שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית)

[בבלי תענית יט, א] ... מאי מכת בצורת? אמר רב יהודה אמר רב: מכה המביאה לידי בצורת. אמר רב נחמן: נהרא אנהא - בצורתא **[רש"י] נהרא אנהא בצורתא - בשאין תבואה בעיר אחת, ויש בעירות אחרות, ואפשר להביא מזה לזה דרך נהר בספינה. בצורת - בצורת היא זו ולא רעב, הואיל ויכולין לישא בספינות.**

[המשך גמרא] מדינתא אמדינתא – כפנא. **[רש"י] וצריכין להוליך ממדינה למדינה על ידי חמרים, כפנא - רעב, ורעב קשה מבצורת, לפי שאי אפשר להביא בשופי, **[בבלי תענית ט, ב]** ואמר רבי חנינא: סאה בסלע ושכיחא - בצורתא, **[רש"י]** כי ובני (קנית) סאה של חטיין בסלע דהיינו יוקר ומצויה לקנות בכל עת - בצורתא.**

(כאשר המחיר של) ארבעה (סאה בסלע) ולא שכיחא (ולא מצוי כסף לקנות) - כפנא (זה מצב רעב). אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא בזמן שהמעות בזול (מצויות כמו בתחילת שנת הרעב) ופירות ביוקר, אבל מעות ביוקר (לא מצויות כמו בשנה השניה של הרעב, או בשיטה אחרת בשנה הששית **(בר' ויגש מד, טו) וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**) ופירות בזול (במאגרי יוסף) - מתריעין עליה מיד. דאמר רבי יוחנן: נהירנא כד הוו (ע"פ רש"י: זכרני כאשר הו) קיימי ארבעה סאין בסלע והוו נפשי נפחי כפן בטבריא, מדלית איסר (כי לא היו מעות לקנות התבואה).

בראשית ויגש מד, טו: וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ כָל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לְאֹמֶר הִבְהֵ-לָנוּ לָחֶם וְלָמָּה נָמוֹת נִגְהֶךָ כִּי אָפֶס כֶּסֶף:

[תורה שלמה מו] (בר' ויגש מד, טו) וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף קשה הוא הרעב שהרי לשעה קלה אבד כל ממונם ומכרו כל בהמתן ולא עוד אלא שמכרו גופן ואדמתן. **[מדרש הגדול]**

ב"ה טוב טעם ודעת לדעת לטעמי (טור"ל) כי כפי צורתו האמיתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתגן, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח = מוציא מפשט; מרכא = מרבי; דרנא = מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרשא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעותם חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, ו; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישי: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופוט, רבוי מיעוט) דרוש בפסוק כבענין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנא – תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

[תורה שלמה מז] (בר' ויגש מז,טו) אָפֶס אין אפס אלא לשון כלוי שנא' כִּי אָפֶס כֶּסֶף [מדרש אגדה בלק כב לה]

(בר' ויגש מז,טו) וַיִּתֶם הַכֶּסֶף – מונח רביע בתפקיד לפחות ארבע, אפשר כי כאן רמז לחמש שנים. אלא שיש מחלוקת האם אלו חמש שנים רצופות מתחילת הרעב או אלו חמש שנים של השלמת הרעב לשבע שנים, כי הרעב פסק בתוך השנה השנייה מתחילתו, כאשר יעקב הגיע למצרים.

(בר' ויגש מז,טו) מֵאֲרֵץ מִצְרַיִם וּמֵאֲרֵץ כְּנָעַן – מונח זרקא מונח סגול, כל מונח מוסף למוד בתפקידי תבנית הטעמים זרקא סגול של גריעה מהענין שמדובר בו או הוספה מהענין על הענין.

(למוד א) גריעה ממקורות כסף לתשלום על האוכל [רמב"ן] (בר' ויגש מז,טו) וַיִּתֶם הַכֶּסֶף מֵאֲרֵץ מִצְרַיִם וּמֵאֲרֵץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ כָל-

מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף וגו' - והזכיר כי תם הכסף מארץ כנען, בעבור כי מצרים בבואם אל יוסף יזכירו לו זה, כי אמרו אחרי שתם הכסף גם וּמֵאֲרֵץ כְּנָעַן ולא יבאו עוד אליך לשבור, לְמַעַן נָמוּת וְנִהְיֶה כִּי אָפֶס כֶּסֶף ותמיתנו חנם ותשאר התבואה בידך ואין קונה:

(למוד ב) לפי [אור החיים] היו מצרים שהיה להם כסף מחוץ לארץ מצרים והתבנית זרקא סגול תרמו על הוספה במקורות כסף מעבר לגבולות מצרים וכנען. **(למוד ג) ה-[מלבוש לשבת וי"ט]** פירש ע"פ **[אור החיים]** שיוסף העני את מצרים כדי שלא יהיו אחיו דלים בפני עשירים. מוצע לומר **(למוד ד)** גבולות ארץ מצרים וארץ כנען לא היו קבועים, כגון כאשר מכת ארבה פתרה את סיכסוך הגבול בין מצרים לכוש. **(למוד ה)** אם ארץ כנען היתה בשלטון מצרים מצד אחד היה למצרים לדאוג ליושביה ולתת להם מחיר דומה לשל המצרים, מצד אחר משום שכנען העלתה מס למצרים היה עליה לשלם מחיר אחר על התבואה משל מצרים, ולבאים מחוץ לשלטון מצרים גם מחיר שונה. לגבי **(למוד ה) [רד"ק]** פירש כי כנען הלכו למקומות אחרים ולפי זה ירידת בני יעקב למצרים הייתה יוצאת דופן, ויעקב כוונם לשם כי נצנצה רוח הקודש כי יש שבר – נוטריקון ש'ם ב'ן ר'חל.

[רד"ק] (בר' ויגש מז,טו) וַיָּבֵאוּ כָל-מִצְרַיִם - וארץ כנען הלכו למקומות אחרים, וזה היה בשנה הששית, (מז,יז) וַיִּנְהַלֵּם יוסף

בְּכָל-מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהוּא: ובשניה לה שהיא השנה השביעית נתן להם באדמתם מה שאכלו בשנה ההיא ומה שזרעו כדי לקצור בשנה השמינית, כי בשנה השביעית שלמו ימי הרעב, ורז"ל אמרו כשבא יעקב אבינו פסק הרעב בזכותו ועלה נילוס והשקה את הארץ (תנחומא) וזהו שאמר ויברך יעקב את פרעה, אבל יש לתמוה לדבריהם אם אלה השנים הראשונים היו, מתי תם הכסף שהרי אומר כי בשנה ההיא נהלם במקנה, ובשנה האחרת באדמתם:

[אור החיים] (בר' ויגש מז,טו) וְלָמָּה נָמוּת וְנִהְיֶה כִּי אָפֶס כֶּסֶף: פירוש להיות שלא היה חפץ לקחת בשכר התבואה כי אם הכסף ולא פרעון אחר ואשר מצד זה לקט כל הכסף הנמצא, ועתה באו בטענה לומר וְלָמָּה וגו' לטעם שְׁתֵּם הַכֶּסֶף שהרי יכולין המה לפרוע התבואה בשוה כסף ולזה השיבם יוסף שנתרצה לקחת מקניהם בעד הַלְּחֵם כיון שתם הכסף ודקדק בדבריו לומר אם אפס כסף **(מז,טו) לְמַעַן נָמוּת** – מרכא טפחא בתפקיד כעין יתור לרבות מיתות משונות מהרעב

(מז,טו) נִהְיֶה – אתנח כמגביל, אפשר שהמצרים הכירו שיוסף מנהלם בחסד וברחמים ולכן לפניו אפשר להציג את מצוקותיהם, כנלמד שאדם יצער עצמו עם הצבור. פרעה ופקידיו היו אטומים כי להם היה אוכל.

(מז,טו) כִּי אָפֶס – מרכא טפחא כיתור לרבות מצרים אמרו זאת ויוסף חזר על דבריהם ואמר אם אפס **(מז,טו) כֶּסֶף** – סלוק במגביל לכן משהגיעו להגבילה זאת יכלכלם תמורת מקניהם **(מז,טו)**

המשך **[אור החיים]** וזולת זה לא יתן להם כל עוד שיש להם לפרוע בכסף, וטעמו להעני מצרים כדי שלא יהיו אחיו דלים בפני עשירים וזה נתחכם שיקנו ממנו בכסף שכל עוד שהמקנה בידם מזונותם עליהם ויצטרכו לקנות לחם להם ומזונות המקנה כי מן הסתם אין לדאוג עשב וצריכין לתת שעורים מאכל לבהמות לזה הניח צורכי המקנה עליהם וישבור להם בכסף שבוה לא נשלמה שנה ראשונה עד שהורקו ונעשו כלי ריק מכל וכשבאו אחיו היו עשירים לפני עניינים והיו לכבוד ולתפארת מה שלא היה כן אם היה מקדים לקחת מהם המקנה: עוד נראה שיכוונו לומר שיש להם כסף אלא שאינו בנמצא להם אז וזה הוא דבר הרגיל שבני אדם לא יהי' להם מצוי תמיד כסף כי ישלחו בארץ מרחקים, והוא אומרו אפס לשון מניעה ולזה טענו למה ימותו לצד שכספם במקום אחר והשיבם כי יתנו מקניהם אם נמנע מהם הכסף וכונתו הוא אם אמת דבריהם שיש להם כסף אלא שאינו מצוי וזה יורה שאינו מצדיק דבריהם ואמר להם שיתנו לו מקנה הבהמה משכון בעד הכסף עד שגיע לפרק התקבל ואז יחזיר להם המקנה: ראה הסבר ב- **(מז,טו)** ע"פ **[העמק דבר] (מז,טו) וְלָמָּה נָמוּת** – מרכא טפחא כיתור לרבות ריחוק מיתה בזמן בינתיים עד שיכלו הבהמות, **נִהְיֶה** - ריחוק מיתה במקום רחוק ולא לעיני יוסף כמו ב- **(מז,יט)**, כנראה במשמע שימותו לאט ולא יהיה זעקה מזה. ב- **(מז,יט)** תהיה זעקה כי רבים ימותו בזמן קצר.

ע"פ **[העמק דבר] (מז,טו) כִּי אָפֶס** – מרכא טפחא כיתור לרבות, יתפרש שלא רק הכסף הגלוי אפס אלא גם המטמוניות אפסו.

בראשית ויגש מז,טז: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֵנו מִקְנֵיכֶם וְאַתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם-אָפֶס כֶּסֶף:

(בר' ויגש מז,טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֵנו מִקְנֵיכֶם – מהפך פשטא מונח זקא-קטן, זקא-קטן רמז לשני למודים, ע"פ **[אור החיים]** ב- **(מז,טו)** **(למוד א)** למי שאפס כסף לגמרי זה תשלום חליפין **(למוד ב)** למי שיש כסף במקום אחר ואינו זמין לו כעת, המקנה הוא משכון עד שייבא הכסף.

בראשית ויגש מז,יז: וַיָּבֵאוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם אֶל-יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לְחֶם בְּסוּסֵים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבְּקָר וּבְמִקְנֵיהֶם וַיִּנְהַלֵּם בְּלָחֶם בְּכָל-מִקְנֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַהוּא: בראשית ויגש מז,יח: וַתֵּתֵם הַשֹּׁנֶה הַהוּא וַיָּבֵאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא-נִכְתָּד מֵאֲדָנִי כִּי אִם-תֵּתֵם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל-אֲדָנִי לֹא נִשְׁאֵר לָפָנַי אֲדָנִי בְּלִמְתִּי אִם-נִזְוִיָּהוּ וְאֶדְרָקְמָהוּ:

[פסיקתא זוטרותא (לקח טוב)] (בר' ויגש מז,יח) וַתֵּתֵם הַשֹּׁנֶה הַהוּא וַיָּבֵאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה. יש לומר שהוא שנה שנייה לרעב, וא"ת והרי למעלה מהענין כתוב **(בר' ויגש מז,יח) כִּי-יִצְוֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב ב, וזה המעשה שמכרו המצריים איש שדהו לא היה אלא אחר שבאו אחיו למצרים, יש להשיב שהענין מוקדם ומאוחר, ונאמר שזה המעשה היה בשנה שבא יעקב אבינו ובניו למצרים, ומשבאו נפסק הרעב והתחילו לזרוע, והוא מסייע למה שארז"ל **(בר' ויגש מז,יח) וַיִּבְרַע יַעֲקֹב אֶת-פָּרְעֹה:**, אמר לו יהי רצון שיעלה נילוס לרגליך, וכן היה, כי בשנה הראשונה מכרו הכסף והמקנה, ובשניה גם שדותיהם, ומקניהם ואת עצמם, ומכאן ואילך נפסק הרעב והיו זורעין ונותנים חמישית לפרעה, (ההסבר שלנו לפי השיטה הראשונה ולא לפי השיטה הבאה) ואם רצונך אמור, כי הכתוב אומר **(בר' ויגש מז,יח) וְעוֹד תִּמְשֵׁךְ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵינוֹ-תִּרְשֵׁי וְקֶצֶר:**, ואיך היו זורעין בשנה השלישית, אלא זה שאמר הכתוב **(בר' ויגש מז,יח) וַיָּבֵאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה,** שנית למכירת מקניהם, שהוא שביעית בסוף שני הרעב, כי מה שאמר למעלה **(בר' ויגש מז,יח) וַתֵּתֵם אֶת-אֲרֵץ מִצְרַיִם,** הוא בשנה הששית עד כִּי אִם-תֵּתֵם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה, ובשביעית מכרו גויתם ואדמתם,**

(בר' ויגש מז,יח) וַתֵּתֵם הַשָּׁנָה הַהוּא – זרקא סגול בתפקיד גריעה (א) מהשנה השנייה שלא השלימה ברעב אלא כנאמר **[בראשית רבתי]** אבל שנה שנייה לא השלימה ברעב שמשעה שירד יעקב למצרים פסק הרעב ונתרוח העולם. מברכת יעקב לפרעה נתבטלה הגזרה וחזרו לחרוש ולזרוע ולאסוף תבואות (ב) ?

ב"ה טוב טעם ודעת לדעתי (ט"ו) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביר; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דנא** – מוציא; **מחלק**, **ממעט**, **לא ממש**; **טפחא** = טרףא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דנא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעותם חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – כ"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; **השלישיה** (קדמא – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרישי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופוט, רבוי מיעוט) **דרוש בפסוק** בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; **תלישא-קטנא** = **טרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלישא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

1.13 בראשית ויגש מד, יח: (התשפ"ג)

בראשית ויגש מד, כא: וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ הוֹרְדוּהוּ אֵלַי וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ:

[**תרגום המיוחס ליונתן (בר' ויגש מד, כא) וְאֶמְרָתָּ לְעֲבָדֶיךָ אַחְתוֹהִי לְנָתִי וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי לְטַבְמָא עֲלוּי:**

[**כתר יונתן (בר' ויגש מד, כא) ותאמר לעבדיך הורידוהו אלי ואשים עיני לטובה עליו:**

[**רא"ש**] (מאהרונ' בעלי התוספות) **(בר' ויגש מד, כא) וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ וגו' וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ**. וא"ת היכן מצינו שאמ' להם יוסף שישים עינו עליו. ו"ל מסתמא כיון שאמר להם יוסף **(בר' מקץ מב,ו) וְאֶת-אֶחָיִכֶם הִקְטַן תִּבְיָאוּ אֵלַי יֵשׁ לְדַעַת** שאמר להם יוסף זאת לרחם עליו ולהטיב להם בעבורו שא"ל איך היו מביאים נער קטן מאריך נכריה ולהפרישו מאביו הזקן אשר **(בר' ויגש מד, ז) וַנִּפְשׁוּ קְשָׁנָה בְּנַפְשׁוֹ:** כמו שאמר. עוד י"ל דקאי אל יהודה וה"ק **וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ** (יוסף אמר ליהודה) **הוֹרְדוּהוּ אֵלַי וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ:** אני (יהודה) אשימה עיני עליו ואכניס עצמי אני בעובי הקורה **(בר' ויגש מד, לב) כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת-הַנֶּזֶעַר מֵעַם אָבִי** וכן גלה לו בסוף דבריו: **(בר' ויגש מד, כא) אֶל-עֲבָדֶיךָ** – מקף כבורר על מי צווה יוסף להביא את אחיהם הקטן. פי' **[רא"ש]** כי פנה אל יהודה, אבל ע"פ **[מלב"ם (ויקרא ה, כו)]** מלת "אל" מורה צירוף, "ל" מורה החלוקה, לפיכך יוסף צווה על כולם להביא את אחיהם הקטן ולשמור עליו. יהודה חייב עצמו לפני יעקב לערוב לשלום בנימין.

[**ריב"א**] (מבעלי התוספות) **(בר' ויגש מד, כא) וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ וגו' וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ**. וקשי' שהרי לא מצאנו שאמר יוסף אשים עיני עליו. וי"ל כיוון שאמ' להם להביאו מסתמ' היה בדעתו לשמרו כי אין נכון לאדם להביא אדם ממקומו במשאלתו ולהרע לו ור"ת תירץ שמה שפי' **וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ** אין רוצה לומר לשמרו ולחוס עליו אלא כך פתרונו אמרת לשים עיניך עליו כלומר לראותו בלבד ולא לעכבו ואתה מעכבו:

(בר' ויגש מד, כא) וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ – פשטא זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשני למודים.

[**למוד א**] הרושם שהתקבל אצל האחים (ע"פ תרגום תיב"ע) שבקשת – דרישת יוסף לשימת עין על בנימין היא לטובה.

[**למוד ב**] (הרושם שהתקבל אצל האחים היה כפי') **[פסיקתא זוטרתא (לקח טוב)] (בר' ויגש מד, כא) וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ**. כסבורים היינו

שאתה מלך ועומד בדבורך: (אבל מהתנהגותך נראה כפי') **[ר' עובדיה מברטנורא (עמר נקא)] (בר' ויגש מד, יח) כִּי קָמוּהוּ פְּרָעָה:** חשוב אתה וכו' ד"א מה פרעה גזרו וכו' ומבטיח ואינו עושה וכו'. קשה מה גזר פרעה שלא קיים ומה הבטיח שלא עשה. י"ל שגזר שלא יכנס עבד בגדולה ונכנס יוסף. והבטיח שכל הבאים לשבור בר יבואו בטוחים ואלו נתפשו כמרגלים. וכי זו היא שימת עין שאמרת וכו' קשה היכן מצינו שאמ' להם **וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ**. י"ל שאמ' להם **(בר' מקץ מב,ו) וְאֶת-אֶחָיִכֶם הִקְטַן תִּבְיָאוּ אֵלַי** כלומר הביאוהו ויהיה אצלי ואשגיח בו ויהיה כמוני והיינו **וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ**.

[וגם כפי'] **[רשב"ם] (בר' ויגש מד, כא) וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ** – אפילו פשע, גנאי הוא למושל הארץ להכרית דבריו:

[**רמב"ן**] **(בר' ויגש מד, כא) וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ** – אמר רבי אברהם (ראב"ע) הטעם שאראה אותו. ולא מצאתי בכתוב שימת עין על הראיה בלבד, (טט: רמב"ן מצטט כתובים מעין גזרה שווה שמהם לומדים מהי שימת עין) **(ירמיה כד,ו) וְשָׂמִיתִי עֵינֵי עַלְיָהֶם לְטוֹבָה, (ירמיה לט,יב) קָחְנוּ וְעֵינֵיךָ שִׂים עֲלֵינוּ וְאֶל-תַּעֲשֶׂה לָּנוּ מְאוּמָה בָּעַ**, כי לא צוה אותו שיראנו אחר שיקחנו, אלא שישמור אותו ויטיב לו:

אבל נדר להם יוסף לחמול עליו ולשמרו, ואם לא נזכר בפירוש, כאשר יקצר שם בכל הדברים האלה אשר ספר יהודה בפניו. ולא הזכיר מאסר שמעון ועלילת מרגלים אתם, דרך מוסר או אימת מלכות:

[**העמק דבר**] **(בר' ויגש מד, כא) וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ**. משמעות זה הלשון אינו על ראייה לשעה, אלא כך ביקש שישב תמיד עמו וכו"כ הרמב"ן, והבטיח שישגיח עליו הרבה לטובה. והודיע בזה שהראה יוסף בזה שיש לו מכבר תשוקה, נעלם הטעם ממנו, שיהא הנער אצלו, וא"כ יש מקום לחשוב כי מעשה הגביע אינו אלא ערמה כדי לקום על רצונו:

[**ר' חיים פלטיאל**] **(בר' ויגש מד, כא) וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ**. פרש"י **(בר' ויגש מד, יח)** וכי זו שימת עין שאמרת. וא"ת והיכן אמר שישים עינו עליו, אלא נפקא לן מדקאמר יוסף **(בר' מקץ מב,ו) וְאֶת-אֶחָיִכֶם הִקְטַן תִּבְיָאוּ אֵלַי**. מהו **(בר' ויגש מד, כא) אֵלַי**, אלא מיתור זה משמע שישים עינו עליו.

[**מושב זקנים**] (מבעלי התוספות) **(בר' ויגש מד, כא) וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ**. (המאמר הזה הוא לא על יוסף ובוה פותר את תמיהת המפרשים היכן יוסף אמר זאת, אלא יהודה אומר על עצמו) פי' **(בר' ויגש מד, כא) וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ הוֹרְדוּהוּ אֵלַי**, **וְאֶת-נַתְנָתָא**, כלומר וכי בעבור זה שעשינו מצותך סבור אתה שאניח אותו בקל משמירתו, לא, **(בר' ויגש מד, כא) וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ**, ולא יזוז ממני וממשמרת:

(בר' ויגש מד, כא) אֵלַי – אתנה ע"פ **[מושב זקנים]** יהודה מגביל את שימת העין של יוסף על בנימין בשמירה הקפדנית על בנימין.

(בר' ויגש מד, כא) עַלְיוֹ – סלוק כמגביל את שימת העין של יוסף על בנימין **[תיב"ע]** לטובה בלבד. **[ריב"א]** לראותו בלבד ולא לעכבו

(בר' ויגש מד, כא) הוֹרְדוּהוּ – טפחא ללא מרכא לפניה, בתפקיד שנוי

[**אור החיים**] **(בר' ויגש מד, כא) וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ הוֹרְדוּהוּ**. פירוש לא הספיק לך לאמת הדבר בדברינו או על ידי בירור אחר זולת להורידו אליך ותוסף לחזק עלינו לבל נראה פניך זולתו והודענו הדבר לאבינו ולא הועיל לשלוח אותו עד אשר כלתה התבואה וגו' והוצרכנו להורידו:

[**אלשיך**] **(בר' ויגש מד, כא) ואילו שאלתך היש לכם אב או אח היתה כי היית חס על שניהם, אם כן כאשר אמרנו שאין להפרידם למה עזבת את האב ותפשת את הבן ולא חסת על פרידתם, ולא אמרת הורידו את שניהם ואשימה עיני עליהם, או לכלכלם במקומם, כי אם הורידו את הבן אלי ולמה לא הזכרת עוד את האב. אך אין זה כי אם שמתחלה על הבן נתת עיניך ולהסתיר הדבר הזכרת את האב:**

ועוד כי גם על הבן לא חסת כי אמרנו שאחיו מת ויותר וכו' ואנו יראים פן ימות בדרך ובאמור **הוֹרְדוּהוּ אֵלַי וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ** אין תתוקן מיתנו בדרך, כמה שתשים עיניך עליו אחרי בואו. אך לא על הנער חסת כי אם לעשות רצונך חפצת ומה לך אם ימות בדרך:

[**הדר זקנים**] (מבעלי התוספות) **(בר' ויגש מד, כא) וְאֶשְׁמָחָה עִינֵי עַלְיוֹ**. פ"ה וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עליו. תימא שלא מצינו שא"ל יוסף לשום עיניו עליו. לכך נראה לפרש כך מאחר שאמרת שאורידוהו שלחהו לשלום. ואם לאו אשים אני יהודה עיני עליו שלא תעשה לו רעה וקאי שימת עין ליהודה שיהודה ישים עיניו על בנימין לשמרו:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (ט"ו) כי במצוות האמתי – הוללים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח = רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביעי – 4; מונח רביעי – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא – גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – סדר, מלמד ולמד, רמז לכלל ופוט, רבוי מיעוט; דרוש בפסוק בענין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנא = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיונו לנושא אחר בהלכה.

(בר' ויגש מד,לב) פ' עבדך ערב אתהנפלי. עוד י"ל שמצינו שימת עיניו של יוסף עליו מדכתיב ואת אחיכם הקטן תביאו אלי ויאמנו דבריכם ולא תמותו. ולא תמותו היא שימת עין כמו שמצינו למה נמות לעיניך והיא גזרה שיה עין: **(בר' ויגש מד,כא) הוֹרְרָהוּ** – טפחא ללא מרכא לפניה, בתפקיד שנוי ע"פ **[אור החיים]** לא הסתפקת בבירור אחר זולת הורדת בנימין. ע"פ **[אלשיך]** שמתחלה על הבן נתת עיניך ולהסתיר הדבר הזכרת את האב: ולמה לא הזכרת עוד את האב. (וגם) לא על הנער חסת כי אם לעשות רצונך חפצת ומה לך אם ימות בדרך: ע"פ **[כלי יקר]** בהבאתו (של בנימין) לבד תראה שדברינו נאמנו מאד, ואיך **נהפכת** עליו כרגע להתגולל ולהתנפל עלינו: ע"פ **[בכור שור]** (מבעלי התוספות) הזה חסדך שאמרת: **וְאֶשְׁמָחָה עֵינֵי עֲלִיו**, שאתה בא עליו בעלילה. ע"פ **[רמב"ן]** נדר להם יוסף לחמול עליו ולשמרו (אין נדר לפעולות אלא שבועה, אפשר שנדר לא ליהנות ממנו), ע"פ **[ריב"א]** הבטיח לא לעכבו. **(בר' ויגש מד,כא) וְאֶשְׁמָחָה עֵינֵי** – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב. (א) לדעת רוב הפרשנויות אלו הסיבות שיוסף דרש הורדת בנימין למצרים. (ב) לדעת **[מושב זקנים]** זאת התחייבות יהודה לשמור על בנימין בדרך, במצרים מפני המצרים ומפני אדוני הארץ (שביתתיים יהודה לא יודע שהוא יוסף)

בראשית ויגש מד,כב: וְנִאמְרָא אֶל-אֲדָנִי לֹא-יִוָּכַל הַנֶּעַר לְעֹזֵב אֶת-אָבִיו וְעֹזֵב אֶת-אָבִיו נָמָת:
[תרגום המיוחס ליונתן] (בר' ויגש מד,כב) וְנִאמְרָא אֶל-אֲדָנִי לֹא-יִוָּכַל הַנֶּעַר לְעֹזֵב אֶת-אָבִיו וְעֹזֵב אֶת-אָבִיו נָמָת:
[כתר יונתן] (בר' ויגש מד,כב) ואמרנו לאדוני אין אפשר לנער לעזוב את אביו שאם עזוב את אביו מת הוא (בנימין):
[שכל טוב (בבב)] (בר' ויגש מד,כב) וְנִאמְרָא אֶל-אֲדָנִי לֹא-יִוָּכַל הַנֶּעַר לְעֹזֵב אֶת-אָבִיו. שיש לו געגועין בו: **לְעֹזֵב**. כלומר אם עזב את אביו ומת (בנימין), כי לא ניסה בטרחת דרכים:

(בר' ויגש מד,כב) וְנִאמְרָא אֶל-אֲדָנִי – פשטא זקף-קטן, זקף-קטן רומז לשני למודים בכתוב הבא, פשטא רומז שהלמודים בפשט. מוצע זהו הלמודים ב-**[מלב"ם]** **(בר' ויגש מד,כב) (כב - כג) וְנִאמְרָא**. (למוד א) עתה יטעון מצד שיגיע ממשפט זה רע לזולתו שהוא אביו שימות על ידו, (למוד ב) וגם בזה הזכירוהו שאמרו כן תחלה מסיח לפי תומו, שע"מ שאמרת שמצד שהילד ענוג ורך תשים עיניך עליו, (המשך למוד א) **וְנִאמְרָא אֶל-אֲדָנִי לֹא-יִוָּכַל הַנֶּעַר לְעֹזֵב אֶת-אָבִיו** מפני שאביו ימות מן הצער וצריך אתה לחוס על הזקן, וע"ז לא היה לך טענה שתשים עיניך עליו ואמרת דרך גזרה **(מד,כב) אִם-לֹא יִוָּכַל אֲחִיכֶם הַקָּטָן אֶתְכֶם לֹא תִסְפֹּן לְרַגְלוֹת פְּנֵי:** מוצע זהו שני למודים ב-**[העמק דבר] (בר' ויגש מד,כב) (למוד א) לְעֹזֵב אֶת-אָבִיו**. עזיבה ג"כ אינו במשמע על פרידה במשך קטן, אלא על עזיבה לחלוטין, כמו **(בר' ג,כד) עֵלְפִן יַעֲזֹב אִישׁ וְגו'** וכן הרבה, ואמרו כי לא יוכל לעזוב את אביו לחלוטין כי אם יעזוב את אביו ומת, והיה בזה הסבר כי עתה ההכרח להחליף העבדות (יהודה עבד במקום בנימין) כאשר אמר בסוף דבריו, והוסיף עוד להוכיח כמה נחוץ הדבר מצד אביו, (למוד ב) **באשר מצד בנימין היה מקום לחשוב כי אין לחוש עליו אחר שגגב ודמו בראשו, על כן הוסיף, [ר' עובדיה מברטנורא (עמר נקא)] סובר שני למודים בשני פסוקים שונים. כאן (למוד א) (בר' ויגש מד,כב) נָמָת** אם יעזוב את אביו אנו דואגים שמה ימות בדרך וכו' קשה מנא לו דשייך אל הנער תאמר דשייך לאביו שימות מצרתו. י"ל לפי שכל המקרא מדבר בנער כמו שאמ' **לֹא-יִוָּכַל הַנֶּעַר לְעֹזֵב אֶת-אָבִיו** הרי תלה החסרון בנער לא באביו לכך נראה לפרש ומת הנער בדרך. (למוד ב בכתוב אחר) אבל לקמן בפסוק **(בר' ויגש מד,לא) וְהָיָה כְּרֹאוֹתָו פִּי-אֵין הַנֶּעַר נָמָת** פ"י שם מת אביו מצרתו לפי שתחלת המקרא מדבר באביו כמו שאמ' והיה כראותו כי אין הנער לכך נראה לפרש ומת אביו מצרתו:

[מזרחי (רא"ם)] (בר' ויגש מד,כב) ... אם יעזוב את אביו יחוייב שיהיה כך, לא שמה יהיה כך, לפיכך הוסיף "דואגים אנו" שהוא הדבר המחוייב ממנו בהכרח שאם יעזוב את אביו יחוייב בהכרח שנהיה דואגים שמה ימות. גם הוסיף לומר "בדרך, שהרי אמו בדרך מתה" מפני שאין עזיבתו את (אחיו) [אביו] גורמת את מיתתו, שזה אינו אלא בקטן הצריך לאמו לא לזה (בנימין) שהיה בן שלושים ואחד שנה ויותר. רק מפני שטבע המשפחה הזאת מאמו אינו סובל טורח הדרך, שהרי אמו בדרך מתה, לפיכך אם יעזוב את אביו ללכת עמנו בדרך דואגים אנו שמה ימות מצד טורח הדרך.
[ספורנו] (בר' ויגש מד,כב) לֹא-יִוָּכַל הַנֶּעַר לְעֹזֵב אֶת-אָבִיו. כי מאז שיעזוב את געגועי אביו והסברת פניו יתעצב ונפל למשכב ואז ימות: **וְעֹזֵב אֶת-אָבִיו נָמָת**. ועם זה אביו ימות בלי ספק:

(בר' ויגש מד,כב) וְנִאמְרָא אֶל-אֲדָנִי – זקף-קטן מרמז לשני למודים בכתוב בהמשך (למוד א) מפני שטבעו כטבע אמו שמתה מטורח הדרך (למוד ב) מגעגועי האב על הבן או מגעגועי הבן על האב, אחד מהם או שניהם ימותו.

(בר' ויגש מד,כב) לֹא-יִוָּכַל – ע"פ **[רא"ם]** מקף כבורר בין ודאות שיקרה אסון ובין ספק יקרה אסון, **(בר' ויגש מד,כב) אֶת-אָבִיו ... אֶת-אָבִיו** – ע"פ **[רא"ם]** מקף כבורר בין ודאות שיקרה אסון ובין ספק יקרה אסון. במצב ודאות מטורח הדרך לבנימין יהיה אסון, במצב ספק מגעגועי הבן על אביו, עלול למות בנימין, מגעגועי האב על הבן יגרור בודאות מיתת יעקב.

ע"פ **[אוצר הגימטריאות של הרב י"ר פאלוך זצ"ל] (בר' ויגש מד,כב) וְנִאמְרָא** עולה 297 רצ"ז עולה נוריא"ל (זוה"ק בראשית כ"ג ע"ב) ע"ש בהשמטות, (אמ"ם) אל"ף מ"ם נו"ן, או"ר מ"ם (אגרא דפרקא אות לד), **(בר' ויגש מד,כב) וְנִאמְרָא** עם הכולל עולה רחמי"ם עולה הוי"ה אדנ"י אין"סו"ף (אגרא דפרקא אות כו) וזה מתקן רצ"ח שאם בנימין לא ישוחרר זה ימת את יעקב.

(בר' ויגש מד,כב) וְנִאמְרָא אֶל-אֲדָנִי – מקף כבורר בין הארת הרחמים של אדוני הארץ כנכרי או הארת הרחמים של יוסף למאן דאמר שיהודה הכיר אותו כאשר "ויגש אליו" מקרוב
ובין תפילה להארת קו ימין של הקב"ה ע"פ הניקוד **[י]** – פתח רמז חכמה **[ב]** – חולם רמז תפארת = רחמים **א** נקוד אלם **מ** – סגול רמז חסד **ר** פשטא רמז רחמים פשוטים מאחדשהכל מאוחד בו (פשטא בתפקיד אחד שהכל מאוחד בו)
אֶל-אֲדָנִי – גי' 96 = 65 + 31 עולה הוהי"ה אדנ"י ומשמעו הרחמים בדין. ואז שני הלמודים הרמוזים בטעם זקף-קטן במלת **אֲדָנִי** הם הארת האדם, תפילה לקב"ה **(בר' ויגש מד,כב) וְנִאמְרָא** ע"פ הניקוד הארת קו ימין של הוי"ה אדנ"י אין"סו"ף חכמה חסד תפארת ועם הכולל עולה רחמי"ם